

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№9 (1008), ВЕРАСЕНЬ, 2017
Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка, эканоміка, культура

ISSN 0320-7544

ШЛЯХАМ ВЕДАЎ — ДА МАЙСТЭРСТВА

INTERNATIONAL

The Minsk Times

Socio-political Weekly

Пра падзеі ў Беларусі і свеце

**Штотыднёвік,
які чытаюць
у арыгінале**

Не спазніцеся аформіць падпіску
Індэкс: ведамасны — 637302, індывідуальны — 63730

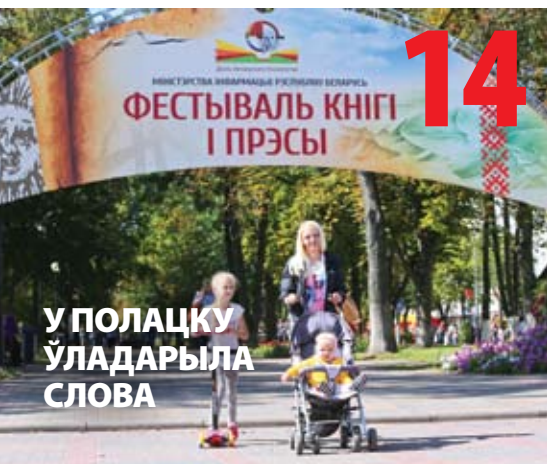

12

ЕАЭС: ДАРОЖНАЯ КАРТА ДЛЯ ДАЛЕЙШАГА РУХУ

2 Званок на ўрок Як вырашаць пытанні адукацыі? Пра гэта ішла размова на Рэспубліканскім педагагічным савеце...

10 Бюджэтнае месца пустым не бывае Студэнцкія білеты ў Беларусь атрымалі 53 тысячы першакурснікаў

14

У ПОЛАЦКУ ЎЛАДАРЫЛА СЛОВА

18 Пяць гадоў на арбіце Зусім нядаўна беларуская касмічная галіна адзначыла свой першы, яшчэ "падлеткавы" юбілей...

20 Штучны інтэлект стымулюе думку

22 Эканоміка на "зялёных прынцыпах"

24 Дурніцы — палёў царыцы На дурніцах спецыялізуецца больш як сотня фермерскіх гаспадарак па ўсёй краіне

26 Сябры, банжур! Больш як паўгода назад Нацыянальны аэрапорт "Мінск" прыняў першых бязвізавых турыстаў...

28 Стаўка на прыстаўку "Агра" У 2006 годзе ў Беларусі было ўсяго тры дзясяткі аграрыяў. Цяпер — больш за дзве тысячы!

30 Лега для дарослых Беларусь прапанавала яшчэ адзін арыгінальны турпрадукт — экскурсіі на заводы...

38 Добрая музыка ля гарадской Ратушы

42 Дзеці і бацькі, альбо У палоне ідэалаў

48 Прыгожае люстэрка галерэі У цэнтры Мінска, у Палацы Рэспублікі цікавыя праекты рэалізуе Мастоцкая галерэя "Універсітэт культуры", якой спаўняецца 15 гадоў

52

ПРЫЦЯГАЛЬНЫ ВОБРАЗ СТАЛІЦЫ

Беларусь. Belarus

Штомесячны часопіс

№ 9 (1008), верасень, 2017
Выдаецца з 1930 года.

Рэгістрацыйнае пасведчанне нумар 8.
Выдадзена 2 сакавіка 2009 г. Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "Рэдакцыя газеты "Советская Белоруссия", ААТ "Белзнешэканбанк"

Рэдактар
Віктар Міхайлавіч Харкоў

Адказны сакратар
Валяціна Ждановіч

Дызайн і вёрстка:
Вадзім Кандрашоў
Надзея Панкратова

"Беларусь. Belarus" выходзіць на беларускай, англійскай, іспанскай, кітайскай і польскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацыі. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на "Беларусь. Belarus" абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Выдавец:
Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "Рэдакцыя газеты "Советская Белоруссия".
Вул. Б. Хмяльніцкага, 10^а, 220013, Мінск.

Часопіс надрукаваны ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве "Выдавецтва "Беларускі Дом друку".
Паліграфічная ліцэнзія №02330/106 ад 30.04.2004.
Пр-т Незалежнасці, 79, г. Мінск, Беларусь, 220013

Падпісана ў друку 20.09.17 г.
Выпуск у свет 26.09.17 г.

Афсетны друк. Папера крэйданая. Фармат 60х90 1/8. Друкаваных аркушаў 7. Гарнітура Міньён.

Заказ №2399
Агульны тыраж — 2311 экз.
(на беларускай мове — 171)

Адрас рэдакцыі:
вул. Кісялёва, 11, г. Мінск, Беларусь, 220029.
Тэл.: +375 (17) 290-62-24,
+375 (17) 290-66-45.
Тэл./факс: +375 (17) 290-68-31.

E-mail: belmag@sb.by
Падпісны індэкс — 74820.

Цана дамоўная.

© "Беларусь. Belarus", 2017

Званок на ўрок

Беларуская сістэма адукацыі каціруецца не толькі сярод нашай моладзі. У нас вучацца тысячы студэнтаў з-за мяжы. Нашы ВНУ годна выглядаюць у прэстыжных міжнародных рэйтынгах. Краіна практычна поўнасьцю забяспечвае сябе высокакваліфікаванымі спецыялістамі. Выпускнікі школ лічаць за лепшае атрымліваць вышэйшую адукацыю ў родных універсітэтах. Захавана і ўдасканалена сістэма прафтэхнавування, чаму па-добраму зайздросцяць і пераймаюць наш досвед у краінах на прасторах былога СССР. Аднак цяперашні этап развіцця эканомікі, прыход высокіх тэхналогій, хуткі рост ІТ-сферы ставяць перад школамі, сярэднімі спецыяльнымі вучэбнымі ўстановамі, ліцэямі, інстытутамі ды ўніверсітэтамі новыя задачы. Гэта датычыцца напісання падручнікаў, падрыхтоўкі педагогаў, дапрацоўкі вучэбных праграм, большай узаемасувязі паміж патрэбамі прадпрыемстваў і колькасцю і якасцю выпускнікоў ВНУ. Як вырашаць пытанні адукацыі? Пра гэта ішла размова на Рэспубліканскім педагогічным савеце, на які сабралася больш за 800 чалавек. У фармаце адкрытага мікрафона яны дзяліліся меркаваннямі і досведам. Усе маглі азнаёміцца з выставай “Адукацыя: у імя будучыні краіны” і праграма-апаратным комплексам “Разумны аўтобус”. Працавалі таксама тэматычныя секцыі і круглыя сталы. Перад удзельнікамі вялікага педсавета выступіў Прэзідэнт. Ён таксама адказаў на пытанні ўдзельнікаў.

Пра этапы вялікага шляху

“Вы ведаеце мае падыходы па пераўтварэнні, удасканаленні, недзе рэфармаванні сістэмы нашай адукацыі. Сутнасць гэтых падыходаў у тым, што я катэгарычна супраць нейкай ломкі, нават рэфармавання ў поўным сэнсе гэтага слова сістэмы адукацыі. Я заўсёды выступаў і выступаю за ўдасканаленне таго ці іншага працэсу. Трэба ісці ад жыцця, трэба вырашаць тэма пытанні, якія ставіць жыццё”. Прэзідэнт таксама сказаў, што ў свой час некаторыя краіны вырашылі поўнасьцю перабудаваць сферу адукацыі: “Сёння прызнаюць, што, зламаўшы старое, не атрымалі ў спадчыну тое добрае, што было. Мы гэтым шляхам не пайшлі”. “Адзін этап мы прайшлі. Потым, удасканальваючы нашу аду-

кацыю, мы прайшлі другі этап, калі можна падзяліць гэта на этапы. Убачыўшы ўсе недахопы, прапусціўшы іх праз сябе, вось цяпер мы ўбачылі праблемы, якія яшчэ не вырашылі. Гэта значыць мы напярэдадні нейкага трэцяга этапу. Можа быць, асноўнага ў плане ўдасканалення нашай адукацыі. Мы з вамі павінны параіцца, як будзем вырашаць пытанні, якія паўсталі перад адукацыяй ва ўвесь рост. Нам трэба будзе зрабіць новы крок у дашліфоўцы, удасканаленні нашай адукацыі: дашкольнай, школьнай, прафесійна-тэхнічнай, вышэйшай”, — рэзюмаваў Прэзідэнт.

Пра адзнакі

Прэзідэнт перакананы, што пытанне аб захаванні дзесяцібальнай або вяртанні да пяцібальнай сістэмы адзнак — не асноўнае. Да дзесяцібальнай

Аляксандр
Лукашэнка:

*Нам трэба будзе
зрабіць новы крок
у дашліфоўцы,
удасканаленні нашай
адукацыі:
дашкольнай,
школьнай,
прафесійна-
тэхнічнай,
вышэйшай...*

БЕЛТА

сістэмы адзнак некалькі гадоў назад у Беларусі перайшлі хутка, без усялякіх дыскусій, не правярыўшы і не пратэсціраваўшы гэтую сістэму: “Гэта адзін з прыкладаў, калі мы, не прадумаўшы, на практыцы не правярыўшы напрамак дзеянняў у гэтай сферы, хуценька за яе скапіліся. Прайшоў час — аказалася, што, прынамсі, без гэтага можна было абйсціся”.

Пра педагогаў

“У кожнага з нас былі настаўнікі, якія не толькі прывілі любоў да свайго прадмета, але і шмат у чым вызначылі жыццёвы шлях. У Беларусі педагогі нязменна па праву карыстаюцца асаблівай павагай і ўвагай. Гэтая прафесія не для выпадковых людзей. Менавіта ад асобы школьнага педагога, яго прафесіяналізму залежыць фарміраванне наступных пакаленняў. Ён не толькі

дае веды, але і выконвае нялёгкаю місію выхавальніка, а гэта не проста работа, гэта падзвіжніцтва. Асоба педагога, яго пазіцыя і светаадчуванне — вось што цяпер асабліва важна”.

Пра навуку разважаць

“Сёння часта школьнікаў і студэнтаў вучаць карыстацца толькі гатовым наборам ведаў. Навучэнцы перастаюць аналізаваць, разважаць. Без інтэрнэту многія ўжо не здольныя лагічна сфармуляваць думку, выказаць сваё меркаванне. Як вынік, з аднаго боку, мы бачым няхватку прафесіяналаў, з другога — незадаволенасць работадаўца супрацоўнікамі. Такі падыход у адукацыі непрымальны, — перакананы Прэзідэнт. — У сучасным інфармацыйным асяроддзі расце так званае пакаленне Сетка. Для маладых людзей інтэрнэт — гэта асяроддзе

пражывання. Яны не бачаць сябе без электронных устройстваў. Абсалютна згодны: гэтыя ўстройства патрэбныя, цікавыя, карысныя. Але яшчэ важней навучыць людзей думаць”.

Пра з’езд настаўнікаў

“Восенню мы збяромся з вучонымі (верх нашай адукацыі) — акадэмікамі, дактарамі, кандыдатамі навук — і правядзём з’езд”. На гэтым важным форуме будучы абмяркоўвацца пытанні падрыхтоўкі педагогічных кадраў вышэйшага ўзроўню.

Пра дзіцячыя сады

Прэзідэнт перакананы, што дзяржаве трэба зрабіць усё, каб маладыя спецыялісты захачелі застацца ў сферы дашкольнай адукацыі: “Таксама неабходна ўдасканаліваць праграмы і метадыкі работы з выхаванцамі

дзіцячых садоў”. Ураду і мясцовым органам улады даручана да канца 2020 года гэтыя ды іншыя пытанні дашкольнай адукацыі вырашыць поўнасцю. Разам з тым, для таго каб дашкольная адукацыя была якаснай і даступнай, за апошнія гады ў краіне зроблена нямала. У Беларусі актыўна будуецца новыя дашкольныя ўстановы. Толькі ў 2016 годзе ўведзена ў эксплуатацыю 12 дзіцячых садоў, у 2017-м — яшчэ 16. Арганізаваны падвоз выхаванцаў, адкрыты групы кароткачасовага знаходжання. У комплексе беларуская дашкольная адукацыя не мае аналагаў у свеце: яна ў асноўным бясплатная, усе маюць роўны доступ да яе.

Пра аплату працы

Прэзідэнт запатрабаваў дыферэнцыраваць аплату працы ў адукацыі: “Я вам шчыра скажу: настаўнік настаўніку не роўны. Вы гэта ведаеце не горш за мяне. Тады чаму мы стварылі ўраўнілаўку і настаўнікі ў нас зароботную плату практычна ўсе атрымліваюць аднолькавую?” Але, з іншага боку, нельга дапусціць значнай розніцы ў зарплате ў настаўніка са стажам і маладога спецыяліста пры ўмове, што выпускнік ВНУ валодае ўсімі неабходнымі кампетэнцыямі. Аляксандр Лукашэнка даручыў

БЕЛТА

у будучым годзе вырашыць пытанне з памерам зарплат настаўнікаў: “У нас у асноўным адукацыя бясплатная. І мы вялікія грошы ўкладваем у гэта. Вядома, недзе абядняем выкладчыка і настаўніка. У іншых краінах усё наадварот: каласальныя грошы за кошт таго, што ўсё платнае, яны трацяць на дапамогу настаўнікам і выкладчыкам. Якім шляхам мы пойдзем? Розныя будыць падыходы”.

Пра выхаванне

“Ці вырашаны ўсе пытанні, якія перашкаджалі педагогу ўкладваць душу ў сваіх выхаванцаў? Раней было шмат нараканняў на высокую загрузанасць настаўнікаў неўласцівымі функцыямі. Летась міністэрства запэўніла: прыняты вычарпальны пералік школьнай дакументацыі, пытанне залішняй нагрузкі знята. Аднак мне дакладваюць,

Меркаванні

Наталля Баранова, рэктар Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта:

— Прыярытэты далейшага развіцця адукацыі расстаўлены правільна, цяпер важна не памыліцца ў выбары шляхоў іх рэалізацыі. Асабліваю значнасць праведзенаму педсавету надаў удзел Прэзідэнта, які вельмі дакладна абазначыў праблемныя пытанні ў рабоце адукацыйнай сістэмы, а таксама вызначыў асноўныя вектары яе развіцця на перспектыву. Рухацца наперад трэба акуратна, узважаючы рашэнні, якія павінны прыносіць толькі карысць працэсу адукацыі.

Наталля Каліноўская, дырэктар Брэсцкага абласнога ліцэя імя П.М. Машэрава:

— Мяне больш за ўсё хвалююць пытанні арганізацыі адукацыйнага

працэсу на трэцяй ступені агульнай сярэдняй адукацыі, у першую чаргу профільнага навучання. Для нас важна захаваць тую напямкі, па якіх на гэтым этапе ажыццяўляецца вывучэнне асобных прадметаў на павышаным узроўні, паколькі яны запатрабаваныя ў вучняў. У дзяцей павінен заставацца выбар, якія прадметы вывучаць на павышаным узроўні, а якія на базавым, у залежнасці ад схільнасцяў і пераваг, звязаных з далейшым прафесійным самавызначэннем. Пры правядзенні прафарыянтацыйнай работы таксама мэтазгодна наладзіць супрацоўніцтва ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з вышэйшай школай. Напрыклад, у нас такі досвед ёсць з Акадэміяй кіравання пры Прэзідэнце.

Уладзімір Шыцько, дырэктар Гарадоцкага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага каледжа, заслужаны настаўнік Беларусі:

— Сёння на хвалі грамадскага абмеркавання тэмы сярэдняй і вышэйшай

Прыярытэты далейшага развіцця адукацыі расстаўлены правільна, цяпер важна не памыліцца ў выбары шляхоў іх рэалізацыі. Рухацца наперад трэба акуратна, узважваючы раішэнні, якія павінны прыносіць толькі карысць працэсу адукацыі

што нашы выкладчыкі па-ранейшаму скардзяцца на гэтую праблему. Хачу падкрэсліць, што галоўная задача настаўніка — вучыць і выходзіць дзяцей, а не займацца паператворчасцю”. Прэзідэнт папярэдзіў Міністра адукацыі, старшыню аблвыканкамаў, старшыню рай- і гарвыканкамаў: у школы павінны паступаць дакументы, якія тычацца толькі адукацыі і выхавання.

Пра класных кіраўнікоў

Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што ў ранейшыя часы класныя кіраўнікі рэгулярна наведвалі вучняў дома, цікавіліся, як яны жывуць і чым займаюцца: “Думаю, гэта нам страціць нельга. Настаўнік павінен жыць тым жыццём, якім жыве яго вучань”.

Прэзідэнт таксама расказаў, што падчас азнаямлення з ходам уборачнай кампаніі ў рэгіёнах яму далажылі аб выпадках накіравання настаўнікаў на палі, каб яны кантралявалі, як вядзецца ўборка збожжа: “Напэўна, гэта не функцыя настаўніка. Але ведаецца, я як ваш калега ў мінулым і чалавек, які ўжо зведаў многае, у тым ліку пабываў на розных уборках, ведаючы гэты працэс, думаю: талковы настаўнік, сапраўдны настаўнік ніколі б не паскардзіўся, калі яго просяць нешта пракантраляваць, у тым ліку і ўборку. Гэта цікава, гэта ўзбагачае настаўніка”.

Пра новыя падручнікі

“Аснова школьнага навучання — гэта добры падручнік. Гэта тое, што

шмат у чым вызначае якасць ведаў вучняў. Нагадваю, галоўнае патрабаванне — змест вучэбнага матэрыялу павінен быць аптымальным па аб’ёме, інфармацыі і яе глыбіні. Да 1 верасня 2019 года мы будзем мець новыя падручнікі. Не значыць, што яны будуць ідэальнымі і, можа быць, не будуць адпавядаць узроўню патрабаванняў у 2019 годзе. Падручнікі — гэта пастаянная творчасць. Мы пастаянна будзем нешта дапаўняць, мяняць”. Падчас дыскусіі на пленарным пасяджэнні Рэспубліканскага педсавета прагучала прапанова аб дадатковых сацыяльных гарантыях для тых аўтараў, якія прыцягваюцца да напісання школьных падручнікаў. Прэзідэнт на гэта адказаў так: “Я прыхільнік таго, каб мы добра заплацілі, вялікія грошы, за падручнікі”.

Пра тэсты

Прэзідэнт выказаўся адносна падрыхтоўкі да паступлення ў ВНУ: “Цэнтралізаваныя тэсты павінны адпавядаць школьнай праграме. Нямаła зроблена да гэтага года. Да будучага года, да 1 верасня 2018 года, усе тэсты будуць дапрацаваныя і прыведзеныя ў адпаведнасць са школьнай праграмай. Гэты працэс павінен быць скончаны з улікам досведу паступлення ў ВНУ ў гэтым годзе”.

адукацыі. І, на жаль, значна менш увагі надаецца прафесійна-тэхнічным. Паміж тым праблемы тут таксама ёсць. І галоўная звязана са слабай матэрыяльна-тэхнічнай базай. Так, у Гарадку мы рыхтуем спецыялістаў аграрнага профілю. Але на якой тэхніцы? На машынах учарашняга дня! Грошай на набыццё новай, нават у лізінг, у каледжаў няма. Пры гэтым увесь спектр сучаснай тэхнікі, на якой потым і даведзецца працаваць нашым выпускнікам, вырабляюць айчыннымі прадпрыемствамі. Чаму б ім не даць хоць бы па адным ўзоры ў вядучыя аграрныя каледжы? Няхай на год, толькі для азнаямлення. На Захадзе такая практыка распаўсюджана паўсюдна. Для вытворцаў гэта піяр іх прадукцыі, для навучальных устаноў — магчымасць рыхтаваць запатрабаваных спецыялістаў, якія валодаюць навыкамі работы на найноўшых машынах.

Мікалай Шырко, дырэктар гімназіі № 1 г. Баранавічы, заслужаны настаўнік Беларусі:

— У свой час, калі скарачалі тэрміны навучання ў вышэйшых навучальных установах з 5 да 4-4,5 года, частку

вучэбных універсітэцкіх праграм планавалася перавесці ў школу на 12-ы год навучання. Ад дванаццацігодкі мы адмовіліся, а ВНУ на чатырохгадовае навучанне перавялі... У выніку — дысбаланс, нестыкоўка паміж узроўнем ведаў навучэнцаў, якія прыходзяць у ВНУ і павінны за чатыры гады адолець тую праграму, якую некалі праходзілі за пяць. Каб кампенсаваць гэтыя недапрацоўкі ў падрыхтоўцы абітурыентаў, з’явіліся профільныя класы ў школах, гімназіях, ліцэях. Справа вельмі добрая. Але вучні ў старэйшых класах вывучаюць аж 17 прадметаў! Ці можна 16-17-гадоваму падлетку за-своіць увесь курс гэтых прадметаў на добрым узроўні? І як гэта ўплывае на яго здароўе? Маё меркаванне такое: абавязковая базавая адукацыя павінна быць закончанай у вывучэнні цэлага шэрага прадметаў, каб у выпускнікоў базавай школы сфарміравалася цэласнае ўяўленне пра навакольны свет. А ў старэйшых профільных класах колькасць вучэбных прадметаў трэба скараціць да шасці-сямі.

Пра павышэнне кваліфікацыі

Кіраўнік дзяржавы звярнуў увагу на неабходнасць надання новага імпульсу сістэме павышэння кваліфікацыі педагагічных кадраў: “Яна павінна быць больш гнуткай, здольнай аператыўна рэагаваць на запыты з улікам найноўшых дасягненняў навукі і практыкі. Мы ўжо дамаўляліся, што перападрыхтоўка — гэта не месяц, два, калі настаўнік “топчацца” дзесьці ў інстытуце павышэння кваліфікацыі. Тыздзень, максімум дзесяць дзён настаўнік павінен павышаць сваю кваліфікацыю”. Пры гэтым перападрыхтоўку павінны ажыццяўляць настаўнікі-наватары, пераможцы конкурсаў, настаўнікі-метадысты, якія павінны дзяліцца лепшым, што напрацавана на гэтым этапе.

Пра мову

Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу: калі прымалася рашэнне, на якой мове павінна вестца навучанне ў школах, кіраўніцтва краіны ішло ад народа: “Мы сілай не націскалі: давай “беларускую мову” і да таго падобнае. Мы ішлі ды ідзём ад жыцця. Калі б мы пайшлі тым шляхам, як “бацькі-рэфарматары” пасля распаду Савецкага Саюза, мы сёння не мелі б ні адной, ні другой мовы. Руская мова — гэта наша родная мова. Калі нехта яе лічыць “расійскай”, у нас з вамі розныя падыходы да гэтай мовы. Яна — наша родная мова. А

наогул, я стаўлю беларускую і рускую на адзін узровень і лічу, што ад гэтай спадчыны адмаўляцца нам ні ў якім разе нельга, бо мы страцім многае. Давайце будзем багатымі людзьмі. Няхай у нас будзе дзве родныя мовы — руская і беларуская. Пройдзе час, прыйдуць новыя людзі, новыя пакаленні, можа, жыццё зменіцца, і яны самі вызначыцца, на якой мове размаўляць”.

Пра інтэрнэт

Прэзідэнт выступае за строгае абмежаванне дэструктыўнай інфармацыі ў інтэрнэце: “Нам трэба звярнуць на гэта ўвагу. І праваахоўныя органы, і не толькі. Мы цяпер рыхтуем шэраг законапраектаў, накіраваных менавіта на гэта... Вось гэты дэструктыў — суіцыды ды іншае... Расіяне ўжо прынялі шэраг рашэнняў. Спахапіліся, але вельмі позна. Вось нам бы гэты момант не ўпусціць. Трэба вельмі строга ў гэтым плане зрабіць”.

Пра патрыятызм

Кожны ўрок альбо дадатковы занятак павінен мець канкрэтнае выхавальнае ды ідэалагічнае напам’янтаванне. І не толькі ў школе, але і ў тэатры, музеі, на спартыўных пляцоўках і стадыёнах. “Гэта не мая выдумка. Вазьміце амерыканцаў. Для іх Амерыка, гімн — гэта ўсё! Трэба адраджаць паўнацэнную сістэму пазакласнай працы. Мы з вамі добра разумеем яе каштоўнасць. Мною неаднаразова даваліся даручэнні: напоўніць шосты школьны дзень, узмацніць работу

з сям’ёй, далучыць дзяцей да працы, больш актыўна ўключаць іх у заняткі спортам”.

Пра маладзёжныя арганізацыі

“Склалася ўражанне, што апошнім часам нашы ідэалагічныя памочнікі — маладзёжныя арганізацыі, грамадскія — захапіліся флэшмобамі, піяр-акцыямі ды іншымі паказушнымі мерапрыемствамі. Гэта таксама, напэўна, трэба, гэта сучасна. Але яны, відаць, забылі, што іх галоўная задача — гэта штодзённая карпатлівая работа з моладдзю”.

Пра ВНУ

Прэзідэнт не выключыць вяртанне да вызначэння базавага профілю для кожнай ВНУ: “Трэба скараціць колькасць спецыяльнасцяў, якія не з’яўляюцца профільнымі для той ці іншай ВНУ”. Таксама патрэбны аналіз аптымальнай колькасці ўстаноў вышэйшай адукацыі з улікам дэмаграфічных працэсаў і прагнозаў прыросту насельніцтва.

Пра прафадукцыю

Прэзідэнт раскажаў пра такі выпадак: “На адным з пасяджэнняў кіраўнікоў дзяржаў СНД узнялі пытанні прафтэхадукцыі з канстатацыяй засмучальных фактаў. Некаторыя звярнуліся да Расіі — дапамажыце падрыхтаваць па рабочых спецыяльнасцях у прафтэхвучылішчах. На што Пуцін сказаў, што, на жаль, мы разбурылі прафтэхадукцыю. І толькі ў Беларусі захаваліся ўсе прафтэхвучылішчы, якія былі створаны. Шмат не хапае, але яны ёсць. Мы дагэтуль дапамагаем у падрыхтоўцы людзей працоўных спецыяльнасцяў іншым дзяржавам, у тым ліку Расіі. Гэта найвялікшае дасягненне, што мы гэтую сістэму захавалі”. Аляксандр Лукашэнка таксама падтрымаў ідэю выкарыстання сучаснага абсталявання ў прафесійнай адукацыі. У той жа час ён бачыць праблему ў недастатковым працоўным выхаванні ў школах. Міністр адукацыі Ігар Карпенка, рэагуючы на словы Прэзідэнта, сказаў: “Мы вернем такія паняцці, як “працоўная практыка” і “абслуговая праца”, у праграму выхавання. Думаю, што адрэгулюем гэтыя пытанні”.

Кампетэнтна

Ігар Карпенка, Міністр адукацыі:

— У краіне створаны ўсе ўмовы для пераходу на абавязковую агульную сярэднюю адукацыю. Ёсць дзяржаўны запыт на высокакваліфікаванага спецыяліста. У Кодэксе аб адукацыі закладзены заканадаўчы калідор для навацыі. Да таго пераходу гатова і беларускае грамадства — агульную сярэднюю адукацыю ў краіне сёння атрымліваюць амаль 100 працэнтаў выпускнікоў. Умовы для пераходу ствараюць сістэма ўсенавуча, экстрэнату, магчымасць атрымаць агульную сярэднюю ў вячэрніх класах і ўстановах прафесійна-тэхнічнай адукацыі. Якасна новы этап у развіцці сістэмы, накіраваны на павышэнне адукацыйнага ўзроўню грамадзян, пазітыўна паўплывае і на развіцці чалавечага патэнцыялу, і на міжнародны імідж краіны.

Мяжа паміж вышэйшай і прафесійна-тэхнічнай адукацыяй паступова сціраецца. Адна з прычын — укараненне на заводах і фабрыках абсталявання, якое патрабуе нават ад звычайнага рабочага ведаў у галіне як мінімум лічбавага праграмнага кіравання, як максімум — навыку абыходжання з робататэхнікай і ведання ІТ-тэхналогій. Паміж тым у нас у апошнія гады назіраецца яўны перакос у бок вышэйшай адукацыі. Выпускнікі не заўсёды могуць знайсці сабе працу, а на вытворчасцях не хапае тэхнароў. Як лепш арганізаваць рух па дарозе ведаў — да майстэрства? Якія меры трэба прымаць і ці трэба гэта рабіць, ці выратуе сітуацыю скарачэнне прыёму ва ўніверсітэты і каму на самай справе патрэбна дапамога — ВУ ці прафесійна-тэхнічнай сферы? Пра гэта разважаюць нашы эксперты.

Вышэйшыя меркаванні

НАДЗЕЯ ПАНКРАТАВА

Попыт на інтэлект

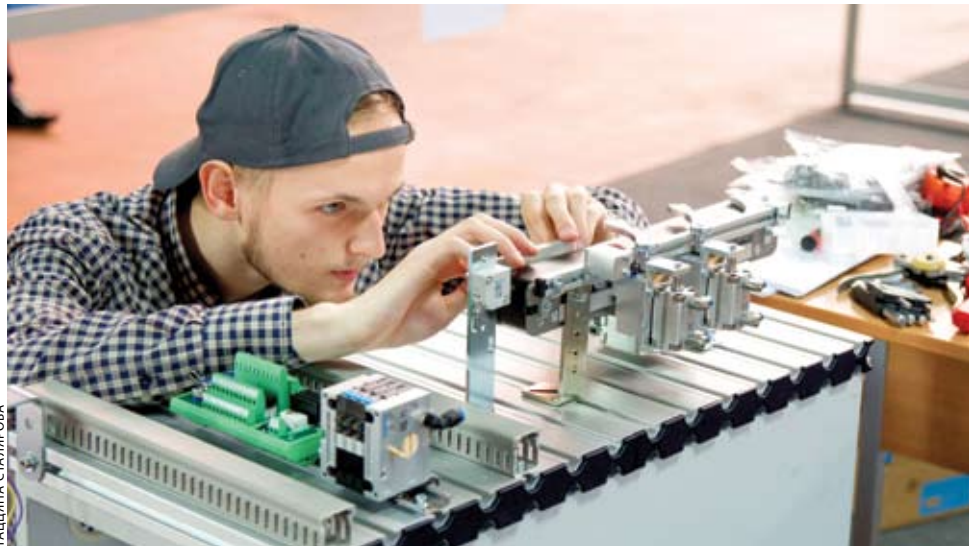
Вадзім Мажэйка, эксперт
Ліберальнага клуба

Усякая спроба адправіць абітурьентаў у ПТВ замест універсітэтаў распараджэннем зверху — у цяперашняй сітуацыі неэфэктыўная. Сёння па ўсім свеце развіваецца крэатыўная эканоміка, як на дражджах расце рабатызацыя. У такі час узрастае попыт на высокакваліфікаваных спецыялістаў, а не на рабочых ля станка. Хоць прафесійная адукацыя таксама можа перажыць другое нараджэнне. Але для гэтага неабходныя глыбінныя рэформы на ўзор перадавых у гэтых адносінах краін, а не спробы механічна перанакіраваць абітурьентаў у вучылішчы і сярэднія спецыяльныя вучэбныя ўстановы.

Набор у ПТВ падае ў нас як мінімум апошнія 16 гадоў. Паводле дадзеных Белстата, колькасць навучэнцаў ва ўстановах прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў Беларусі няўхільна зніжаецца. Калі ў 2001/2002 навучальным годзе там вучылася 138,6 тысячы чалавек, то ў 2016/2017-м толькі 70,3 тысячы — падзенне практычна ў два разы. Гэтая тэндэнцыя раўнамерна закранае ўсе рэгіёны краіны. Гэта значыць справа не ў нізкай якасці канкрэтных вучылішчаў і не ў якойсьці рэгіянальнай спецыфіцы.

Нават калі ПТВ заўтра расчыняць дзверы для сотняў тысяч абітурьентаў, то яны не павяляць туды валам. Але гэта яшчэ паўбяды. А вось калі чыноўнікі аналагічна скароцяць магчымасць паступаць ва ўніверсітэты, адміністрацыйна абмяжуюць колькасць нават платных месцаў, то моладзь проста паедзе вучыцца за мяжу. У тую ж Расію, напрыклад, у ВНУ якой беларусы могуць паступаць без лішняй цяганіны. У выніку краіна атрымае ўцечку мазгоў, а не рост папулярнасці прафесійнай адукацыі.

Так, у краіне існуе праблема дысбалансу паміж няхваткай спецыялістаў рабочых прафесій і штучным ростам вышэйшай адукацыі. Чаго граху таіць, многія выпускнікі ВНУ проста гоняцца за штучным прэстыжам дыплама і

ТАЦЬЦІНА СТАЛЯРОВА

потым ні дня не працуюць па спецыяльнасці, да якой не маюць ні схільнасці, ні адпаведнай кваліфікацыі. Змагацца з гэтым і раўнавацца на тую ж Германію, дзе прэстыж прафесійнай адукацыі высокі, можна і трэба. Але для гэтага неабходна вывучаць нямецкі досвед па арганізацыі работы прафесійных вучылішчаў: наколькі цесна яны ўзаемадзейнічаюць з будучымі работадаўцамі і арыентуюцца ў першую чаргу на запаты рынку. У навучальным працэсе там пераважае практыка, і ажыццяўляецца яна на сучасным абсталяванні, якое рады прадаставіць вытворцы.

Сёння свет імкліва рухаецца да пост-інфармацыйнага грамадства. І наша краіна не адстае ад гэтых тэндэнцый. IT застаецца самым паспяховым і хуткарослым сектарам эканомікі, а ў новых культурных ініцыятыў з'яўляецца другое дыханне. Важна зразумець, што крэатыўныя хабы, якія адкрываюцца на месцы савецкіх прамысловых аб'ектаў, — гэта не толькі сімвал заняпаду цяжкай індустрыі, але і шанец для развіцця крэатыўнай эканомікі. Яна ўяўляе з сябе спалучэнне творчасці, культуры, эканомікі і тэхналогій, якое грунтуецца на чалавечым капітале і яго інтэлектуальнай уласнасці.

У Еўропе ўжо атрымліваюць выгаду з крэатыўных індустрыяў, на якія прыпадае 4,5 працэнта сусветнага ВУП з прагназуемым ростам 10 працэнтаў штогод (хутчэй, чым у сфер вытворчасці або паслуг) і якія прадастаўляюць рабочыя месцы для 8,3 мільёна грамадзян ЕС з сукупным

даходам 558 мільярдаў еўра. І калі мы хочам, каб Беларусь была заўтра паспяховай краінай з развітой культурай і эканомікай, то важна інвеставаць у развіццё сучасных тэхналогій. Гэтаму не навучаць у ПТВ.

Ужо цяпер драйверам бізнесу ў Беларусі становіцца Парк высокіх тэхналогій. Кошт продажу нашых IT-стартапаў кампаніям з усяго свету можа вымярацца мільёнамі долараў і пераўзыходзіць ацэнку старога фамільнага срэбра ў выглядзе савецкай прамысловай спадчыны. Добра, што дзяржава сёння ўсведамляе важнасць гэтага сектара і думае над тым, як садейнічаць далейшаму росту ПВТ. Але крэатыўнай можа і павінна быць уся

краіна, а не толькі асобныя зоны, і для гэтага патрэбныя ў тым ліку высокакваліфікаваныя кадры. Прафесіяналы крэатыўных індустрыяў з'яўляюцца ва ўніверсітэтах. Так, вышэйшую адукацыю таксама трэба мадэрнізаваць. І гэта трэба зрабіць для таго, каб пабудаваць эканоміку заўтрашняга дня.

Эканоміцы патрэбныя рабочыя рукі

Валянціна Лявоненка, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Навіна аб тым, што ў нас у краіне плануецца скараціць набор у ВНУ і, наадварот, павялічыць яго ва ўстановы прафтэхадукцыі, больш чым радасная. Справа ў наступным: праблема пераспела настолькі, што яшчэ пару гадоў, і да яе дарэмна было б вяртацца. Работы па прывядзенні ў парадак сістэмы падрыхтоўкі прафе-

сійна-тэхнічных кадраў у краіне прадбачыцца шмат, і яна не будзе лёгкай.

Хацелася б, каб гэта было аднаўленне той дакладна структураванай схемы, якая існавала ў СССР. У той час удзялялася вялікая ўвага рабочым прафесіянам, а ў эканоміцы цаніліся ўніверсалы — майстры на ўсе рукі, якіх гатавала менавіта сістэма прафтэхадукцыі. Больш за тое, кадравая палітыка была такой, што на кіруючыя пасады ў асноўным прызначаліся людзі, якія прайшлі шлях ад сахі і станка. І гэта граматна, паколькі такі чалавек здольны, стаўшы кіраванцам, выразна ўяўляць сабе ўвесь працэс вытворчасці.

У нас існуе вялікая і многасастаўная праблема прафарыентацыі. Тэзіс “Без вышэйшай адукацыі ты ніхто!” прывёў нас да сумнай сітуацыі. Так, як сцвярджае статыстыка, у апошнія гады Беларусь выйшла на адно з першых месцаў па колькасці сгудэнтаў і выпускнікоў ВНУ на душу насельніцтва. Але дзе прарывы ў эканоміцы і ў навуцы? Іх няма і не будзе, пакуль мы не ўспомнім, што ля вытокаў працвітання любой дзяржавы стаіць чалавек працы — рабочы, механізатар. У свой час мы так заўзята пагналіся за сусветным досведам (да таго часу ўжо вельмі спрэчным), што не заўважылі, як нашы ўласныя напрацоўкі былі адзеныя па заслугах і ўзяты на ўзбраенне іншымі. Напрыклад, у Германіі ды іншых дзяржавах ЕС цяпер дзейнічае класічная савецкая схема — прыкладна 20-30 працэнтаў абітурыентаў ідуць у ВНУ, астатнія — у вельмі добрыя прафесійна-тэхнічныя вучылішчы. І ўзровень развіцця Заходняй Еўропы пацвярджае правільнасць такога падзелу.

Адсюль вырастае яшчэ адна праблема — матэрыяльна-тэхнічная база нашых вучылішчаў і тэхнікумаў. У часы высокатэхналагічных вытворчасцяў узровень падрыхтоўкі рабочага павінен быць параўнальны з узроўнем выпускніка ВНУ. У той жа час майстэрні многіх вучылішчаў укамплектаваныя састарэлым абсталяваннем. У выніку работадаўцу даводзіцца перавучаць маладых людзей ужо непасрэдна на месцы. Атрымліваецца, што дзяржаўныя сродкі, затрачаныя на іх падрыхтоўку, ідуць упустую. Сітуацыя недапушчальная. Для своечасовага абнаўлення матэрыяльна-тэхнічнай базы павінна быць сфарміравана дакладная

і граматная схема дзяржаўна-прыватнага партнёрства ў сферы прафтэхадукцыі. А для таго каб выпускнікі вучылішчаў былі запатрабаваныя і забяспечаныя работай, патрэбна схема эфектыўнага ўзаемадзеяння паміж рознымі міністэрствамі і ведамствамі. У першую чаргу паміж Мінадукацыі і Мініканомікі, якія наогул павінны працаваць у тандэме.

У СССР існавала вывераная часам схема падрыхтоўкі спецыялістаў літаральна са школьнай парты. На гэта працавала, у прыватнасці, практычна страчаная цяпер сістэма навучальна-вытворчых камбінатаў. Праз вытворчую практыку праходзілі ўсе. І гэта было вельмі важна. Не гаворачы ўжо пра тое, што многім школьнікам прафарыентацыя дапамагала вызначыцца з выбарам свайго месца ў жыцці. Тады панавала думка: для таго каб стаць сапраўдным чалавекам, дабіцца поспеху і павялічыць, зусім не абавязкова мець у кішэні дыплом вышэйшай навучальнай установы. На самай справе гэта адзін з асноўных праблемных момантаў — выхаваўчы. Цяпер у нас выпускнікоў ВНУ ў два разы больш, чым людзей, якія скончылі прафтэхвучылішчы. Інакш кажучы, усе хочучы кіраваць, а працаваць няма каму. І нават калі б былі вучылішчы супераснашчанымі, яны так і будуць недабіраць навучэнцаў. Да таго часу, пакуль у масавай свядомасці існуе грэблівасць, а часам і пагардлівасць стаўленне да рабочых прафесій. Паглядзіце, што льецца на нас з экранаў тэлевізараў. Гэта бясконцыя серыялы, фільмы і перадачы, дзе паспяховы грамадзянін — абавязкова заможнюк. Маладыя людзі пераймаюць гэтую матрыцу. Але чамусьці ніхто не раскрывае формулы поспеху, якая нязменная — на самай справе бізнесмены працуюць, як гаворыцца, да сёмага поту. І, дарэчы, у большасці выпадкаў пачынаюць свае кар’еры менавіта з першай рабочай прыступкі.

Усведамленне таго, што поспех — гэта мэта ў жыцці, але ў той жа час ён немагчымы без упартай і цяжкай працы, неабходна выклікаць з дзяцінства. Толькі тады, калі ў грамадскай свядомасці такія прафесіі, як сталяр, муляр, слесар і гэтак далей, будуць паважанымі, і сістэма адукацыі нарэшце адбалансуецца. А кола эканомікі пачне круціцца ў патрэбным нам напрамку.

Бюджэтнае месца пустым не бывае

Студэнцкія білеты ў Беларусь атрымалі 53 тысячы першакурснікаў

Разумнікі з глыбінкі

— Ух, — выдыхаюць бацькі і адкладаюць валідол убок. Уступная кампанія скончылася. Палова абітурыентаў у Беларусі выцягнула шчаслівы білет і трапіла на бюджэт, астатнія думваюць, дзе ўзяць сродкі, каб заплаціць за вучобу.

У самы гарачы момант па ранжыры абітурыентаў выстройвала цэнтралізаванае тэставанне.

Працэдура простая і зразумелая. Вызначыўшыся з ВНУ, трэба было здаць тэсты па мове (рускай ці беларускай) і профільных прадметах. Максімальная сума па кожным ЦТ — сто балаў.

Толькі на ўдачу ніхто не спадзяецца. Чым вышэйшая сума балаў, тым больш шанцаў прэтэндаваць на прэстыжны факультэт. Сёлета з дзевяноста тысяч абітурыентаў тры сотні суперэрудзіраваных дзяў-

чынак і хлопчыкаў атрымалі “сотку” па адным або нават двух прадметах.

— Прыемна, што разумнікі і разумніцы жывуць і вучацца не толькі ў мінскіх гімназіях і ліцэях, — гаворыць Міністр адукацыі Беларусі Ігар Карпенка. — Школьнікі маленькіх гарадоў і вёсак усё часцей паказваюць бліскучыя вынікі і паступаюць у лепшыя ВНУ краіны. Ніякай карупцыі і блату. Ва ўсіх роўняы магчымасці. За два дзесяцігоддзі сістэма тэставання апраўдала сябе.

Мазгавы штурм

Цяпер Алена Апалонік з Баранавічаў з гонарам называе сябе студэнткай лепшай медыцынскай ВНУ краіны. Няхітрая арыфметыка: адзнакі ЦТ плюс бал атэстата далі ў суме неверагодныя 382 балы. Прымяраючы беласнежны халат, з усмешкай успамінае, як білася сэрца перад тэстамі, асабліва па біялогіі:

— Пасля трохгадзіннага мазгавога штурму выходзіла з аўдыторыі апошняй, пераправярала свае адказы па дзесяць разоў. Калі праз два тыдні атрымала СМС з Рэспубліканскага інстытута кантролю ведаў — вачам не паверыла. Сто балаў! Дзякуй маёй настаўніцы Зінаідзе Кучур. Яна на ўроках давала нам максімум, а бачачы маё імкненне, заставалася пасля заняткаў, дапамагала разабрацца са

годзе ён быў каля двухсот, а ў гэтым — ужо ўсе трыста.

Але жадаючых атрымаць тэхнічны дыплом ад гэтага не зменшылася. У Мінску і ў рэгіёнах на айцішныя спецыяльнасці быў ажыятаж — да пяці чалавек на месца.

Тры плюс адзін

Навінка гэтага года, якая прыйшлася абітурыентам даспадобы, — бонуснае ЦТ. ВНУ, як і раней, прымалі толькі тры сертыфікаты з тэстамі. Запасное, чацвёртае, можна было здаваць па жаданні, як гаворыцца, на ўсялякі выпадак. Заваліш адзін тэст — не бяда. З дадатковым сертыфікатам можаш паступіць на падобную спецыяльнасць або ў іншую ВНУ. Гэтая хітрасць цалкам легальная. А вось за ўсе астатнія спробы абхітрыць экзаменатараў каралі строга.

Сёлета з дзевяноста тысяч абітурыентаў тры сотні суперэрудзіраваных дзяўчынак і хлопчыкаў атрымалі “сотку” на адным або нават двух прадметах

складаным матэрыялам. З ёй нават рэпетытары не спатрэбіліся.

Дарэчы, у медыцынскіх ВНУ конкурс традыцыйна высокі. Сёлета ў Беларускі дзяржаўны медуніверсітэт на фармацэўтычны факультэт прымалі мінімум з 376 баламі, на лячэбны — з 360.

І ўсё-такі лідарства па гэтым паказчыку ўжо які год утрымлівае факультэт міжнародных адносін БДУ. Бюджэтныя месцы па спецыяльнасці “Міжнароднае права”, дзе рыхтуюць юрыстаў-міжнароднікаў з веданнем мовы, дасталіся ўчарашнім школьнікам, якія набралі не меней за 384 балы з чатырохсот магчымых!

— Парадавалі вынікі ЦТ па фізіцы і матэматыцы. Як ніколі высокія, — гаворыць Вячаслаў Малафееў, адказны сакратар прыёмнай камісіі БДУ. — Праўда, гэта тут жа адбілася на прахадных балах. На шэраг спецыяльнасцяў мехмата ў мінулым

— Тэставанне сёлета праходзіла без асаблівых эксцэсаў. З дзевяноста тысяч выпускнікоў да фінішу не дайшлі ўсяго трыццаць чалавек, — прыводзіць лічбы намеснік Прэм’ер-міністра Беларусі і старшыня Дзяржаўнай камісіі па кантролі за ходам падрыхтоўкі і правядзення ўступных выпрабаванняў Васіль Жарко. — Часцей за ўсё абітурыентаў выганялі з аўдыторыі за ўсім даўно вядомыя фокусы — сотавыя тэлефоны і шпаргалкі.

Разам з мясцовымі абітурыентамі ў беларускія ВНУ паступалі і расіяне. У іх прыёмныя камісіі прымалі сертыфікаты з баламі ЦТ на тых жа падставах, што і ў беларусаў. І якраз гэтак жа чакалі яны вынікаў. Конкурс агульны. Канчатковыя вынікі падводзіць пакуль рана, але выбар на карысць беларускіх ВНУ зрабілі прыкладна дзве тысячы расіяна.

Крысціна Хілько

Дзень ведаў

Настаўнік, перад імем тваім...

Напярэдадні Дня ведаў лепшыя работнікі сістэмы адукацыі сабраліся ў Палацы Незалежнасці. Людзі, якія фарміруюць маральную і духоўную аснову нашага маладога пакалення. Прывіваюць яму з дзяцінства любоў да сапраўдных каштоўнасцяў і перадаюць свае веды.

Менавіта яны садзейнічаюць станаўленню адукаванай, культурнай і працавітай нацыі. А таму ўпершыню менавіта ім цалкам быў прысвечаны ўзнагародны дзень у працоўным графіку Прэзідэнта. Але спярша была вялікая і незабыўная экскурсія па палацы. І цёплыя шчырыя словы Аляксандра Лукашэнкі:

— Уручэнне дзяржаўных узнагарод напярэдадні Дня ведаў — не толькі прызнанне вашых асаблівых заслуг, але і знак глыбокай павагі да высакароднай прафесіі настаўніка.

Сярод узнагароджаных — лепшыя прадстаўнікі вышэйшых і сярэдніх школ, ліцэяў і каледжаў з Віцебска, Івацэвічаў, Крычавы, Мінска, Магілёва, Пінска. Ганаровыя званні і Падзяку Прэзідэнта заслужылі рэктары і выкладчыкі Брэсцкага, Полацкага, Беларускага нацыянальнага тэхнічнага, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэтаў, Акадэміі МУС. Цяжка пераацаніць іх уклад не проста ў развіццё сістэмы нашай адукацыі — ва ўмацаванні міжнароднага іміджу нашай краіны! Усхвалявана гучалі ў палацы словы настаўніка геаграфіі гімназіі № 1 горада Жодзіна Ірыны Пічугінай, удастоенай медаля “За працоўныя заслугі”:

— Я ганаруся тым, што прозвішчы маіх вучняў гучалі ў ЗША і Індыі, Інданезіі ды іншых краінах. Што ў гонар іх паднімаўся наш сцяг і гучаў беларускі гімн.

ЕАЭС: дарожная карта для дальнейшего руху

У Астане прайшла сустрэча кіраўнікоў урадаў Еўразійскага эканамічнага саюза, у якой удзельнічалі прэм'ер-міністры Расіі і Беларусі Дзмітрый Мядзведзеў і Андрэй Кабякоў

— За першыя чатыры месяцы больш як на чвэрць вырас аб'ём унутранага і знешняга гандлю ЕАЭС, — падлічыў расійскі Прэм'ер-міністр. — У лепшы бок мяняецца і таварная структура: расце экспарт машын і абсталявання (на 34 працэнты), харчовых тавараў і сельгассыравіны (на 26 працэнтаў), зніжаецца доля энергетычных тавараў. Гэта азначае, што гандлёвы абарот становіцца больш збалансаваным.

Дзмітрый Мядзведзеў упэўнены: каб замацаваць дынаміку, трэба і далей удасканальваць правілы вядзення бізнесу, развіваць кааперацыйныя праекты. Трэба будзе

выканаць “дарожную карту” па зняцці бар'ераў у прамысловасці, аграрным сектары, энергетыцы.

— Вельмі прыемна, што наша пасяджэнне ўпершыню за апошнія гады праходзіць на фоне ажыўлення эканомік членаў саюза, — сказаў Андрэй Кабякоў. — Рост становіцца больш устойлівым, дадатная дынаміка ахоплівае ўсё больш эканамічных галін.

Бакі таксама дамовіліся развіваць лічбавую эканоміку, электронны гандаль электраэнергіяй, адзіную прасторы для работы павеатранага транспарту ды інш.

Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін падпісаў закон, які даў грамадзянам краін, дзе руская мова мае афіцыйны статус, права працаваць кіроўцамі ў Расіі па нацыянальных пасведчаннях. Нараўне з беларусамі гэтае права атрымалі грамадзяне Кыргызстана — там адной з афіцыйных моў з’яўляецца руская

Прагучала і тэма аб прызнанні вадзіцельскіх правоў, выдадзеных у адной дзяржаве для работы на тэрыторыі іншай краіны саюза. Нагадаем, з 1 чэрвеня ў Расіі ўступіла ў сілу забарона на выкарыстанне ў якасці наёмных кіроўцаў асоб з правамі, выдадзенымі за межамі Расіі. 16 чэрвеня Д. Мядзведзеў і А. Кабякоў вырашылі гэтае пытанне на карысць беларускіх кіроўцаў на пасяджэнні Савета Міністраў Саюзнай дзяржавы.

Вядома, і іншыя члены ЕАЭС захацелі адмены абмежаванняў для сваіх шафэраў. 26 ліпеня Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін падпісаў закон, які даў грамадзянам краін, дзе руская мова мае афіцыйны статус, права працаваць кіроўцамі ў Расіі па нацыянальных пасведчаннях. Нараўне з беларусамі гэтае права атрымалі грамадзяне Кыргызстана — там адной з афіцыйных моў з’яўляецца руская. З Арменіяй і Казахстанам пытанне пакуль не вырашылі. Спікер Дзярждумы Расіі і Старшыня Парламенцкага Сходу Саюза Беларусі і Расіі Вячаслаў Валодзін прапанаваў Ерэвану таксама замацаваць афіцыйны статус рускай мовы.

Абмяркоўваўся і дагавор аб пенсійным забеспячэнні. Пасля ўступлення яго ў сілу можна будзе працаваць у любой краіне саюза без страты працоўнага стажу.

— Дагавор чакаюць мільёны людзей, чыя працоўная дзейнасць звязана адразу з некалькімі краінамі саюза. Пытанне вельмі значнае, але інтарэсы людзей павінны быць абаронены, — сказаў Андрэй Кабякоў.

Пасля міжурадавага савета кіраўнікі ўрадаў краін “пяцёркі” адправіліся на Сусветную выставу “Экспа-2017”.

Кіраўнікі ўрадаў аглядзелі водную інсталяцыю “Энергія Арктыкі” з макетамі ледаколаў і пльвучай атамнай электрастанцыяй. Пасля гэтага яны наведалі павільёны Беларусі і Казахстана. Беларусы паказалі свае дасягненні ў ІТ-сферы і машынабудаванні, не забыўшы і пра нацыянальны каларыт. Дзмітрый Мядзведзеў паведаміў, што за права правядзення “Экспа-2025” будзе змагацца Екацярынбург, і папрасіў калег падтрымаць расійскую заяўку.

Мікалай **Аляксеў**

СЯРГЕЙ ЛАЗЮК

У Полацку ўладарыла слова

Пачатак восені ў Полацку адзначыўся Днём беларускага пісьменства

Сумненняў няма: гэты год для беларускага кнігадрукавання — знакавы ва ўсіх сэнсах. Адзначыць паўтысячы гадоў з тых часоў, як Скарына выдаў сваю першую кнігу, у старажытны Полацк сёння прыйшлі, прыехалі, прыляцелі тысячы гасцей — не толькі з усёй Беларусі, але і з далёкіх краін, дзе наша слова не проста ведаюць, а любяць і вывучаюць. Да трайнога свята — уласнага 1155-годдзя, Дня беларускага пісьменства і 500-годдзя ўсходнеславянскага кнігадрукавання — горад прыкметна змяніўся. Сустрэць святы ва ўсёй красе Полацку дапамаглі сродкі з рэспубліканскага, абласнога, мясцовага бюджэтаў. Новы імідж здабылі аўта- і чыгуначны вакзалы, цэнтральныя гарадскія вуліцы і праспект імя Францыска Скарыны. Не пазнаць і абноўлены Палац культуры — у гэтыя дні адно за другім ён прымаў галоўныя мерапрыемствы агульнарэспубліканскага свята слова і духоўнасці. Тут жа намеснік Прэм’ер-міністра Васіль Жарко зачытаў прывітанне гасцям Дня беларускага пісьменства, накіраванае Прэзідэнтам

Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам. Ад сябе асабіста віцэ-прэм’ер звярнуўся да гасцей мерапрыемства, у тым ліку павітаў тых, хто спецыяльна прыбыў на святкаванне з іншых дзяржаў:

— Святкуючы Дзень беларускага пісьменства, мы аддаём даніну павагі ўсім тым, хто стварыў нашу дзяржаўнасць, культуру, адукацыю, высокі ўзровень нацыянальнага мастацтва.

Чым Полацк забаўляў турыстаў у тыя шумныя святочныя дні, раскажам ва ўсіх падрабязнасцях.

Прагулкі дарогамі Францыска Скарыны

Да далёкіх дарог і падарожжаў наш вялікі першадрукар меў асаблівую любоў. Скарына шмат і часта калясіў па Еўропе, таму не дзіўна, што каля 1522 года ў Вільні ўбачыла свет яго “Малая падарожная кніжка” — духоўная дапамога для такіх жа вандроннікаў, як і ён сам. Сёлета арыгінальнае скарынаўскае выданне, павандраваўшы праз стагоддзі і гарады, нарэшце вярнулася на радзіму. Зрэшты, у Мінску рырытэт прабыў нядоўга і хутка зноў адправіўся вандраваць разам з Міжнародным выставачным

БЕЛТА

УЛАДЗІМІР ШЛАПАК

праектам “Дарогамі Скарыны з Белгазпрамбанкам”. Першымі кніжку паглядзелі знаўцы з Вільнюса, куды яна прыбыла ў маі ў Палац вялікіх князёў літоўскіх. А ўжо сёння магчымаць дакрануцца да легенды ёсць у палачан і гасцей горада. Да 10 верасня кніга знаходзілася ў Музеі беларускага кнігадрукавання, адкуль адправілася ў Калінінград.

Экспазіцыю дапоўніў дакументальны фільм Алега Лукашэвіча “Францыск Скарына. Чалавек свету”, зняты спецыяльна для праекта, і шлем віртуальнай рэальнасці, пры дапамозе якога можна было ўбачыць друкаваную майстэрню Скарыны сваімі вачамі.

Гучала роднае слова

Залу абноўленага Палаца культуры запоўніла беларуская класіка. І прагучала яна ў выкананні фіналістаў рэспубліканскага конкурсу юных чытальнікаў “Жывая класіка”. “Чытаем шмат, чытаем разам, ствараем сябе і краіну!” — пад такім дэвізам праект стартаваў яшчэ ў лютым. І ўжо прэтэндуе на званне самага маштабнага конкурсу чытальнікаў у гісторыі краіны. За паўгода ў ім прынялі ўдзел амаль 13 тысяч школьнікаў, а само літаратурнае спаборніцтва не толькі ахапіла ўсе гарады і рэгіёны, але і злучыла тых, хто любіць і захоўвае ў памяці і сэрцах беларускае слова.

А тэлеканал СТБ, адзін з суарганізатараў конкурсу, прадставіў у гэтыя дні адразу два праекты. “Жывая класіка” прывезла ў Полацк жывое беларускае слова, а “Залатая калекцыя” — лепшыя і любімыя беларускія песні.

На літаратурным рынку

Фестываль кнігі і прэсы, які аблюбаваў полацкую плошчу Францыска Скарыны, два дні non-stop здзіўляў гасцей. У кніжным сэрцы горада — адна за адной праходзілі прэзентацыі серый найноўшай літаратуры Беларусі і краін СНД, праекты полацкіх паэтаў і пісьменнікаў, ішоў бойкі гандаль і аўтограф-сесіі, запрашалі выставы да 135-годдзя класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа... Тут жа паказалі, як выглядаў друкарскі двор у XVI стагоддзі — старажытны выдавецкі цэх спадабаўся і дарослым, і дзецям. Побач з павільёнам “СБ. Беларусь сёння” ўсе дні ракатаў друкарскі станок XVI стагоддзя, да самых дробязяў узноўлены гісторыкам і калекцыянерам Уладзімірам Ліхадзедавым. Надрукаваць на станку сваю ўласную старонку маглі ўсе жадаючыя — Уладзімір Аляксеевіч з задавальненнем даў такую магчымаць:

— Сёння мы ўпершыню на спецыяльнай паперы з тутавага дрэва ўзнавілі “Алмазную сутру” — першую ў свеце датаваную кнігу, якая выйшла ў 868 годзе ў Кітаі.

А вырабіў кнігу нехта па імені майстар Ван Чы. Трэба адзначыць, што Ван Чы напісаў тэкст не сам — “Алмазная Сутра”, чыя поўная назва “Сутра аб дасканалай мудрасці, што рассякае цемру невуцтва, як удар маланкі”, была напісана ў незапамятныя часы будыйскімі манахамі, і ў чацвёртым стагоддзі манах па імені Кумараджыва пераклаў кнігу на кітайскую мову. А Ван Чы падрыхтаваў кнігу да друку і надрукаваў. Майстар спе-

УЛАДЗІМІР ШЛАПАК

ццяльна падабраў для кнігі самую тоўстую паперу, якую толькі змог знайсці. Напэўна, менавіта дзякуючы гэтаму мудраму кроку кніга перажыла паўтара тысячагоддзя і захавалася да нашых дзён.

Урачыста прайшла прэзентацыя 20-томнага факсімільнага выдання кніжнай спадчыны нашага першадрукара. Супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі патрацілі амаль 5 гадоў на тое, каб даведацца, дзе, колькі і ў якім стане знаходзяцца экзэмпляры работ Скарыны. Давялося, прызнаюцца, няпроста, бо кніжныя “сляды” нашага земляка сёння можна знайсці па ўсім свеце. Вынікі работ вялікай каманды спецыялістаў кніжная супольнасць ужо ацаніла: кніга

“Сусветная спадчына Францыска Скарыны” стала ўладальнікам Гран-пры міжнароднага конкурсу дзяржаў — удзельніц СНД “Мастацтва кнігі”.

Дыскусіі пра высокае

На літаратурны “круглы стол” у Музеі беларускага кнігадрукавання сабраліся тыя, для каго слова — духоўны завет нашчадкам і адначасова рабочы інструмент. У горад прыехала творчая эліта з дзясятка краін-суседак. Аб дыпламатыі слова гатовыя спрачацца і гаварыць пісьменнікі, паэты, журналісты, выдаўцы, кіраўнікі СМІ — штогадовыя сустрэчы з калегамі ўжо сталі для іх традыцыйнымі. Міністр інфармацыі Беларусі Лілія Ананіч адзначыла: “Калі гучыць стваральнае слова пісьменніка, зважаецца поле для канфліктаў і супрацьстаяння... Госці, якія прыехалі ў Беларусь, я ўпэўнена, вернуцца ў свае краіны, да сваіх чытачоў, глядачоў, слухачоў і раскажуць пра Беларусь, пра яе гісторыю і пра тое, як яна выбудоўвае сваю сучаснасць і будучыню”.

У гэты ж дзень былі названыя пераможцы трэцяй Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў пяці намінацыях. Сем намінацый — сямёра пераможцаў. Лаўрэатам адной з самых грунтоўных прэмій у намінацыі “Лепшы твор прозы” стала Людміла Рублеўская, вядомая пісьменніца і наша калегга-журналіст. Яе прыгодніцкі раман-сага “Авантуры Пранціша Вывіча, здрадніка і канфедэрата” ўдастоіўся гэтай высокай узнагароды.

Завяршаў святочныя гуляні канцэрт “Залатая калекцыя беларускай песні”. А нагадваць пра цяперашні Дзень пісьменства ўвесь гэты год, акрамя тэлефільмаў, знятых тэлевізійнікамі, будуць яшчэ і 30 тысяч паштовых марак, якія разыдуцца па ўсёй краіне.

Юльяна Леановіч

СЯРГЕЙ ЛАЗЮК

Ёсць што пачытаць

Пяцьсот гадоў назад з'явіліся першыя беларускія друкаваныя кнігі, цяпер штогод выпускаюцца мільёны выданняў

Папулярныя кнігі ў нашай краіне не ператварыліся ў аўтсайдараў, нягледзячы на папулярнасць разнастайных гаджэтаў і развіццё электронных бібліятэк. Мы па-ранейшаму застаёмся адной з нацый, якая больш за ўсіх чытае і выдае шмат кніг. Летась у Беларусі было выпушчана 2,4 кнігі на кожнага жыхара. Ва Украіне

і Казахстане гэты паказчык не дацягвае да адзінкі, у Літве выдаецца каля 1,4 кнігі на душу насельніцтва, крыху апырэджае нас Расія, дзе ў 2016-м было выпушчана 3 кнігі на чалавека.

Больш за 70 працэнтаў агульнага тыражу кніг, якія выдаюцца ў нас, — вучэбная літаратура. Больш за паўтара мільёна кніг выпушчана для дзяцей і падлеткаў. На беларускай мове выдадзена 1122 найменні кнігі і брашур накладам 3,74 мільёны асобнікаў. З прыцягненнем бюджэтных субсідый выдавецтвы выпусцілі 140 найменняў кніг і брашур агульным накладам 352 500 асобнікаў. Сярод сацыяльна значных выданняў — кнігі серыі “Школьная бібліятэка” для дзяцей-інвалідаў па зроку, надрукаваныя шрыфтам Брайля.

Выпускам кніг у нашай краіне займаецца 497 выдавецтваў, у тым ліку 180 дзяржаўнай формы ўласнасці.

У 2016 годзе ў краіне выдадзена

9581

найменняў кніг і брашур, у тым ліку **1122** на беларускай мове

Агульны наклад кніжнай прадукцыі склаў **23,14** мільёна асобнікаў

На кожнага жыхара краіны выдадзена **2,4** кнігі

Касманаўт Алэг Навіцкі ў Акадэміі навук Беларусі. Побач: акадэмікі Пётр Віцязь (злева) і Уладзімір Гусакоў (справа)

Пяць гадоў на арбіце

Зусім нядаўна беларуская касмічная галіна адзначыла свой першы, яшчэ “падлеткавы” юбілей: споўнілася пяць гадоў, як на калязямной арбіце спраўна працуе першынец беларускай касманаўтыкі — Беларускі касмічны апарат БКА. Гэты спадарожнік прызначаны для дыстанцыйнага зандавання Зямлі. Практычна поўнасю ён распрацаваны беларускімі спецыялістамі з удзелам вучоных Нацыянальнай акадэміі навук і выраблены на беларускіх прадпрыемствах. З улікам таго, што ў краіне таксама створана і дзейнічае сістэма наземнага прыёму і апрацоўкі інфармацыі, якая паступае з арбіты, цэнтр кіравання палётам, ёсць усе падставы сцвярджаць: беларуская касмічная галіна з гонарам вытрымала выпрабаванне часам. І цяпер рыхтуецца да новага якаснага этапу развіцця.

Дырэктар мінскага навукова-інжынернага прадпрыемства “Геаінфармацыйныя сістэмы” Сяргей Залатой прыводзіць у пацверджанне гэтага некалькі паказальных лічбаў:

— З дапамогай БКА знята каля 125 мільёнаў квадратных кіламетраў зямной паверхні, а тэрыторыя Бела-

русі пакрыта назіраннем шматразова. Гэтай інфармацыяй карыстаюцца 11 міністэрстваў і ведамстваў, яна выкладзена на сайце ў адкрытым доступе. Даходы на 8 мільёнаў долараў перавысілі затраты на стварэнне, запуск і эксплуатацыю беларускага спадарожніка. Сфарміраваны партфель заказаў на будучыню. Дзякуючы нашай інфармацыі краіна практычна поўнасю адмовілася ад імпарту, што эканоміла значныя валютныя сродкі.

З дапамогай здымкаў з космасу сёння ў Беларусі аператыўна выяўляюцца лясныя пажары, месцы незаконных высечак, ачагі распаўсюджвання лясных насякомых-шкоднікаў і хвароб. З дакладнасцю да некалькіх сантыметраў складаюцца карты новых пасёлкаў, вуліц, фіксуюцца межы зямельных участкаў і будынкаў. Аграры гэтак жа дакладна і аператыўна высвятляюць тэрміны паспявання раслінаводчых культур і

прагнауюць ураджай — пералік пе-
раваг, які дае краіне касмічная галіна,
даволі вялікі.

Яшчэ адзін важнейшы бонус
— Беларусь стала ўладальнікам уні-
кальных распрацовак абсталявання
дыстанцыйнага зандавання Зямлі з
космасу. Такое ўстаноўлена не толькі
на БКА, але і на аналагічным расійскім
спадарожніку “Канопус В” — яны былі
запушчаны пяць гадоў назад на адной
ракеце-носьбіце. Вырабляе ўнікаль-
ныя прыборы мінскае ААТ “Пеленг”,
але ў рэалізацыі касмічнай праграмы
актыўна ўдзельнічаюць і іншыя на-
вукова-вытворчыя прадпрыемствы
Беларусі — напрыклад, ААТ
“Інтэграл” вырабляе
мікрасхемы ды іншую
электроніку, устойлівую
да ўздзеяння касмічнай
радыяцыі. У Расіі, дарэ-
чы, у бліжэйшыя некалькі
гадоў плануецца вывесці на
розныя калязімныя арбіты
да 15 “Канопусаў”. І ўсе яны
будуць аснашчаны мэтавай
апаратурай беларускай вытворча-
сці. Гэта гарантуе загрузку згаданых
прадпрыемстваў краіны. Акрамя таго,
Беларусь спаўна будзе забяспечана ін-
фармацыйнай аб сваёй тэрыторыі, атры-
манай з дапамогай сумеснай касмічнай
групойкі. Пра гэта нядаўна паведамілі
прадстаўнікі расійскай дзяржкарпа-
рацыі “Раскосмас” падчас наведвання
НАН Беларусі. Паводле слоў намес-
ніка генеральнага дырэктара гэтай
арганізацыі Міхаіла Хайлава, ніхто не
збіраецца спісваць з арбіты і першы-
ца беларускай касманаўтыкі — БКА.
Бо пяць гадоў — толькі гарантыйны
тэрмін яго эксплуатацыі. Але выдомыя
шматлікія выпадкі, калі касмічныя
спадарожнікі працавалі на арбіце і два,
і тры адмераныя ім тэрміны.

Што ж далей? У якім напрамку бу-
дзе развівацца беларуская касмічная
галіна? Гэтае пытанне выходзіць цяпер
на першы план. 30 чэрвеня 2017 года
ў Маскве старшыня прэзідыума НАН
Беларусі і кіраўнік Агенцтва па касміч-
ных доследах краіны Уладзімір Гусакоў
і генеральны дырэктар дзяржкарпара-
цыі “Раскосмас” Ігар Камароў падпіса-
лі мемарандум аб намерах па стварэнні
новага расійска-беларускага касмічна-
га апарата дыстанцыйнага зандавання
Зямлі. Яго плануецца распрацаваць і
вырабіць у цеснай кааперацыі белару-

скіх і расійскіх прадпрыемстваў. Ужо
сфарміравана тэхнічнае заданне на
стварэнне новага апарата. Зразумела,
ён будзе больш удасканалены ў параў-
нанні з цяперашнім БКА. У першую
чаргу гэта датычыцца яго “зоркасці”
— ён будзе звышвысокай разрознас-
ці, гэта значыць зможа распазнаваць
прадметы памерам усяго некалькі
метраў. Пры гэтым важыць апарат
будзе 850-900 кілаграмаў — прыклад-
на ў 2-2,5 раза менш, чым аналагічны
амерыканскі апарат. А значыць, значна
скараціцца расходы на яго вывад у
космас.

— Сукупнасць
тэхнічных характарыстык
новага БКА дасць магчымасць атры-
мліваць касмічныя здымкі з параме-
трамі, якія на сусветным рынку яшчэ
адсутнічаюць, — тлумачыць кіраўнік
Нацыянальнай акадэміі навук Бела-
русі акадэмік Уладзімір Гусакоў. —
Значыць, попыт на такія касмічныя
апараты гарантаваны. Можна гаварыць
пра іх серыйную вытворчасць. Акрамя
таго, новыя магчымасці з’яўляюцца ў
карыстальнікаў касмічнай інфармацыі.
Так, рэальнасцю становяцца лічбавыя
кадаставыя мадэлі буйных гарадоў,
іншыя высокатэхналагічныя інфарма-
цыйныя праграмы, істотна павышаюцца
ўзровень задач, якія вырашаюцца ў ін-
тарэсах забеспячэння бяспекі краіны.

Паводле папярэдніх падлікаў, на
стварэнне і запуск чарговага бела-
рускага касмічнага падарожніка ў
бліжэйшыя 4-5 гадоў спатрэбіцца
каля 180 мільёнаў долараў. Гэтую
суму складуць узносы Беларусі і Расіі.
Цяпер ідзе пошук фінансавых крыніц.
Але, не чакаючы гэтага, спецыялісты
дзвюх краін ужо распачалі работу. Ак-
тыўна пры гэтым выкарыстоўваюцца
вынікі пяці сумесных беларуска-расій-
скіх касмічных праграм, выкананых
у рамках Саюзнай дзяржавы дзвюх
краін. Дзякуючы ім, у прыватнасці,
узгодненыя тэхнічныя стандарты, па
якіх распрацоўваецца касмічная тэх-

ніка і апаратура. Іншымі словамі, бе-
ларускія і расійскія спецыялісты зноў,
як гэта было пры СССР, размаўляюць
на адной тэхнічнай мове.

Пэўныя амбіцыі ёсць у Беларусі і ў
пілатуемай касманаўтыцы. Даostatko-
ва сказаць, што ўжо тры ўраджэнцы
краіны зляталі ў космас, прычым па
некалькі разоў. Так, адзін з іх, Уладзімір
Кавалёнак, з’яўляецца кіраўніком Фе-
дэрацыі касманаўтаў Расіі. А нядаўна
вярнуўся з арбіты, адрабіўшы некаль-
кі месяцаў на Міжнароднай касміч-

най станцыі,
яшчэ адзін
беларус Алег
Навіцкі. На
адпачынак ён
прыехаў у род-
ную Беларусь. Тут
ён сустрэўся з кіраўні-
ком НАНБ Уладзімірам
Гусаковым. Галоўнай
тэмай іх размовы стала
падрыхтоўка да правядзення
ў Мінску ў верасні 2018 года
XXXI міжнароднага кангрэса

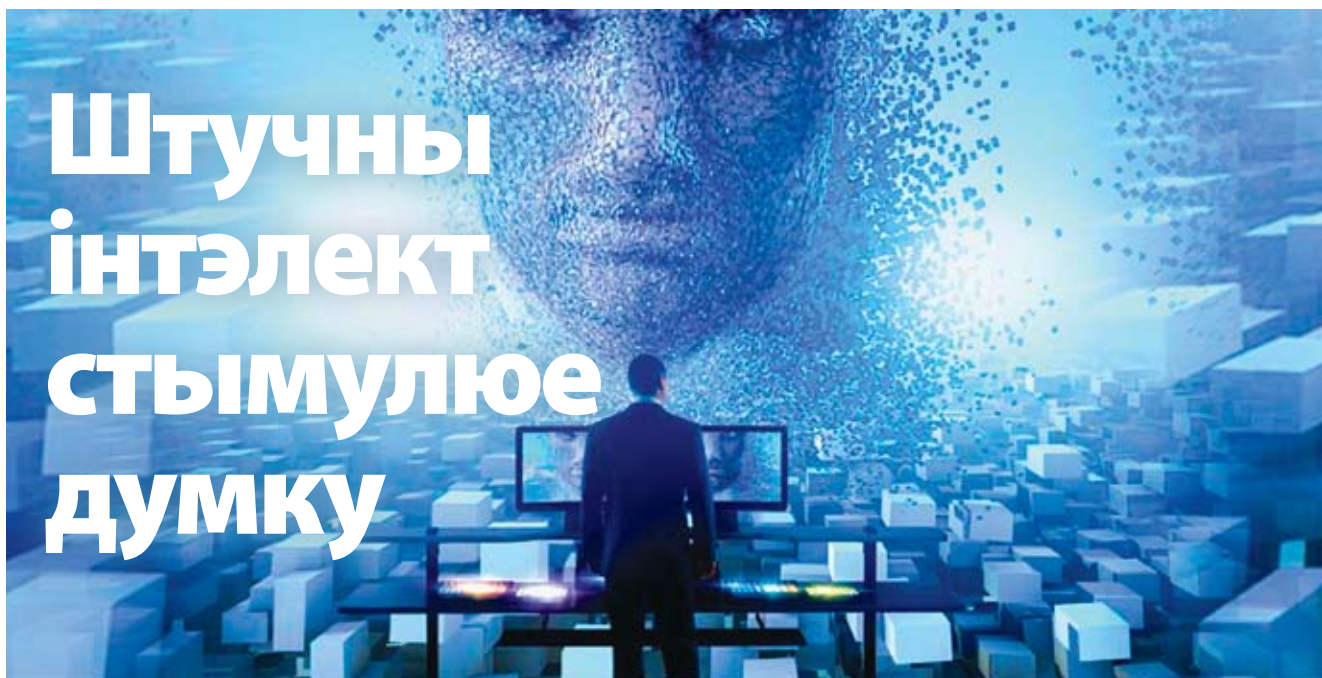
Асацыяцыі ўдзельнікаў касмічных па-
лётаў. Па градыцыі на такія мерапры-
емствы запрашаюць усіх грамадзян
Зямлі, якія пабывалі на арбіце. У тым
ліку, вядома, і расійскіх касманаўтаў.

— Мы надаём асаблівую значнасць
правядзенню кангрэса, — адзначыў
Уладзімір Гусакоў. — Тое, што ў ім
прымуць удзел прадстаўнікі дзясят-
каў краін, значна падніме імідж Бела-
русі як касмічнай дзяржавы.

Алег Навіцкі паабяцаў прыняць
удзел у гэтай міжнароднай сустрэчы,
таксама выказаў некалькі каштоўных
парад і рэкамендацый наконт яе пра-
вядзення. Ён таксама паўдзельнічаў у
авіяцыйным свяце ў Мінску, дзе су-
стрэўся з моладдзю, расказаў пра свае
ўражанні аб палётах у космас.

Акрамя таго, на арбіце лятае
беларускі спадарожнік сувязі. А на-
вукоўцы і студэнты Беларускага дзя-
ржаўнага ўніверсітэта распрацавалі
і вырабілі свой нанаспадарожнік, які
будзе запушчаны ў пачатку 2018 года.
На 68 сесіі Генеральнай асамблеі ААН
1 лістапада 2013 года Беларусь была
прынята ў члены Камітэта ААН па
выкарыстанні касмічнай прасторы ў
мірных мэтах. Як бачым, яна з год-
насцю апраўдвае давер міжнароднай
супольнасці.

Уладзімір **Бібікаў**

Штучны інтэлект стымулюе думку

“I’ll be back!” — бессмяротная фраза героя Арнольда Шварцэнэгера ў “Тэрмінатары”, якую я ўспамінаю, калі гаворка ідзе пра разумных робатаў. Наогул за многія дзесяцігоддзі сусветны кінематограф у некаторым сэнсе навізаў нам разуменне штучнага інтэлекту, дзе ўсё заканчваецца паўстаннем разумных машын супраць людзей. А як на самай справе? Ці існуе ён у прынцыпе — штучны інтэлект? Урэшце рэшт, што ўкладваецца ў гэтае паняцце? Пра гэта нам раскажаў супрацоўнік лабараторыі аналізу біямедыцынскіх выяў Аб’яднанага інстытута праблем інфарматыкі НАН Аляксандр Каліноўскі.

Нейрасеткі — універсальны “вагон”

— Гады чатыры назад пра штучны інтэлект гаварылі мала. Гаворка ішла пра так званы Deep learning, або глыбіннае навучанне, таму што менавіта яно дало магчымасць атрымаць добрыя вынікі па класіфікацыі выяў. Пра што ідзе размова? Памятаеце, нейкі час назад на некаторых сайтах для праходжання рэгістрацыі, акрамя лагіна і пароля, праводзілася праверка на ўзлом. Прайдзі просты тэст, напрыклад, адрозні на карцінцы ката ад сабакі. Гэта было вельмі эфектыўна, паколькі сістэмы таго часу распазнавалі яе ўсяго толькі з дакладнасцю 50 працэнтаў.

Але потым тыя самыя нейронныя сеткі, якія праводзілі апазнанне, удасканалілі, і дакладнасць распазнання наблізілася да 99 працэнтаў. Так што такая абарона ад ботаў актуальнасць сваю страціла. Дрэнна? З аднаго боку, так. З другога — гэта азначае, што “інтэлект” машын вырас. Гэта стала магчымым дзякуючы двум момантам: развіццю тэхналогіі вялікіх дадзеных, якія мы навучыліся апрацоўваць і захоўваць, а таксама дзякуючы з’яўленню новага абсталявання, якое дазваляе хутка

навучаць нейрасеткі з высокай ступенню дакладнасці распазнаваць выявы, тэкст, ажыццяўляць пераклады.

Усё гэта ў тым ліку рэалізавана ў камерцыйных праектах. Напрыклад, у сферы забаў. Узяць хоць бы вядомы беларускі стартап — фотарэдактар Fabby. Ці пошукавыя сістэмы, калі машына запамінае тое, што вы шукалі, і падказвае вам у наступны раз, адсочвае геаграфію пошуку і г.д.

— *Дык гэта і ёсць штучны інтэлект?*

— Хутчэй, машыннае навучанне. Гэта калі вы даеце машыне задачу на ўваходзе і спадзеяецца атрымаць пэўны матэрыял на выхадзе. Прычым размова не заўсёды ідзе пра поўны алгарытм. Прарыў у машынным навучанні з выкарыстаннем нейрасетак атрымаўся за кошт таго, што нейрасеткавыя мадэлі цяпер даюць магчымасць працаваць з сырымі дадзенымі. Іх інфармацыйная ёмістасць такая, што яны з гэтай інфармацыі могуць самі вылучыць нейкія ключавыя прыкметы. Скажам, вывесці розніцу паміж поўсцю жывёл і рыбінай лускай. Мы пра гэта не думаем, за гэта адказвае алгарытм. Гэта значыць мы можам выкарыстоўваць нейрасеткі як універсальны “вагон”. Напрыклад, на выяве машына павінна была распазнаць ракавую пухліну. З дапамогай сучасных алгарытмаў яна справілася не горш за ўрачоў.

Да аўтаматычнай дыягностыкі мы не гатовыя

— *Медыцына — перспектыўны напрамак для выкарыстання машыннага розуму?*

— Машыны, якія выкарыстоўваюць у медыцыне, сёння больш настроены на дапамогу ўрачу, а не на аўтаматычную дыягностыку. Пакуль, напэўна, гэта правільна. Калі камп'ютар не адрозніў ката ад сабакі, вы ўсміхняцеся, а калі размова будзе ісці пра медыцынскую памылку, думаю, рэакцыя будзе другой. Але ёсць і іншая праблема. Нават калі ў вас ёсць універсальны алгарытм, гатовы вучыцца, гэта палова справы. Ён павінен быць дапоўнены базай — вялікай колькасцю спецыяльна размечаных выяў. Іх, каб было зразумела, той жа фотарэдактар усяго толькі для змянення колеру валасоў мае ў базе тысяч 20! У медыцыне гэта праблема. Размеціць на фота валасы магу я, можаце вы, але размеціць пухліну можа толькі спецыяліст. У дактароў сёння няма разумення, навошта машыне патрэбны такія дадзеныя. Але ж з такой інфармацыяй у нас магло б быць лягчэй, чым у заходніх краінах, дзе яна ў большасці выпадкаў носіць канфідэнцыйны характар. Каманда інстытута распрацоўвае базу збору медыцынскіх дадзеных. Калі б яшчэ яе сумясціць са спецыяльнай падрыхтоўкай гэтай інфармацыі для машыны, быў бы прарыў! Прычым гэта тая сфера, дзе заўсёды ёсць вынік. І няма якіх-небудзь фінансавых рызык.

— *Машына можа вучыцца сама?*

— Сёння няма дакладнай фармулёўкі і нейкіх набораў якасцяў, якія ўкладваюцца ў сучаснае паняцце “штучны інтэлект”. Нехта гаворыць, гэта інтэлект, як у чалавека. Для гэтага нават увялі так званы тэст Цьюрынга, які тэсціруе машыну на магчымасць у гутарцы падмануць суразмоўцу. Хоць, на мой погляд, гэта вельмі вузкае разуменне штучнага інтэлекту. Некалькі гадоў назад каманда Google DeepMind стварыла AlphaGo — праграму для гульні, дзе агент павінен паспрабаваць рашыць нейкую задачу, але рашэнню яе ён павінен навучыцца сам. Дык вось гэтая праграма стала першай у свеце, якая выйграла матч у прафесійнага гульца па лагічнай кітайскай настольнай гульні Го. Паверце, гэта намнога складаней, чым гульня ў шахматы. Дык вось аўтары давалі машыне толькі элементарную тэорыю гэтай гульні, а праграма

Аляксандр Каліноўскі

вучылася сама на партыях прафесіяналаў. І гэта стала надзеяй на магчымасць развіцця штучнага інтэлекту менавіта ў тым разуменні, пра якое вы гаворыце, і выкарыстання яго ў іншых сферах. Але першымі гэтым скарысталіся маркетолігі, якія папулярызавалі гэтае паняцце. Але яны ж уводзяць нас у зман, называючы так і тыя рэчы, якія адносяцца да штучнага інтэлекту вельмі аддалена.

Вернем “заблудны” беспілотнік

— *Гэта значыць да фантастычнага сюжэта з паўстаннем робатаў яшчэ вельмі далёка?*

— Вельмі. Хоць у робататэхніцы сёння робіцца многае. Але жалеа жалеам, галоўнае — софт. І яго мы чакаем. Яшчэ вельмі важная пабудова новых сэнсараў. Напрыклад, калі мы хочам пабудаваць разумны аўтамабіль, было б здорава атрымаць грамадна распрацаваны датчык Lidar. Напрыклад, на першых гугламабілях гэтыя прылады каштавалі прыкладна 70 тысяч долараў. Гэтыя машыны радавому чалавеку не па кішэні. Акрамя таго, у іх пакуль шэраг недахопаў.

Наогул, сёння каманда Deep mind думае, што для разумення штучнага трэба яшчэ раз зірнуць на натуральны інтэлект, каб зрабіць прарыў.

— *Ёсць меркаванне, што такія аналогіі не патрэбныя. Бо самалёт лятае інакш, чым птушка.*

— Я сказаў бы, прыклады можна прыводзіць розныя. І супраць, і за гэтую ідэю. Але, як мне падаецца, спрабаваць удасканаліць штучны інтэлект трэба.

— *Навука даўно выйшла за краінавыя рамкі. Гэта зразумела. І ўсё ж хацелася б зразумець, што можам і ўмеем мы?*

— Наша лабараторыя займаецца апрацоўкай выяў, і ў нас гэта атрымліваецца. Напрыклад, выяўленнем пухлін. Вырашаем задачы так званага камп'ютарнага зроку. Напрыклад, у прымяненні апрацоўкі касмічных выяў. А менавіта дапамагам нашай сельскай гаспадарцы праводзіць маніторынг земляў. Сачыць у ручным рэжыме, ці раскапаў нехта сабе ў недазволеным месцы агарод, складана. Як і праверыць, што расце на тых ці іншых землях. Для гэтага трэба мець вялікі штат людзей, якія паедуць у камандзіроўкі ў рэгіёны, альбо, як мы, зрабіць гэта з дапамогай спецыяльных алгарытмаў. Камп'ютарны зрок у рамках аднаго з заказаў мы выкарыстоўваем для вяртання “заблудных” беспілотнікаў, якія страцілі сігнал GPS. Завяршаем сумесны праект з амерыканцамі па падрыхтоўцы алгарытму работы з трохмернымі здымкамі па захворванні на сухоты.

— *Аляксандр Аляксандравіч, на вашу думку, як пашырыць сферу прымянення штучнага інтэлекту?*

— Навука не павіна працаваць у адрыве ад практыкаў, вытворчасці. Мы ўваходзім у склад кластара “Штучны інтэлект”. Добра, што такі ёсць, але гэтага недастаткова. Вобразна кажучы, я ж не стаў сядзець на іншым крэсле. З калегамі мы працавалі і без гэтага. Патрэбны наступны крок. Напрыклад, праект, заказ ад прамысловасці. Але яго няма. А ідэі ёсць, іх хапае.

Вера Артэага

Праект “Садзейнічанне пераходу Рэспублікі Беларусь да “зялёнай” эканомікі” дапамагае Рэспубліцы Беларусь у фарміраванні эканамічнага росту, заснаванага на “зялёных” прынцыпах, уключаючы эканамічна мэтазгоднае выкарыстанне прыродных рэсурсаў, пашырэнне экалагічна ўстойлівай вытворчасці і спажывання, стварэнне “зялёных” працоўных месцаў, змяненне мадэляў паводзін і функцыянавання прадстаўнікоў мэтавых груп у бок большай экалагічнай устойлівасці. Бюджэт праекта — 5 000 000 еўра.

Эканоміка на “зялёных прынцыпах”

У Гомелі наладзілі вытворчасць першай у Беларусі экалагічна бяспечнай ахаладжальнай вадкасці для рухавікоў унутранага згарання

Лаворка ідзе пра запуск у ААТ “Томельхімгандаль” лініі па вытворчасці першага ў Беларусі экалагічна бяспечнага антыфрызу. Магутнасці новай лініі дазваляць вырабляць 1000 тон новага прадукту ў год.

Вытворчасць запушчана пілотнай ініцыятывай “Экалагічная бяспека ахаладжальных вадкасцяў для рухавікоў унутранага згарання” у рамках праекта “Садзейнічанне пераходу Рэспублікі Беларусь да “зялёнай” эканомікі”, які фінансуецца Еўрапейскім саюзам і рэалізуецца Праграмай развіцця ААН у партнёрстве з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь. Рэалізацыю ініцыятывы забяспечыла

партнёрства арганізацый “Садзейнічанне развіццю бізнесу” і “Томельхімгандаль”.

Вытворчасць першай у Беларусі экалагічна бяспечнай ахаладжальнай вадкасці для рухавікоў унутранага згарання дасць магчымасць вырашыць праблему ўтылізацыі выкарыстаных атрутных рэчываў і тым самым знізіць нагрузку на навакольнае асяроддзе. Беларускія аўтаўладальнікі атрымаюць магчымасць прымяняць экалагічна бяспечны антыфрыз, які не назапашваецца ў глебе пры яго замене. Акрамя таго, рэалізацыя ініцыятывы таксама дазволіла стварыць новыя працоўныя месцы на вытворчасці экалагічна бяспечных ахаладжальных вадкасцяў.

Узоры новага прадукту “Антыфрыз ЭКА-100” ужо прайшлі лабараторныя даследаванні на прадпрыемстве “Навукова-практычны цэнтр гігіены”, дзе была пацверджана яго

экалагічная бяспека. Па выніках тэстаў новы антыфрыз быў аднесены да маланебяспечных хімічных кампазіцый. Адметнай асаблівасцю прадукту з'яўляецца тое, што ён не патрабуе ўтылізацыі і здольны замяніць больш дарагія імпартныя аналагі. Гэта дае магчымасць зменшыць фінансавую нагрузку на прадпрыемствы за кошт таго, што неабходнасць ва ўтылізацыі адпрацаванага антыфрызу адпадае.

Для адкрыцця вытворчасці экалагічна бяспечнага антыфрызу арганізацыяй “Садзейнічанне развіццю бізнесу” за кошт сродкаў Еўрапейскага саюза было закуплена і ўстаноўлена 13 пазіцый абсталявання, уключаючы пяць адзінак унікальнага.

У рамках рэалізацыі гэтай пілотнай ініцыятывы былі распрацаваны юрыдычныя і кіраўніцкія дакументы, якія спрыяюць наладжванню збыту экалагічна бяспечных антыфрызаў і забяспечваюць будову кіравання экалагічна бяспечнай вытворчасцю.

Уладзімір **Міхайлаў**

3 першых вуснаў

Намеснік старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Баляслаў Пірштук сказаў на цырымоніі адкрыцця лініі:

“Гэты праект заслужоўвае асаблівай увагі, наколькі гэта ноў-хаў на постсавецкай прасторы, але не новы прадукт для Еўрасаюза. Рэалізуючы гэты праект, мы набліжаемся да еўрапейскіх стандартаў”. Ён адзначыў, што запуск невялікай па магутнасці лініі (выпускаемая прадукцыя зможа замяшчаць каля 5 працэнтаў ад агульнага аб’ёму спажываемага антыфрызу ў краіне) дазволіць вырашаць паралельна некалькі задач: імпартазамяшчэнне, утылізацыя адходаў, стварэнне новых працоўных месцаў.

Збор ягад — праца карпатлівая, кожную трэба зрываць асобна і беражліва ўкладваць у вядзерца

Дурніцы — палёў царыцы

На дурніцах спецыялізуецца больш як сотня фермерскіх гаспадарак па ўсёй краіне

Калі чарніцы, якіх у лясах краіны безліч, ужо пачынаюць адыходзіць, то для дурніц настае самы час. Праўда, назбіраць іх удала ў дзікіх умовах — лічы, цуд. Дзіўная справа: нягледзячы на тое, што Палессе, напрыклад, славіцца сваімі балотамі, буякі (гэта другая назва ягад) тут сустракаюцца нячаста. Але ёсць у Беларусі месца, дзе набраць хоць ядро, хоць цэлы грузавік не праблема. Сапраўднае поле цудаў!

Грыбы пайшлі ў ягады

Для сям’і беларускага фермера Івана гэта самы гарачы час. У яго гаспадарцы “Альшаны” ў Брэсцкай вобласці самы пік збору буякоў. Прадпрымальны гаспадар вырошчвае іх у прамысловых маштабах.

Хоць пачынаў свой бізнес фермер, як і многія ў гэтым рэгіёне, з агуркоў. Тут іх вырошчваюць усе суседзі — прадаюць у асноўным у Расію. Але, сцяміўшы, што на агурочным полі вельмі шмат канкурэнтаў, Грыб вырашыў пераарыентаваць сваю аграферму.

Менавіта на тое, што ў акрузе буякі растуць не надта, Іван Грыб і зрабіў стаўку, пасадзіўшы сем гадоў назад на пробу першыя кусты. Ягаднік прыжыўся, і ўжо сёння на палях “Альшан” пад яго адвялі больш за дзесяць гектараў зямлі — гэта прыкладна пятнаццаць футбольных палёў. Летась на гэтых плантацыях сабралі каля васьмідзiesiąці тон ураджаю, большую частку якога адвезлі ў Расію. Альшанскія ягады палюбіліся жыхарам Масквы, Санкт-Пецярбурга і нават Анапы. Цяпер дурніцы — візітная картка фермерскай гаспадаркі.

Буяковая тэрапія — тое, што доктар прاپісаў

Калі Іван Грыб на сезонныя работы, як правіла, наймае аднавяскоўцаў, то ў іншых гаспадарках Беларусі ақуноўца ў буяковае мора можа любы жадаючы. Гаспадар адной з такіх ферм у Брэсцкай вобласці Юрый Шарэц лічыць, што гэта выдатная магчымасць адпачыць ад гарадской мітусні. Своеасаблівая тэрапія. Сем гадоў назад маскоўскі доктар медыцынскіх навук прамяняў шум сталіцы на буяковыя плантацыі ў Беларусі. І ні секунды аб гэтым не пашкадаваў.

— Большую частку жыцця мы правялі ў Маскве, спакойна харчаваліся прадуктамі з супермаркета. Усё змянілася, калі самі пачалі працаваць на зямлі. Зразумелі, што такое сапраўды якасная гародніна, садавіна і ягады, якая іх рэальная цана. За гэтым разуменнем і запрашаем у нашу гаспадарку, — гаворыць жонка Юрыя Ніна.

Трапіць на ферму да доктара Шарца можа кожны. Тут вам раскажуць пра карысныя ўласцівасці буякоў, пакажуць, як іх трэба вырошчваць, і дадуць магчымасць назбіраць ягад “для сябе”. Прычым плаціць даўдзецца толькі за самі ягады. Цана ў параўнанні з рынкам проста смешная — каля трохсот расійскіх рублёў за кіло. Такі від аграгурызму апошнім часам набірае ўсё большую папулярнасць. Асабліва сярод жыхароў мегаполісаў, якія спрабуюць вырвацца на прыроду.

Каштоўны экзэмпляр

“Разумныя” ягады кормяць не толькі фермера, але і ўсю акругу. Каб сабраць ураджай на такой тэрыторыі, трэба нямала народу. Работы ў сезон хапае ўсім жадаючым. На плантацыі выходзяць і стары і малады: для пенсіянераў гэта значная прыбаўка да пенсіі, для школьнікаў — першыя асабістыя грошы.

Але збор ягад толькі на першы погляд падаецца лёгкай работай. Хоць “прамысловыя” кусцікі не прыходзіцца адшукваць па лясках і балотах, далікатныя ягадкі блакітных крывей трэба максімальна акуратна зняць з галінак, а затым беражліва пакласці ў ядро.

Аўчынка варта вырабу: сёння на прылаўках сталічных рынкаў буякі — адзін з самых дарагіх тавараў. Да прыкладу, на самым буйным сталічным базары “Камароўка” імпортныя кавуны і вінаград каштуюць у дзясць разоў танней.

Наогул буякі з’явіліся на палях Беларусі яшчэ ў канцы 70-х гадоў мінулага стагоддзя. Спачатку ў батанічным садзе і на эксперыментальных тэрыторыях, затым на калгасных палях. За гэты час беларускія аграрыі “прыручылі” больш за шэсцьдзясят гатункаў ягад. Сёння на дурніцах спецыялізуецца больш як сотня фермерскіх гаспадарак па ўсёй краіне.

Ганна **Курак**

Чырвонае золата Палесся

Як збіраюць журавіны ў Беларусі

У Беларусі ў кожнай сям’і на зіму абавязкова запасаюцца гэтымі лекавымі ягадамі. Раней збіралі па лясках. Але селекцыя не стаіць на месцы. І цяпер можна вырошчваць самі. На Брэстчыне ёсць сапраўдная журавінавая плантацыя ў гаспадарцы “Палескія журавіны”. Яна самая буйная ў Еўропе — 84 гектары.

— Збіраць журавіны ўручную — душыцца. Мы сыгралі на асаблівасцях будовы ягад — унутры іх ёсць чатыры паветраныя мяшкі. Яны “спльваюць” ад колаў і не траўміруюцца. Гэты спосаб мы знайшлі ў ЗША. Але тэхніка ўся выключна мясцовая, — растлумачылі на сельгаспрадпрыемстве.

Тэхналогія збору аказалася цікавай: паляны, так званыя чэкі, затапляюць вадою, а потым трактарамі са спецыяльнымі прыладамі — хедарамі — збіваюць спелыя ягады. Журавіны ўспльваюць, далей іх ловяць бонам і цягнуць па вадзе да месца пагрузкі. На прадпрыемстве ягады сартуюць па памеры, замарожваюць пры тэмпературы -18°C і расфасоўваюць.

Беларускія журавіны прадаюць не толькі ў Сінявокай, але і пастаўляюць у Расію, Польшчу, Латвію, Украіну, Вялікабрытанію і Германію. Вельмі смачныя!

Летась ураджай Івана Грыба пацягнуў на 80 тон. У гэтым годзе яшчэ большы

Сябры, банжур!

Больш як паўгода назад Нацыянальны аэрапорт “Мінск” прыняў першых бязвізавых турыстаў. Навошта замежнікі ляцяць у Беларусь на пяць дзён і чаго ім не хапае для поўнага шчасця?

Як Клод шукаў скарб

Клод Люсьен з Тулузы бывае ў Мінску некалькі разоў на год. Тут у яго шмат сяброў па інтэрнэт-перапісцы. Навіну пра “бязвіз” успрыняў з непадробным энтузіязмам:

— Супер! Эканомлю і грошы, і час. Раней на наклейку ў пашпарце трэба было марнаваць некалькі дзён. Збіраць дакументы, чакаць у чэргах. Цяпер купіў білет і страхоўку, узяў даведку ў банку і “банжур”!

Клод у захапленні ад беларускай прыроды, дзяўчат-славянак і прывабных цэн. Ён аб’ездзіў ужо ўсе абласныя гарады і шмат райцэнтраў. Як сапраўдны француз, шукаў сваё вялікае каханне...

І такіх клодаў з 12 лютага, калі бязвізавы рэжым уступіў у сілу, ужо 35 тысяч чалавек. У асноўным пры-

Адкуль едуць?

- 1. **Германія**
- 2. **Польшча**
- 3. **Італія**
- 4. **ЗША**
- 5. **Вялікабрытанія**

лятаюць з Еўропы, ЗША, Кітая. Як правіла, у госці да сваякоў і сяброў. Радзей — выключна з турыстычнай цікаўнасці.

А яшчэ актыўна ездзяць бізнесмены. Тыя, хто раней вырашаў дзелаваць пытанні з партнёрамі пераважна па тэлефоне або праз інтэрнэт, цяпер могуць весці перагаворы твар у твар. Дзянёк адводзяць на справы, а потым яшчэ застаецца час паглядзець краіну.

Дайце дзесяць!

— Планавалі, што прыток замежных турыстаў вырасце на 20-25 працэнтаў. Па выніках пяці месяцаў лічбы прыемна здзівілі: загрузка аэрапорта павялічылася на трэць. Можна смела гаварыць, што праект “бязвіз” сябе апраўдаў, — гаворыць намеснік дырэктара Дэпартамента па турызме Міністэрства спорту і турызму Беларусі Віталь Грыцэвіч.

І ўжо стала зразумела, што пяці дзён мала. Павялічыць тэрмін просяць і турысты, і прымаючы бок.

— Ільвіную долю экспарту турпаслуг у Беларусі займае санаторна-курортны адпачынак. Большасць праграм у здраўніцах разлічаны мінімум на дзесяцідзённае знаходжанне. Калі хочам, каб замежнікі ехалі ў нашы санаторыі, то бязвізавы рэжым трэба

Адмену віз пратэсціравалі спачатку на Аўгустойскім канале. І еўрапейцы паехалі пракаціцца на такіх арыгінальных карабліках, пагуляць па жывалісных мясцінах і адчуць смак нацыянальнай кухні.

Даслоўна

Дапаможам з электроннай візай

Генеральны сакратар
Сусветнай турысцкай
арганізацыі (ЮНВТО)
Талеб Рыфай:

— Намнога выгадней прыцягваць турыстаў, якія прыедуць на большы тэрмін. Замежнікі хацелі б застацца тут даўжэй. Пры гэтым неабавязкова пашыраць спіс краін. Хутчэй трэба перайсці на электронны варыянт віз, каб можна было б запоўніць усю інфармацыю анлайн. Гэта бяспечна і зручна: турыст можа адразу заплаціць за візу анлайн і, напрыклад, атрымаць нейкі код, па якім заехаць у краіну. Многія ўжо выкарыстоўваюць такі механізм, ён адладжаны. Калі вы зробіце гэта цяпер, зэканоміце шмат часу ў будучыні. З боку ЮНВТО мы гатовыя дапамагчы.

Ганна Курак

рабіць хоць бы на 10-20 дзён, — каменціруе Грыцэвіч.

Кіраўнік МЗС Беларусі Уладзімір Макей ужо пацвердзіў, што Урад абмяркоўвае падаўжэнне рэжыму да дзесяці дзён. А намеснік Міністра спорту і турызму Беларусі Міхаіл Кравец у пачатку ліпеня сказаў, што беларускі і кітайскі лідары дамовіліся “прапрацаваць пытанне” бязвізавага ўезду ў Беларусь для грамадзян КНР на тэрмін да 30 сутак, праўда, пакуль для групавых тураў.

Дранік — брэнд краіны

У адной з мінскіх турфірм, якая спецыялізуецца на прыёме замежнікаў, расказваюць, што многія прыязджаюць з ужо гатовым сцэнарыем падарожжа. Вывучаюць інтэрнэт, складаюць план: музей Вялікай Айчыннай вайны, Лінія Сталіна, Траецкае прадмесце, аглядная экскурсія па Мінску. Ну тое, што на паверхні. Просяць параіць, дзе паспрабаваць дранікі, — абавязковы пункт праграмы. Стэрэатып пра Беларусь як пра “краіну бульбы” распаўсюдзіўся на ўсе кантыненты. Тыя, хто выбіраецца з Мінска, едуць у Мір і Нясвіж. Турыстычны патэнцыял астатніх беларускіх гарадоў пакуль чакае сваёй гадзіны.

Усё той жа француз Клод пастаянна наракае, маўляў, у інтэрнэце пра Мінск яшчэ нейкая інфармацыя на замежных мовах ёсць, а пра рэгіёны

— шарам пакаці. Хоць па навінах яшчэ ўзімку праходзіла, што спецыяльна для завядзення “бязвіза” ў адной толькі Гомельскай вобласці распрацавалі больш за сотню турыстычных праграм, арыентаваных на пяцідзённае знаходжанне замежнікаў. Прадумалі ўсё да дробязяў: ад трансферу з аэрапорта да перакладчыка, харчавання і пражывання. Забавы на любы густ: хочаш у музей ідзі, у аграсядзібе начуй, на байдарцы сплаўляйся па Прыпяці або Дняпры. Распрацаваць распрацавалі. А расказаць замежнікам, падаецца, забылі... Праўда, партал Belarus. Travel, запушчаны ў студзені гэтага года, ужо абзавёўся англамоўнай версіяй. Сякія-такія маршруты па рэгіёнах Беларусі ўжо там можна пралічыць. Але работы ў гэтым напрамку — вагон.

Гісторыя пытання

■ Першыя крокі на шляху да “бязвіза” беларусы распачалі яшчэ ў 2015 годзе. Тады замежнікі атрымалі магчымасць прыязджаць на тры дні ў “Белавежскую пушчу”. Пілотны праект даў сціплыя вынікі. За ўвесь мінулы год Нацыянальны парк наведала каля пяці тысяч турыстаў. Але попыт ёсць. Яшчэ адзін пілотны бязвізаваы праект — Аўгустойскі канал і прылеглыя да яго тэрыторыі, уключаючы горад Гродна. Гэты шлях масавы турыст з Польшчы, Літвы і Латвіі ўжо разведваў. У першыя майскія выхадныя пагранічнікі зафіксавалі рэкорд — больш за дзве тысячы замежных гасцей. Для абласнога цэнтра — лічба вялікая.

Стаўка на прыстаўку “АГРА”

**У 2006 годзе ў Беларусі было ўсяго
тры дзясяткі аграсядзібаў.
Цяпер — больш за дзве тысячы!**

Адраджэнне “неперспектыўных”

У 2006 годзе ў Беларусі было ўсяго тры дзясяткі аграсядзібаў. Цяпер — больш за дзве тысячы! За дзясятак гадоў скачок вялікі. Пры гэтым і беларускі аграэкатурызм працягвае развівацца сямімільнымі крокамі. І ўсё гэта пры невялікіх падатках.

Умовы амаль райскія: плаціш адну базавую велічыню ў год, бярэш ільготны крэдыт на развіццё сядзібы і запускаеш уласную справу.

Падпісваючы Указ, Аляксандр Лукашэнка не сумняваўся: аграэкату-

рызм дапаможа адрадзіць закінутыя вёскі, захаваць народныя традыцыі і побыт. Плюсы відавочныя: з’яўляюцца новыя працоўныя месцы, паляпшаецца інфраструктура, у рэгіёны ідуць дадатковыя сродкі на развіццё.

Важны нюанс. Гаспадары павінны не проста здаваць турысту ложка-месца, але і знаёміць яго са славутасцямі,

культурай, традыцыямі.

Гэта па-

трабаванне закона. Але знаходзяцца і тыя, хто спрабуе заплысці за “буйкі”. Ператвараюць аўтэнтчныя сельскія домікі ў звычайныя кафэшкі для правядзення карпаратываў. Што і вымусіла Мінспорту і турызму Беларусі вынесці на разгляд новы праект указа.

— Калі гаспадар жыве ў вёсцы, вядзе асабістую падсобную гаспадарку, здае да дзесяці пакояў у арэнду — для яго нічога не зменіцца, ён так і будзе плаціць адну базавую і зможа браць ільготныя крэдыты, — запэўнівае намеснік Міністра спорту і турызму Міхаіл Партной. — Зацягнуць паясы даўдзецца спрытным уладальнікам рэстаранна-гасцінічнага бізнесу, якія замаскіравалі свой бізнес пад аграэкатурызм.

Пасля летніх канікул законапраект разгледзяць дэпутаты.

“Чаркі” і “скваркі”

Летась, па версіі часопіса National Geographic, Беларусь стала першай у намінацыі “Агратурызм”, другое месца ў Італіі, трэцяе — у Францыі. Расія размясцілася на чацвёртай пазіцыі.

Чым радуюць у беларускіх вёсках і хутарах гасцей? У адрэстаўраваных дамах — старажытныя інтэр’еры і сучасныя выгоды.

ТUTBY

Што выбіраюць турысты

Чым больш арыгінальны і разнастайны адпачынак прапаноўвае сядзіба, тым больш гасцей. Турысты прыходзяць у захапленне ад міні-запаркаў — жывых куткоў, дзе можна пакарміць паўлінаў, гусей, фазанаў, падаіць казу, пагладзіць баранчыка. Прыцягвае і арыгінальная кухня з нацыянальным каларытам, дзе частуюць не толькі “чаркай” і “скваркай”.

Для турыстаў прыдумалі інтэрактыўную карту “Гасцінія”, дзе сабралі стравы розных рэгіёнаў краіны. “Клікаеш” на назву, якая зацікавіла, — і з’яўляецца агра-сядзіба, дзе можна паспытаць старадаўнюю беларускую страву сялянскай або шляхецкай кухні.

Але гасцей радуюць не хлебам адзіным. У вёсках турысты лепяць гаршкі з гліны, плятуць лялькі-абярэгі з саломкі, ткуць паясы. Усё больш гасцей зда-лёкпрывабляюць народныя святы, якія праводзяць у кожнай вёсцы са сваімі традыцыйнымі абрадамі: Купалле, “Гуканне вясны”, Масленіца.

Каліраней аграсядзібы становіліся месцам адпачынку на ўік-энд, то цяпер усё часцей іх браніруюць на больш доўгі тэрмін, ад тыдня і больш.

— Традыцыйны пляжны адпачынак на беразе мора многім “прыеўся”, — упэўнены Георгій Грыбаў, старшыня грамадскага савета па агра-катурызме Брэсцкай вобласці, гаспадар сядзібы “Млынок”. — Многім хочацца простых радасяў: грыбы, рыбалка, натуральныя прадукты і вясковая цяшыня. А ў нас і духмянае сена для начлегу, месцы для пікніка ля кастра. Надакучыць ціхі адпачынак — да паслуг гасцей велапрагулкі, экстрэмальны спуск па рацэ на байдарцы. Таму ўсе месцы забраніраваны да канца лета.

Бізнесмен прызнаецца, што бываюць сярод гасцей і замежнікі, але ў асноўным адпачываюць свае — беларусы і расіяне:

— Зачасцілі сем’і з Мінска, Масквы, Санкт-Пецярбурга. Жыхарам мегаполісаў хочацца адпачыць ад каменных джунгляў на прыродзе. Многія прыязджаюць не першы год. Ужо з’явіліся пастаянныя кліенты. Агратурызм трымаецца на трох кітах: ветлівасць гаспадароў, арыгінальнасць сядзібы і яе месцазнаходжанне. Ад нас да “Белавежскай пушчы” або старажытнага Брэста гадзіна язды. Цэны не кусаюцца. Дом на суткі абыдзеца прыкладна ў сорак долараў.

Пад крылом зялёнага пеўніка

Гасцініцам прысуджаюць зоркі, а беларускім сядзібам — “зялёных пеўнікаў”. Знак найвышэйшай якасці — чатыры птушачкі. Гэта наогул такі, як гаворыцца,

міжнародны трэнд: літоўцы лепшыя аграсядзібы адзначаюць бусламі, іспанцы — аліўкамі, латышы — матылькамі, французы — каласкамі.

Сядзібы і набор іх паслуг ацэняюць эксперты грамадскага аб’яднання “Адпачынак у вёсцы”, якому чатырнаццаць гадоў:

— Чытаем каментарыі на форумах, размаўляем з гаспадарамі.

Бывае, дом як дом, ніякіх раскошаў, — гаворыць кіраўнік Беларускага грамадскага аб’яднання “Адпачынак у вёсцы” Валерыя Кліцунова, — а ад гасцей адбою няма. Сакрэт у добразычлівасці і ветлівасці саміх гаспадароў.

Аграсядзібы — няпросты бізнес. І для жадаючых адкрыць сваю справу спецыялісты грамадскай арганізацыі праводзяць спецыяльныя семінары. Расказваюць, як прадумаць канцэпцыю аграсядзібы, правільна яе добраўпарадкаваць. Досвед паказвае, што калі правільна ўзяцца за справу, то занятка сельскім і экалагічным турызмам не толькі акажацца модным, але і цалкам даходным.

Крысціна Хілько

Помнік агурку ў Шклове

1 Этнакультурны комплекс “Наносы-Наваселле” (Мінская вобласць, Мядзельскі раён, в. Наносы). Гасцям прапаноўваюць прапаліць рускую печ, самім прыгатаваць у ёй ежу і спаць на сене. Побач з домікамі ёсць ветраны і вадзяны млыны, музеі самавараў, манет і савецкіх аўтамабіляў, а яшчэ сапраўдны бровар.

2 Сядзіба “Верас” (Гродзенская вобласць, Зэльвенскі раён, вёска Казловічы). Прызнана лепшай аграсядзібай 2016 года. У карчме, аформленай у нацыянальным стылі, гатуюць арыгінальныя фірменныя стравы. Побач з домам дэндрапарк з двума сотнямі дрэў і хмызнякоў. Дзеці ў захапленні ад лебедзяў, паўлінаў і фазанаў.

3 “Фальварак “У Рыся” (Гродзенская вобласць, Свіслацкі раён, вёска Карэвічы). У аграсядзібе праводзяць майстар-класы па пляценні саламяных лялек, лепцы гліняных гаршкоў, вучаць ткаць традыцыйныя паясы. Мясцовая лекарка раскажа гасцям, як правільна збіраць і нарыхтоўваць лячэбныя травы. Пазбавіцца ад хвароб дапаможа іпатэрапія.

4 Сядзіба “Кролава хата” (Віцебская вобласць, Расонскі раён, вёска Забор’е). Аднапавярховы драўляны дом стаіць на беразе мяляўнічага возера Нешчарда. Побач пнеўматычны цір, спартпляцоўка. Гаспадары сядзібы — дасведчаныя турінструктары. Паходы, падарожжы, сплавы на байдарках.

5 Сядзіба “Хата пад клёнамі” (Віцебская вобласць, Пастаўскі раён, вёска Новікі). Летась сядзіба стала лепшай у намінацыі “Захаванне беларускіх традыцый”. Госці могуць запячы ў печы свежазлаўленую ў возеры рыбу або прыгатаваць пірог з грыбамі з бліжэйшага лесу. Гаспадары частуюць турыстаў хатнім сырам і тварагом. Для маладых правядуць вяселле па старадаўнім беларускім абрадах з караваем і медавухай, выкупам, карагодамі.

Лега для дарослых

Беларусь прапанавала яшчэ адзін арыгінальны турпрадукт — экскурсіі на заводы. Прычым можна не проста пахадзіць-паслухаць, палюбавацца выставай, але і... сваімі рукамі сабраць трактар!

За якасць адказваем

У пачатку ліпеня на Мінскім трактарным заводзе першая група гасцей з розных краін, у тым ліку ЗША і Швейцарыі, прыняла непасрэдны ўдзел у зборцы сельгастэхнікі.

Каліфарніец Хайнц Хаймбургер цікавіцца ўсім, што хоць неяк звязана з аўтамабілямі. Нездарма ў яго экскурсійнай праграме па Беларусі наведванне машынабудаўнічых гігантаў — пункт абавязковы.

Перш за ўсё ён з'ездзіў у Жодзіна. “БелАЗы” пакінулі незабыўнае ўражанне. Крыху перавёў дух і адправіўся на новы “турыстычны аб’ект”. Прычым інтэрактыўны. Вось па канвееры адзін за другім перасоўваюцца трактары, з той самай класічнай лінейкі. Да зборкі аднаго з іх і давядзецца прыкласці руку Хайнцу. Вядома, пад чуткім кіраўніцтвам штатных работнікаў цэха. Турысты ўстанаўліваюць рулявое кіраванне.

— Падобнае ў нас у краіне практыкуецца ўпершыню, — задаволеныя

ўласнай задумкай на МТЗ. — Права папрацаваць на канвееры раней давалі хіба што ў аўтаканцэрнах ЗША. У нас такая экскурсія даступная ўсім. Загадзя толькі трэба запісацца. Кожнаму выдаём “карту зборкі” трактара, дзе пакрокава распісана інструкцыя. У выніку гасць атрымае сертыфікат з указаннем серыйнага нумара “яго” трактара і краіны, куды паедзе працаваць “жалезны конь”.

За якасць зборкі заказчык няхай не перажывае: уся прадукцыя ў любым

выпадку будзе праверана аддзелам якасці.

Цікаўлюся ў Хайнца:

— Што было складаней за ўсё?

— Забрацца ў кабінку, каб устанавіць руль. Яна надта цесная для чалавека маёй буйной камплекцыі.

Даніна модзе?

Усёведны Google на запыт “вытокі прамысловага турызму” адсылае нас аж да сярэдзіны XIX стагоддзя. Ідэя паказаць уласную “кухню” ўпершыню прыйшла ў галаву заснавальнікам амерыканскага алкагольнага завода Jack Daniel’s.

І дэю падхапілі.

У Беларусі прамысловыя вытворчасці толькі-толькі пачалі прыадкрываць свае цэхі. Экскурсіі на МТЗ пачаліся паўгода назад — праўда, спачатку да канвеера блізка не падпускалі. Вядуць статыстыку: завод ужо наведала больш за паўтары тысячы чалавек з 28 краін свету, нават з Аўстраліі!

Такая гасціннасць — не даніна модзе. Тут разумеюць, што сучаснаму прадпрыемству патрэбна для іміджу:

— Наш завод дагэтуль многімі ў свеце ўспрымаецца як савецкая спадчына. Хоць для некаторых краін — Кубы, Венесуэлы або Нікарагуа — такая слава — своеасаблівы знак якасці. Накшталт штампа “праверана часам”. Аднак мы не толькі шануем традыцыі, але і наследуем сусветным тэндэнцыям. А як інакш данесці да патэнцыйных пакупнікоў уласную палітыку адкрытасці? Камерцыйных сакрэтаў хапае — пра іх умоўчым. Але нам ёсць чым здзівіць навакольных. Новымі тэхналогіямі ў тым ліку.

Неяк з экскурсіямі на завод прыехалі госці з Эстоніі — прадстаўнікі мясцовага самакіравання. Пахадзілі,

паглядзелі, уразіліся. Ці аформіцца дадзены візіт у канкрэтны кантракт на куплю тэхнікі для камунальных патрэбаў (ёю цікавіліся замежнікі) — не факт. Аднак эстонцы прызналі, што ўбачылі ў Мінску выдатную альтэрнатыву заходняй прадукцыі. Для

ПАВЕЛ ЧУІКО

Амерыканец Хайнц Хаймбургер павёз з завода не толькі ўспаміны і вопыт зборкі аграгата, але і сертыфікат з нумарам “яго” трактара

суседзяў было здзіўна, што на МТЗ, які дагэтуль асацыяваўся з савецкай класікай, трактарам Belarug-82, цяпер збіраюць шырокую лінейку тэхнікі. Кожны дзясяты трактар у свеце — з Мінска.

ваўся з савецкай класікай, трактарам Belarug-82, цяпер збіраюць шырокую лінейку тэхнікі. Кожны дзясяты трактар у свеце — з Мінска.

БелАЗ на рознае здатны

Вытворцам самых вялікіх у свеце кар’ерных самазвалаў займацца прамысловым турызмам “доктар прапісаў”. Як толькі дазволілі экскурсіі па цэхах БелАЗа, госці ў чаргу выстраіліся.

Каб раскруціць тэму, спачатку выкарыстоўвалі інфармацыйныя падставы: тры гады назад, напрыклад, запрасілі ў кабінку 280-тонніка знакамітых цыркачоў — братоў Запашных. Потым пад вуханні паклонніц заслужанаму артысту Расіі Стасу Міхайлаву далі паруліць 130-тонным кар’ерным самазвалам. Удаля ўплалася белазаўская тэматыка і ў канву народных святаў. Цяпер дзіцячыя экскурсійныя групы прыходзяць на сустрэчу з белазаўскім Дзедом Маро-

зам. А 14 лютага, у Дзень усіх закаханых, самым папулярным падарункам у жодзінскай моладзі стаў падарункавы сертыфікат на “пакатушкі” на гіганце.

Правалета са смакам лета

Кажуць, нельга глядзець, з чаго складаецца каўбаса. Дык вось, да беларускіх прадуктаў харчавання гэта не адносіцца. Прадпрыемства харчпрама клічуць да сябе на экскурсіі.

Можна паехаць у Тураў — паглядзець, як робяць рыкоту, маскарпонэ і правалета па-беларуску. У Гродне адкрыты дзверы прадпрыемства “Малочны свет”. У Мінску чакаюць у госці хлебазаводы, кандытарскія фабрыкі, піўныя заводы. “Крыніца” радуе кінематаграфічнай карцінай канвеера разліву па бутэльках і дэгустацыяй, “Аліварыя” прапануе маршрут па цэхах з паўтараўвекавой гісторыяй і тэматычнымі туры, якія дапамогуць вам стаць экспертамі па напітку: “Курс піваварства”, “Гід па водарах”. А дэгустацыя васьмі відаў пэннага замацуе тэорыю.

Дзмітрый Умпіровіч

Больш фестываляў — цікавых і розных

БЕЛТА

Паводле дадзеных Сусветнай турыстычнай арганізацыі ААН, уклад турыстычнай галіны ў сусветны ВУП набліжаецца да 10 працэнтаў. Кожнае 11-е працоўнае месца на планеце прама або ўскосна залежыць ад турызму. Маркетынг тэрыторыі стаў адным з важных відаў эканамічнай дзейнасці. Канкурэнцыя рэгіёнаў за прыцягненне інвестыцый і гасцей — сённяшні дзень і ў нашай краіне. Калі буйныя гарады ўзыходзяць па лесвіцы брэндыву больш-менш упэўнена, то райцэнтры і вёскі ўсё яшчэ шукаюць сваё аблічча метадам проб і памылак. Як сустракаюць і прывячаюць турыстаў у рэгіёнах, убачылі нашы карэспандэнты.

У Брэсцкай вобласці, да прыкладу, практычна кожны раён прыдумаў сабе свята. У Бярозаўскім — “Спораўскія сенакосы”, у Драгічынскім — свята фальклорнага мастацтва “Таночак”, у Івацэвіцкім — ваенна-гістарычны фестываль “Выганашчанская фартэцыя”, у Столінскім — конны фестываль “Палеская ніва”... Самым жа вядомым і папулярным стаў фестываль ежы. 12-13 жніўня ў вёсцы Моталь Іванаўскага раёна ў восьмы раз адшумеў кулінарны фэст “Мотальскія прысмакі”.

Кіраўнік грамадскага аб’яднання “Адпачынак у вёсцы” Валерыя Кліцунова — адна з ініцыятараў нараджэння фестывалю. Вось яе меркаванне на гэты конт:

— Сёння ежа — гэта модна. Турысты хочуць спрабаваць ежу там, дзе яе вырабляюць.

Несумненна, бізнес адыгрывае важную ролю ў маркетынгу месца. У Моталі з чатырма тысячамі насельніцтва 26 прыватных унітарных прадпрыемстваў. Адкуль у маталян дзелавая жылка? Гавораць, з часоў Боны Сфорцы. Дзякуючы жонцы вялікага князя ВКЛ Жыгімонта Старога ў 1555 годзе Моталь атрымаў Магдэбургскае права. Італьянка прывабіла на берагі Ясельды ўмелых рамеснікаў і гандляроў — яўрэяў, італьянцаў, немцаў, якія тут і аселі.

БЕЛТА

Першы фестываль “Мотальскія прысмакі” стаў пераможцам рэспубліканскага турыстычнага конкурсу “Пазнай Беларусь” у намінацыі “Падзея”. Сёмы атрымаў статус міжнароднага. Цяпер, у восьмы раз, Моталь ператварыўся ў фуд-корт на два дні. У суботу здзіўлялі прадпрымальнікі, у нядзелю — гаспадыні з вёсак Іванаўскага раёна. Майстар-класы па падрыхтоўцы нацыянальнай ежы давалі госці з Украіны, Літвы, Польшчы, Кітая, Ізраіля.

Чым Моталь абавязаны фестывалю? Стварылі музей хлеба. Мясцовая вясельная каравайная традыцыя атрымала статус нематэрыяльнай гістарычна-культурнай спадчыны Беларусі. Пабудаваны аграрыяцкі музей, гатэль. Адкрыўся археалагічны музей. Разгарнулася грамадскае харчаванне, якое на нядаўнім свяце было на вышыні. Ну і слава пра Моталь, зразумела, разляцелася па свеце.

Брэнд “Мотальскія прысмакі” добра вядомы за межамі краіны, упэўнены старшыня Іванаўскага райвыканкама Юрый Бісун:

— Мотальская прадукцыя выклікала сапраўдны фурор у Маскве на прэзентацыі эканамічнага, інвестыцыйнага і турыстычнага патэнцыялу Брэстчыны.

Чаму атрымалася ў Моталю? Скажам так: традыцыі, гісторыя, людзі.

Плюс актыўнасць мясцовага бізнесу, які прэзентуе сваю прадукцыю. “Мотальскія прысмакі”, напэўна, адзін з самых паспяхоўных у краіне прыкладаў далучэння да папулярна-заціна тэрыторыі насельніцтва, улады, бізнесу, грамадскіх аб’яднанняў і замежных партнёраў.

Што ж перашкаджае іншым? Адсутнасць рэкламы. Часавая нявызначанасць з правядзеннем мерапрыемства. Як вынік — прабел у календары турыстычных падзей. Бываюць і накладкі па датах. Так, Моталь даўно “заняў” апошнія выхадныя перад Успенскім постам. Навошта ў гэтыя ж дні праводзіць экалагічны фестываль “Спораўскія сенакосы”? Таксама цікавае мерапрыемства, але не кожны дапытлівы турыст паспее пабыць на абодвух берагах Ясельды...

А як ідуць справы ў іншых абласцях? Каляндар турыстычных падзей на сайце Магілёўскага аблвыканкама пачынаецца... з кастрычніка. Калі ўжо расстаўляць мерапрыемствы па значнасці, на першае месца можна было б паставіць “Рыцарскі фэст” у Мсціславе. За 10 гадоў ён стаў цікавай падзеяй, на якую з’язджаюцца да 15 тысяч чалавек. Гасцей у паўтара раза больш, чым саміх жыхароў горада.

У пэўнай ступені дзякуючы фестывалю ў Мсціславе адноўлены, рэканструюваны і пабудаваны з нуля дзясяткі аб’ектаў. Комплекс Езуіцкага манастыра, кармеліцкі касцёл... На Замкавай гары выраста сапраўдная крэпасць XII стагоддзя, узведзены княжацкі данжон, адкрыты для наведвальнікаў унікальны археалагічны раскоп старажытнага Мсціслава.

Штогод на арганізацыю фэсту затрачваюцца немалыя сродкі. Але практычна ўсе грошы дзякуючы даходам ад фестывалю вяртаюцца ў раённы бюджэт.

Ствараць імідж сваім рэгіёнам на Магілёўшчыне таксама закліканая “Дзень агурка” ў Шклове, Макавей ля Блакітнай крыніцы на Слаўгарадчыне, этнасыята “У госці да радзімчаў” у Радомлі, Дрыбінскія таржкі. Праўда, да папулярнасці “Рыцарскага фэсту” ім далёка.

“Вішнёвы фестываль” у Глыбокім у календары турыстычных і культурных падзей Віцебскай вобласці незаслужана названы раённым. Але ж за 5 гадоў гэты арыгінальны фестываль стаў адным з самых наведвальных у краіне, атрымаў афіцыйны статус культурнай падзеі міжнароднага маштабу.

Дарэчы

■ У Беларусі на працягу года праводзіцца больш як сотня розных фестываляў. Гэта музычныя і тэатральныя форумы, фестывалі народнай культуры, старажытных рамёстваў, нацыянальнай кухні, экалагічныя святы, рыцарскія турніры і рэканструкцыі, веліка-свецкія балі.

Тут таксама зрабілі прывязку да гісторыі. Успомнілі, што яшчэ ў 20-30-я гады XX стагоддзя глыбоцкі памешчык, аграном і селекцыянер Баляслаў Лапыр пачаў папулярна-заціна гатунак “вішня кіслая”. З першых крокаў Глыбоцкі райвыканкам падышоў да справы дасканала. З дапамогай мясцовых жыхароў, арганізацый і школ заклалі вішнёвы сад. Парамантавалі гарадскую гасцініцу, добраўпарадкавалі набярэжныя азёры Вялікае і Кагальнае. Дзякуючы фестывалю горад змяніўся. З’явіліся гранітны помнік глыбоцкай вішні і помнік барону Мюнхгаўзену. У Глыбокім вам раскажуць, што вялікі выдумшчык, які паляваў на аленя пры дапамозе вішнёвай костачкі, пахаваны ў беларускім райцэнтры. Сёлета на фестываль у Глыбокае прыехалі дэлегацыі Германіі, Грузіі, Ізраіля, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі і Францыі. Ці тое яшчэ будзе!

Чаму ж у адных атрымліваецца, а ў другіх не?

Валерыя Кліцунова лічыць, што за кожным з мерапрыемстваў, паспяхоўных або не вельмі, шмат нябачнага старонняму воку:

— Фестываль — гэта жывы арганізм, а не толькі інструмент у праграме дзеянняў па развіцці і папулярнасці населенага пункта на турыстычным рынку. Каб фэст адбыўся і жыў, неабходныя яркія асобы. За кожнай добрай справай стаіць людзі. Як у Моталі, дзе і маталіян, і ўлада працуюць з душой.

Дарэчы, у планах — падача заяўкі на занясенне “Мотальскіх прысмакаў” у Спіс нематэрыяльнай спадчыны ЮНЕСКА. А мотальская кухня мае намер пашырацца ў рэстараны краіны.

Валянціна **Казловіч**

Дзіяна **Гаранінава**

Сяргей **Галеснік**

Убачыць галоўнае

Мастацкую фатаграфію скульптар Яўген Колчаў лічыць сваім хобі, але менавіта яна прынесла яму Нацыянальную прэмію ў галіне выяўленчага мастацтва

У канцы мая адбылося ўручэнне першай Нацыянальнай прэміі ў галіне выяўленчага мастацтва. І як любы конкурс, яна выклікала шмат размоў у творчым асяроддзі. Асабліва вакол персоны Яўгена Колчава: “Як гэта скульптар раптам стаў лепшым у намінацыі “Мастацкая фатаграфія”?! Вось нахабнік, забраў узнагароду ў прафесійных фатографу...” Адрозніе скажам: адукацыі фатографа ў Колчава сапраўды няма, але фатаграфаваннем, або, як ён называе, “глазением”, майстар займаецца з тых часоў, калі яшчэ былі папулярныя плёнчаныя фотаапараты. У яго паслужным спісе ўжо восем персанальных фотаавыстаў у Беларусі і за мяжой. А яшчэ амаль штодзённае экспанаванне новых работ

у Facebook, дзе ў Колчава каля тысячы падпісчыкаў. Яго фатаграфіі асаблівыя, а стыль не падобны да іншых. Падаецца, быццам ён не здымае партрэты, а лепіць іх. І ў гэтым, безумоўна, яму дапамагае прафесія скульптара.

Яўген, пстрыкаючы здымкі на экране наўтбука, расказвае пра стварэнне сваіх фотаработ, а як па мне — на вачах творыць нейкае чараўніцтва. Быў нічым не варты ўвагі агульны здымак, а атрымаўся партрэт а-ля студыйны, з характэрным яркім персанажам. Я-я-як?

— Нічога асаблівага. Я проста вылучыў галоўнае. Вось гэты ж персанаж сярод людзей, — паказвае фатаграф на героя, якога я спачатку нават не заўважыла.

Фатаграфія ў жыцці Колчава не з’явілася знятак. У выніку сваёй прафесіі ён заўсёды здымаў. Здымаў

рабочы матэрыял. Скажам, трэба вылепіць партрэт чалавека — прасцей адзін раз запрасіць яго ў майстэрню, сфатаграфавачы неабходныя дэталі, а потым ужо па здымку ствараць скульптуру. З часам майстар стаў выходзіць з фотаапаратам у свет. Сёння яго можна сустрэць з камерай у руках на выставах, сходах, творчых сустрэчах.

— Недзе прачытаў, што ўсе прафесійныя мастакі пакутуюць на “глазение” — назіраюць за ўсім заўсёды і ўсюды. Вось і я на гэта захварэў, — усміхаецца мастак. — Пачаў заўважаць — вакол столькі прыгожых твараў! Мне стала цікава іх адлюстроўваць.

Натуршчыкі Колчава — мастакі, скульптары, крытыкі, калекцыянеры і гледачы. Тое асяроддзе, у якім ён круціцца не адзін дзясятак гадоў. Як правіла, героі не ведаюць, што Яўген іх здымае. Ён імкнецца рабіць гэта

непрыкметна, выбіраючы пэўныя ракурсы для здымкі, карыстаючыся тэлеаб'ектывамі.

— Калі людзі зацікаўлены матэрыялам, які яны разглядаюць, калі засяроджана слухаюць суразмоўцу, у іх вельмі цікавыя твары і погляды — захопленыя, здзіўленыя, уважлівыя... Для мяне гэта вельмі каштоўна. Але калі персанаж заўважыў камеру ў тваіх руках — усё, момант упущаны.

Дарэчы

Яўген Колчаў, нягледзячы на захапленне фатаграфіяй, займаецца скульптурай. Гэта яго хлеб, які, паводле слоў майстра, няпроста дастаецца ў наш час: “Скульптура сёння становіцца іншай. Яна ператвараецца ў больш жанравую, умоўную, дэкаратыўную, мяняе форму. Таму сёння так шмат дзяўчат-скульптараў — хлопцы выбіраюць нешта больш стабільнае і грашовае. Заказаў практычна няма, а калі з'яўляюцца — скульптараў сутыкаюць ілбамі, нараджаюцца канфлікты. Гэта ўсё непрыемна. Можна, таму я падспудна захапляюся фатаграфіяй, яна мяне адцягвае ад усіх гэтых жыццёвых творчых момантаў”.

Ён пачынае бянтэжыцца, саромецца або пазіраваць. А гэта ўжо зусім не тое, — гаворыць Яўген.

Часта Колчаву ўдаецца ўдала сфатаграфіраваць чалавека, але вось фон, на якім ён аказваецца ў гэты момант, пакідае жадаць лепшага. Лішнія дэталі, людзі ў кадры не дазваляюць раскрыць вобраз героя. І тады мастак звяртаецца да дапамогі фотарэдактараў. Ён не пераносіць героя на нейкі зусім іншы фон, як думаюць многія, аднак з дапамогай інструментаў — пэндзлікаў, латак, тэкстур — мадыфікуе задні план.

— У мяне няма нейкай адзінай метадыкі, як дзейнічаць у такіх выпадках. Як у лепцы аб'ём падказвае далейшае развіццё скульптуры, так і тут сама выява гаворыць, што трэба рабіць: недзе больш зацямяніць, недзе высветліць. Недзе зрабіць фон акварэльны, недзе — графічны.

Бясспрэчна, мастацкая адукацыя дапамагае майстру больш асэнсавана падыходзіць да выбару святла і ракурсу, больш аб'ёмна “праляпіць” фактуру, бачыць намнога шырэй, чым іншыя фатографы. Яго работы часта параўноўваюць з жывапіснымі палотнамі, у іх бачаць некаторае падабенства эскізаў дэталю да старых палотнаў вядомых майстроў.

— Магчыма, гэтыя эксперыменты з мастакамі атрымаліся таму, што я ведаю іх усіх у той ці іншай ступені, добра іх разумею. Я фатаграфіраваў многіх сваіх калег у розныя перыяды іх жыцця і нават не думаў, што можа атрымацца своеасаблівы гістарычны зрэз творчай інтэлігенцыі, які, як мне казалі, гэтым і каштоўны. Я сапраўды не задумваўся пра якую-небудзь канцэпцыю, проста займаўся тым, што люблю, — фатаграфіраваў, — шчыра расказвае майстар. — Па сутнасці, я здымаў і здымаю для сябе. А на сваёй старонцы ў Facebook проста дзялюся ўражаннямі пра людзей, якіх я ведаю.

Фатаграфію Мая Данцыга, якая перамагла на Нацыянальнай прэміі выяўленчага мастацтва, Яўген Колчаў зрабіў на з'ездзе Саюза мастакоў: “Май Данцыг — вельмі цікавы, мудры чалавек. Для мяне ён — эльгрэкаўскі персанаж, фактурны стары, у якога выразныя вочы, цікавыя рысы твару, погляд, у якім столькі глыбіні...”

Фатаграфіяй Колчаў не зарабляе. Называе яе сваім хобі. Доўгі час ён наогул не бачыў каштоўнасці ў гэтых эксперыментах. Балазе знайшліся сябры — мастакі і мастацтвазнаўцы, якія звярнулі ўвагу на фатаграфіі Яўгена, дапамаглі ў арганізацыі выстаў. Таццяна Бембель, Аксана Аракчэева, Ала Зміева, Валерый Вядрэнка, Аксана Багданава...

— Але не таму, што я сам гультаваты. Мяне мучылі сумненні, што гэта камусьці можа быць цікава. Дарэчы, на Нацыянальную прэмію ў галіне выяўленчага мастацтва я таксама не сам вырашыў выстаўляцца. Калегі спыталі: “Ты ўдзельнічаеш у конкурсе на суісканне прэміі, падаеш дакументы?” — “Ды ў мяне скульптуры ўсе станковыя і ў галерэях”. — “А фатаграфіі?” — “А можна?” Я разумею, некаторыя лічаць несправядлівым тое, што скульптар перамог у намінацыі “Мастацкая фатаграфія”. Але не я ж выбіраў сябе. Так атрымалася. Мне, вядома, прыемна і пахвальна. А яшчэ адказна. Здарыцца якая-небудзь “лажа”, абавязкова скажучь: “Ну вось, лаўрэат — калі ласка. Каму далі прэмію!” — усміхаецца майстар.

Людміла **Мінкевіч**

Фатаграфію Мая Данцыга, якая перамагла на Нацыянальнай прэміі выяўленчага мастацтва, Яўген Колчаў зрабіў на з'ездзе Саюза мастакоў: “Май Данцыг — вельмі цікавы, мудры чалавек. Для мяне ён — эльгрэкаўскі персанаж, фактурны стары, у якога выразныя вочы, цікавыя рысы твару, погляд, у якім столькі глыбіні...”

Сёння, каб зняць кіно, шмат не трэба. Дастаткова мець добры тэлефон з камерай. Праўда, што потым будзе з такім фільмам і каму ён наогул патрэбны — іншае пытанне. Але факт застаецца фактам: дзякуючы немудрагелістым тэхналогіям і знаходлівасці асобных маладых людзей наша незалежнае кіно ёсць. Наш карэспандэнт пабывала на здымках першага прадзюсарскага праекта рэжысёра Аляксандры Бутар “У асабістую прастору ўваход забаронены” і разабралася, як і для каго здымаюць такія фільмы.

Прыгарад Мінска, вёска Тарасава. Уздоўж вуліцы Садовай прыпаркавана некалькі легкавых аўтамабіляў. Нішто не паказвае на тое, што тут здымаюць кіно. Ні табе акцёрскіх фургончыкаў, ні вялікага камервагена. Тут усё прасцей. Усяго пятнаццаць чалавек здымачнай групы. А яшчэ два гады назад на “Салодкім развітанні Веры”, якое Аляксандра здымала на “Беларусь-фільме”, у яе было больш за пяцьдзясят чалавек у падначаленні:

— З аднаго боку, добра, калі вялікая каманда: усе задачы размеркаваныя, але кантраляваць такую колькасць вельмі складана. Так, у маёй цяперашняй сітуацыі таксама цяжка, бо на мне вялікая адказнасць. Але галоўная перавага недзяржаўнага кіно — я сама сабе гаспадар. Сама сабе дала заданне і сама яго выконваю. Я жартую: ведаецца, як лёгка вырашаць усе пытанні рэжысёру з прадзюсарам, калі гэта адна асоба? Гэта па-першае. Па-другое, ты сабраў людзей, якіх хацеў. Ніхто табе не навязвае аператара або нейкіх акцёраў. Тут толькі тыя, хто мяне разумее і ў кім я ўпэўненая.

Сама сабе рэжысёр, сцэнарыст і прадзюсар

Але акружыць сябе блізкімі людзьмі, якія разумеюць цябе, — гэтага мала. Патрэбныя яшчэ і грошы. Камерцыйнай таямніцы ў рэжысёра няма. Яе практ каштуе 60 тысяч еўра. Адкуль узяліся? Нешта Аляксандра сабрала сама. Яна ж і кінашколу сваю два гады назад адкрыла, па-першае, каб выгадаваць сабе каманду і, па-другое, зарабіць пачатковы капітал. Да таго ж ахвотна пагадзіліся фінансаваць праект і тры прыватныя кампаніі.

Шмат у чым на карысць Сашы і яе рэпутацыя, якую яна зарабіла на тэлебачанні і дзяржаўным кіно. Напрыклад, той самы дарагі “Ягуар”, на які паварочваюць галаву ўсе праходжыя на Садовай, аўтамабільны салон бясплатна даў на час здымак. Тая ж гісторыя і з брэндавымі касцюмамі галоўнага героя фільма. Гэты самы дом у Тарасава — дача сяброў Бутар, за якую, вядома ж, ніхто з яе не капейкі не возьме. Хіба што на старэнькую “Волгу” з надпісам “Меддапамога” давялося раскашэліцца.

Увогуле, як кажуць, нітка да ніткі. Але як быць з акцёрамі, якія звычайна за дзякуй не працуюць?

— У каштарысе расходаў прыкладна пароўну закладзена на тэхнічныя затраты і аплату працы ўсёй каманды, — Аляксандры цяпер даводзіцца не толькі кіраваць творчым працэсам, але і разбірацца ў фінансах. — Акцёры і здымачная група атрымаюць аванс, а пасля продажу фільма — астатнюю частку.

На такія ўмовы, вядома, пойдучы не ўсе акцёры, тым больш з досведам і гучным прозвішчам. Але тут зноў жа вылучаюць добрае імя рэжысёра і ста-

рое сяброўства. Некалі Бутар узяла на адну з галоўных роляў у “Белыя Росы. Вяртанне” акцёра-пачаткоўца Сяргея Жбанкова. Цяпер ён на здымачнай пляцоўцы не толькі ў знак падзякі, але і з захапленнем рэжысёрам, якая працуе сэрцам, пачуццямі. Падобная гісторыя і з Ганнай Полупанавай: яна ўжо не першы раз здымаецца ў Аляксандры, да таго ж прываблілі яшчэ душэўная гісторыя і добрая роля. Дарэчы, тут не без справы і зусім маладыя хлопцы і дзяўчаты, якія адвучыліся ў кінашколе. І, паміж іншым, ім таксама абяцалі ганарар.

Але галоўная зорка здымачнай пляцоўкі — высокі прыгажун за рулём таго самага дарагога аўтамабіля. Малады акцёр Эрык Абрамовіч у такой эйфары ад падзей, што ледзь знаходзіць словы. У прынцыпе, з яго знешнасцю дастаткова проста ўсміхацца. Ёсць падазрэнне, што пасля гэтага фільма званне сэкс-сімвала беларускага кіно забяспечана.

Сціпла хаваецца ў цяньчку саліст групы “Цягні-Штурхай” Павел Тараймовіч. А ён што тут робіць?

— Вось медыцынскія халаты для галоўных герояў прывёз, — спрабуе жартаваць. — Я тут на падхваце: прынясі, падай...

Пазней, праўда, Аляксандра скажа, што гэты яе даўні сябар дапамагае на пляцоўцы з гукам, ды і наогул музыканты ўклалі свае грошы ў кіно. Дарэчы, будуць там і песні ад “Цягні-Штурхай”.

У цэлым, усяго дзесяць здымачных дзён, тры змены лакацый, месяц мантажу — і бліжэй да канца восені рамантычная гісторыя “У асабістую

прасторы ўваход забаронены” будзе гатовая. Што далей? У Аляксандры ёсць бізнес-план:

— Калі мае фільмы “Белыя Росы. Вяртанне” і “Салодкае развітанне Веры” паказвалі ў кінатэатрах, я зразумела, што такое кінапракат і як ён працуе. Разабраўшыся ў гэтым механізме, думаю, у мяне не ўзнікне асаблівых складанасцяў, каб пракаціць яго па краіне.

Але планы пачынаючага прадзюсара выходзяць і за межы краіны. Яе інтарэсы — краіны СНД. Што датычыцца Прыбалтыкі, то туды яна закінула вуды яшчэ да пачатку здымак. Літоўская кампанія “За мяжу”, якая значыцца сярод партнёраў, і будзе займацца пракатам фільма на тэрыторыі суседніх дзяржаў. Вядома, хацелася б пакарыць і другасны рынак: прадаць стужку на тэлеканалы. Наогул, пра планы Аляксандра гаворыць напаяголасу. Яна сама цудоўна ўсведамляе, што задумала эксперымент, дакладны вынік якога вельмі складана прадбачыць. Але пры гэтым яна не пакідае мару заснаваць сваю кінакампанію і здымаць хоць бы па фільме кожны год. Між іншым, ужо цяпер у яе ёсць прапанова ад інвестара, які гатовы прафінансаваць яе наступны праект. Але Аляксандра не спяшаецца згаджацца. Паспрабаваўшы адзін раз на смак свабоду, ужо не вельмі хочацца ад кагосьці залежаць.

На здымачнай пляцоўцы ў гэтага рэжысёра ўсё душэўна і па-хагняму, таму хочацца пажадаць ёй поспеху і працвітання. Раптам у краіне здарыцца прарыў з незалежным кіно.

Наталля **Сцяпура**

Пра што фільм?

У карціне паралельна развіваюцца тры сюжэтныя лініі. Герой першай — малады таленавіты праграміст Макс, які раптам вырашае з’ехаць далёка ад цывілізацыі ў надзеі пазбавіцца ад праблем, якія мучаць яго. Сюжэт другой круціцца вакол 16-гадовай дачкі гаспадара маленькага кафэ, якая марыць стаць спявачкай. У трэцяй — страсці вакол фельчара Ганны Сяргеёўны і яе практыканта Антона. Але ў адзін дзень лёсы ўсіх герояў пераплятаюцца.

Фільм Аляксандры прымусіць і ўсміхацца, і сумаваць

Добрая музыка ля гарадской Ратушы

ЮРЬИ МА ЗА ЛЕУСКІ

ЮРІЙ МАЗАЛЕУСКІ

А дкрывалі сезон, як і летась, маэстра Аляксандр Анісімаў і Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр. Барабанны дроб — і ўверцюра з “Сарокі-зладзейкі” Расіні — вось ужо ў чым не адмовіш народнаму артысту, дык гэта ва ўменні скласці праграму так, каб тысячы чалавек застылі на месцы і слухалі, баючыся прапусціць хоць адзін такт. Натхнёны ўзмах дырыжорскай палачкі — і ўх, панеслася!

— Дзяржаўнаму акадэмічнаму сімфанічнаму аркестру сёлета 90 гадоў, — нагадала заснавальніца агенцтва “Эквілібрыум АРТС”, якое займаецца арганізацыяй опэн-эйра, Інга Бухвалава. — Гэта першы сімфанічны аркестр у Беларусі і адзін з першых на ўсёй тэрыторыі былога Савецкага Саюза. Гэта наш гонар! І ў маэстра Анісімава сёлета юбілей — як можна было прапусціць двойное свята? Так што ўсё не выпадакова. І салісты на сцэне сёння ўнікальныя — Аксана Волкава, расіянка Ірына Крыкунова, тэнар з Літвы Крысціян Бенедыкт. Яны прадстаўляюць палітру любімых оперных арыў, дуэтаў і тэрацэтаў. Падчас рэпетыцы на плошчы рабілася штосьці неверагоднае, людзі слухалі, забыўшыся на справы.

Усяго ў новым сезоне “Класікі ля Ратушы” запланавана 8 вечароў і вельмі цікавая праграма, анансуе Інга Бухвалава. Паміж беларускімі музыкантамі і замежнымі дасягнуты пэўны парытэт, тым больш што многія госці з-за мяжы маюць беларускія карані і заўсёды рады выступіць на радзіме. І рэгіянальным калектывам на гэты раз знайшлося месца на сцэне Верхняга горада:

— Сёлета ўдалося прывабіць у Мінск Гродзенскую капэлу, з якой мы супрацоўнічалі ў іншых праектах. Дырыжор Уладзімір Бармотаў — вельмі таленавіты музыкант, 15 ліпеня гродзенцы выступаюць у адной праграме з Дзяржаўным камерным хорам. Мы вырашылі, што неабходна паказаць гэты выдатны калектыў Мінску. Яшчэ адны вельмі чаканыя госці — I, CULTURE Orchestra (ICO), міжнародны маладзёжны аркестр, 90 чалавек маладых музычных геніяў з Польшчы, Арменіі, Азербайджана, Грузіі, Малдовы, Украіны і Беларусі. У нас у краіне гэты

Трэба прызнаць: ні адна канцэртная зала сёння не зьбрэ такую масавую і разнашэрсную аўдыторыю, якая ў суботу ўвечары сабралася ля Ратушы

састаў выступіць упершыню, трапіць у яго лічыцца гонарам. Дырыжыруе маэстра Андрэй Барэйка, які бліскуча выступае ва ўсіх знакамітых канцэртных залах. Нам пашанцавала, што мы змаглі займець гэтых таленавітых людзей у праект “Класіка ля Ратушы”.

Можна любіць акадэмічную музыку, можна аддаваць перавагу іншым жанрам. Аднак трэба прызнаць: ні адна канцэртная зала сёння не зьбрэ такую масавую і разнашэрсную аўдыторыю, якая ў суботу ўвечары сабралася ля Ратушы. Ну хіба што ў “Мінск-Арэне” вырашыць мімаходам бліснуць ні разу не бачаная ўжывую сусветная зорка. А вось некалькі тысяч чалавек, якія з’явіліся на класічны канцэрт, — для Беларусі з’ява не тое каб анамальная, але якая не перастае здзіўляць і радаваць. Той факт, што за гадзіну да старту праекта каля сцэны ўжо шчыльна стаялі меламаны, а з першымі ж тактамі музыкі па плошчы стала немагчыма перамяшчацца, такім шчыльным аказаўся натоўп, гаворыць сам за сябе. Глядач, які не адважваецца пераступіць парог філарманічнай або опернай залы з боязі здацца недасведчаным у музычнай класіцы на фоне знаўцаў, якія сабраліся тут, з вялікім задавальненнем гэтую класіку слухае ў простае і нефармальнае абстаноўцы, з паветраным шарыкам і ражком мажорананага ў руках. Таму каля Ратушы сабраліся і стары і малы: і пажылыя джэнтльмены з кійкамі, і сур’ёзныя маці сямействаў, і барадатыя хіпстары, і маладзіцы з выфарбаванымі ў яркія колеры валасамі. Можна быць, у жыцці ў іх не так шмат агульнага, але ў добрай музыкі ёсць цудоўная ўласцівасць — яна аб’ядноўвае.

Ірына Аўсяп’ян

Здавалася б, летнімі опэн-эйрамі каля мінскай Ратушы сёння нікога не здзівіш: прывыклі да добрага, і той факт, што ў Верхнім горадзе то спяваюць, то танцуюць, то б’юць у барабаны і трубяць у трубы, мінчанамі ўжо даўно ўспрымаецца як належнае. І ўсё ж адкрыццё новага сезона “Класікі ля Ратушы” ў добрым сэнсе ўразіла: такога наплыву глядачоў яшчэ не здаралася.

Паэтычныя пошукі будучыні

Мікола Мятліцкі — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Паэт, перакладчык, публіцыст. Шмат творчых намаганняў мастак слова прыклаў і працягвае прыкладаць для пераўвасаблення паэзіі розных народаў свету на беларускую мову. Дзякуючы Мікалаю Міхайлавічу, пабачыла свет беларуская кніга Абая “Стэпавы прастор”, за якую ў Казахстане наш беларускі творца быў адзначаны Міжнароднай прэміяй “Алаш”. Выдадзена і падрыхтаваная Міколам Мятліцкім кніга перакладаў кітайскай паэзіі “Пад крыламі Дракона: Сто паэтаў Кітая”. Цяпер перакладчык завяршыў працу над яшчэ адной адмысловай анталогіяй, у якой сабраны яго пераклады твораў паэтаў Кітая мінулага стагоддзя.

— *Мікалай Міхайлавіч, вы завяршылі ці амаль завяршаеце работу над анталогіяй кітайскай паэзіі XX стагоддзя. Якая галоўная выснова ў выніку гэтай шматбагатай перакладчыцкай працы?*

— Праца сапраўды шматбагата. Дваццатае стагоддзе жыцця Кітая, увасобленае ў паэтычным слове, зліваецца ў адну паўнагучную баладу, поўную і горычных, і радасных слёз. Галоўнае, што я для сябе спасціг: і на гэтым адрэзку часу, як і ў папярэдніх стагоддзях, паэзія кітайскага народа засталася вернай усім агульначалавечым каштоўнасцям, імкнулася быць чуйным нервам грамадскага жыцця, і многія свае духоўныя ўзлёты сцвердзіла, на вялікі жаль, самаахвярнасцю геніяльных сваіх паэтаў. Трэба памятаць, што значная частка мінулага стагоддзя ў Кітаі прыпала на “пошукі будучыні”, а гэты працэс заўсёды спалучаны з драматызмам і нават трагізмам. І не маглі апынуцца ў баку ад самога поступу гісторыі тыя творчыя сумленныя людзі, хто ўсім сэрцам жадаў свайму народу і долі, і волі.

— *Сёння мала чытаюць паэзію... Відаць, яшчэ меншая ўвага да перакладной паэзіі. І ўсё ж вы адважна ўзяліся за такую працу... Што найбольш падштурхоўвала?*

— І сапраўды, у нашы дні багата чаго з самых каштоўных духоўных скарбаў свету і не бачыцца, і не чуецца многімі і многімі. Але гэта з’ява часовая. Не можа чалавек доўга сілкавацца штодня адным перасоленым баршчом. Захоцацца яму некалі і іншага харчу. У тым ліку і духоўнага. Мы нават ужо і не прыгадваем сягоння, з якога амаральнага броду вырастала эпоха Адраджэння — бачым толькі зіхотную вяршыню айсберга. І сама шматвяковая гісторыя развіцця кітайскай паэзіі яскрава гаворыць пра тое, што ў чалавечай душы не выступае да астатку патрэба ў паэтычным слове нават у самыя неспрыяльныя для яго ўспрымання часы. Бывалі і ўзлёты і заняпады. Але духоўная моц кандэнсавалася няспынна. І сягоння ў маштабах усёго чалавецтва, усіх краін свету мы маем сапраўды надзейныя духоўны падмурак, на якім без сумнення выстаяць і наша, і ўсе наступныя па-

каленні зямлян. Нас трымала, трымае і будзе трымаць у духоўнай раўнавазе гэтая спадчынная энергетыка вечна-прысутнай класікі. Ніколі не знікне ў чалавечым сэрцы цікавасць да жыцця папярэднікаў. Кожны разумны чалавек захоча пачэрпнуць іх вопыт, каб больш упэўнена крочыць наперад, каб мець магчымасць зазірнуць у далагляды. І мне, перастварыўшы на родную мову творы многіх паэтаў з багатай кітайскай гісторыі, не захацелася адступіць далёка ад паэтычнай сучаснасці гэтага вялікага народа. Хацелася ўбачыць на свае вочы, усім сэрцам адчуць, якія вынікі далі мужныя клопаты і намаганні папярэднікаў — чым адгукуюцца сёння. Вельмі ўсцешыла тое, што паэзія Кітая дваццатага стагоддзя не страціла сваёй духоўнай моцы.

— *Прафесія паэта-перакладчыка досыць складаная. Часам няўдзячная. Вы настойліва сцвярджаеце сябе як рупліва працаўнік у галіне мастацкага перакладу. Не баіцеся засвойваць мастацкі свет тае нацыянальнай літаратуры, якую ў сваю чаргу спасцігаеце праз пераклад на рускую*

мову... Ці ёсць пачуццё страху, ці не байцеся часам памыліцца?

— Складаная кожная справа, да якой ставіцца сумленна. Не думаю, што хірург, калі бярэ ў руку скальпель, застаецца задужа заспакоеным і безумажлівым чалавекам. Толькі скандэнсаваныя ўнутраныя сілы спараджаюць так неабходны прафесіяналізм. Тое ж адбываецца і ў нялёгкай перакладчыцкай працы. Да кожнага паэта, якога бярэцца перакладаць, падступаешся сваёй сцэжкай. Галоўнае — здолець пачуць яго і прыняць усім сэрцам. Я магу пачуць голас сапраўднага паэта і ў дасканала зробленым паэмаўніку, і ў дабротна зробленым рускамоўным перакладзе. Прытым школа рускага перакладу сцвердзіла сябе за дзесяцігоддзі як адна з самых дасканалых і сур’ёзных. Да яе далучыўся ці не кожны сапраўдны паэт Расіі. А боізі не можа быць толькі тады, калі той, каго перакладаеш, загаворыць тваёй мовай без розных там заіканняў. Я часцяком назіраю з сумам, якім недасканалым становіцца паэтычнае прамаўленне на роднай мове нават у тых, хто звышдасканала валодае моваю арыгінала. І тут ёсць адна неабвержная ісціна: мы ўсё ж працуем на вынік. Дамажыся ўсімі сіламі душы і майстэрства, каб на тваёй мове паэт загаварыў паўнагучна.

— Кітайская паэзія XX стагоддзя... Ці шмат у ёй аднаведнай часу рыторыкі, ці шмат вершаў-“дрындаў”?

— Амаль усю зместавую частку будучай беларускамоўнай анталогіі кітайскай паэзіі XX стагоддзя мы з яе ўкладальнікам Алесем Карлюкевічам узялі з трох анталогічных зборнікаў, што выдаваліся і ў мінулым, і ў новым стагоддзі. Укласці такую анталогію мне аднаму было б непасильна. Алесь Мікалаевіч куды больш за мяне дасведчаны ў сучасным паэтычным жыцці Кітая. З многімі кітайскімі творцамі ён кантактуе, робіць багата для серыі “Светлыя знакі”. Дый тут вырашаць даводзіцца прававыя аўтарскія адносіны. Як перакладчык я выбіраю ўжо з выбранага. А ў анталогіі, пагадзіцеся, трапляе, павінна трапляць заўсёды лепшае. Першая палова XX стагоддзя ў Кітаі, можна сказаць, ужо класічна

адстаялася. Тут цэлае сузор’е знакавых імёнаў, сярод якіх і Вэнь Ідо, і Інь Фу, і Хуан Цзуньсянь. Дый бліжэйшыя да нас, Ай Цін і Го Можо, скажам, зоркі першай велічыні. А паміж такіх зорак пазначыцца святлом не ўсім выпадае. Але ўсё-такі сто паэтаў за стагоддзе набіраецца. Яны ўсе і цікавыя, і розныя, кожны з іх вылучаецца нечым адметным. Часам гэтыя адметнасці няўлоўныя, але яны ёсць, менавіта яны ўпрыгожваюць плён працы таго ці іншага творцы. Спалучаныя ў адным часавым ланцугу, багата чаго адкрываюць новага з малавядомага нам кітайскага жыцця. Мы з укладальнікам выбудавалі своеасаблівую кнігу кітайскага лёсу. Мне асабіста ў ёй падабаецца вялікая прага жыцця, уменне цаніць нават нязначнае, па-сапраўднаму радавацца і засмучацца, любіць і шанавать сваю Бацькаўшчыну, ведаць яе гісторыю, узмацняць духоўныя і інтэлектуаль-

ныя сілы — усё тое, што мы маем права назваць кітайскім аптымізмам.

— А чым увогуле кітайская нацыянальная паэзія мінулага стагоддзя адрозніваецца ад паэзіі Кітая сярэдніх вякоў?

— Усе зямныя стагоддзі ў Кітаі пісалі часцей за ўсё паэты крывёй і слязамі. Але дваццатае стагоддзе розніцца ад папярэдніх перш тым, што ў ім паўнагалоса прагучаў гімн чалавечай

свабодзе. Гэта выніковае стагоддзе ў барацьбе за суверэннае станаўленне краіны, якая сёння дамінуе ў свеце ў многіх сферах чалавечага жыцця. І паэтычнае слова дакументальна дакладна зафіксавала многія этапы гэтага станаўлення. Узяўшы ў рукі нашу анталогію, чытач прачытае паўнагучную баладу гістарычнага, сацыяльнага і, калі хочаце, нават палітычнага станаўлення Кітая, глыбей зразумее душу простага, шэраговага кітайца, убачыць, наколькі сугучныя лёсы нашых, здавалася б, далёкіх адзін ад аднаго народаў. Усюды: і ў Кітаі, і ў Беларусі — усюды ў свеце за волю і долю праліта безліч крыві.

— Хто болей за ўсіх з паэтаў Кітая XX стагоддзя прыйшоўся вам па душы, найболей закрунуў сардэчныя перажыванні, прымусяў разважаць пра яго феномен?

— Гэта, безумоўна, юны Інь Фу. Гады яго жыцця наступныя — 1909 — 1931. Паэт быў расстраляны ў ліку 23 рэвалюцыянераў 8 лютага 1931 года ў засценках гаміньданаўскай ахранкі.

Сын багатых бацькоў, ён у творчасці стаў на абарону абяздоленых, пісаў мужныя гнеўныя вершы. У свой дваццаць адзін год ён пакінуў значную па мастацкіх вартасцях спадчыну. І, заўважу, немалую па аб’ёме. Можна толькі ўявіць, колькі гэты легендарны юны геній змог бы яшчэ зрабіць і для кітайскай, і для сусветнай паэзіі! Маё сэрца забалела па ім з гэткай жа сілай, як балела і баліць па нашым юным генію Максіме Багдановічу.

— Ваша парада маладым перакладчыкам, якія імкнуцца данесці да сучасніка паэзію Кітая, якія толькі ступаюць на ніву знаёмства з вялікай мастацкай прасторай...

— Смялей ступайце на духоўныя прасторы гэтай неабсяжнай у часе краіны! Паэзія Кітая — гэта вялікі згустак чалавечай энергіі, такі прыдатны ўсяму чалавецтву для паўнакроўнага развіцця. Вялікі Кітай — адзіная цывілізацыя ў свеце, якая развіваецца бесперапынна на працягу многіх тысячагоддзяў, і яе духоўны вопыт, занатаваны і ў паэтычным слове, надзвычай прыдатны для дня сённяшняга.

Гутарыў Сяргей **Шычко**

Дзеці і бацькі, альбо У палоне ідэалаў

З галоўнай гераіняй гэтай гісторыі мы пазнаёміліся на курсах па псіхалогіі. У тыя гады іх выкладаў яшчэ мала каму вядомы ў Мінску псіхалаг Леанід Лявіт. Ведаю, што і цяпер Лявіт практыкуе, рыхтуе грамадзян да прафесіі псіхолога. Але, зрэшты, размова не пра паважанага доктара псіхалагічных навук, аўтара шматлікіх кніг па псіхалогіі, а пра Стэлу.

Летая прыгожая маладая жанчына гадоў трыццаці пяці не магла не зрабіць уражання. Высокая, стройная, у чорным плашчы з белым пушыстым шалікам, які разпораз спаўзаў з цёмна-каштанавых валасоў, яна лёгка паднімалася па лесвіцы, што вяла да месца нашых заняткаў...

У кватэры псіхолога яна размясцілася ў аддаленні ад групы, паклаўшы побач з сабою верхнюю вопратку і кейс. На занятках не вымавіла ні слова, акрамя аднаго, калі Лявіт папрасіў нас прадставіцца. Так я даведалася яе імя.

Стэла ў перакладзе з латыні азначае “зорка”. Яна і была яркай і халоднай, як далёкія зоркі. Падчас перапынку, зрэшты, як і я, трымалася асобна, у той час як астатнія знаёміліся, ажыўлена цікавячыся, хто і адкуль прыехаў, выказвалі свае ўражанні аб методыцы Леаніда Лявіта, пра якую шмат чулі ад тых, хто ў яго вучыўся.

Было ў яе ўсходняй знешнасці нешта магічна прыцягальнае і адначасова такое, што не дазваляе наблізіцца і проста прапанаваць зносіны — ці то ганарлівасць і высакамернасць, ці то харызматычнасць і годнасць... Толькі праз гады я зразумела, што ж гэта было...

На занятках лавіла сябе на думцы, што Стэла не ідзе з галавы. І не магла толкам засяродзіцца на заданнях псіхолога. Краем вока пастаянна сачыла за ёю: як тая піша, як уважліва слухае, як адкідвае валасы... І нават дома, гатуючы вячэру, успамінала яе твар, які не адлюстроўваў ніякіх пачуццяў і эмоцый.

На наступных занятках Стэла сама прапанавала мне сесці разам з ёю за стол: у ролевых гульнях трэба было разбіцца на пары. “Бачу, што і вы адзіночка, як і я: у мінулы раз сядзелі асобна...” — гэтыя словы Стэлы мяне ўзрадавалі.

Як вядома, нішто так у зносінах двух людзей, якія нядаўна пазнаёміліся, не радуе, як моманты пазнавання чаго-небудзь агульнага... Хоць па натуры я, журналіст, зусім не адзіночка, прапанова Стэлы мне была прыемна. Так, у чымсьці мы з ёю былі падобныя. Я таксама не хутка сыходжуся з людзьмі, але ўжо калі адчуваю ў чалавеку роднасную душэўную хвалю, то тады мая адкрытасць не ведае межаў. Добра гэта ці дрэнна, я зразумела з гадамі...

Нашы трэнінгі доўжыліся месяца два ці тры, ужо і не памятаю. Напэўна, мая новая прыяцелька сказала б дакладна, бо псіхалогія была яе прафесіяй, у той час як для мяне — адным з захапленняў.

Са Стэлай мы пасябравалі. Яе душэўная хваля, настраеная на цікавасць да жыцця, на пошук яго сэнсу, сучасная маёй, з’явілася залогам нашага збліжэння. Стэла

ведала пра мяне ўсё: дзе і як я живу, дзе працую. Я знаёміла яе з маімі роднымі і сябрамі, запрашала на сямейныя ўрачыстасці і адкідала ўсялякія крытычныя заўвагі ў яе адрас: так, маўляў, прыгожая, так, яркая, але халодная, ментальная, раўнадушная, ды яшчэ вегетарыянка...

Я ж бачыла ў Стэле адны вартасці: разумная, інтэлектуальная, прафесіянал у сваёй справе — не было ніводнай праблемнай псіхалагічнай сітуацыі паміж людзьмі, якая была б для яе незразумелая. Стэла дакопвалася да сутнасці канфліктаў, якія ўзніклі паміж людзьмі, і так умела растлумачыць прычыны, якія іх спараджалі, што сямейныя пары сыходзілі ад яе прыміранымі і задаволенымі. Яна накіроўвала мужоў і жонак на сцэжку шчасця, з якой яны па розных прычынах сыходзілі і блукалі ў лабірынтах неразумнення, вучыла прымаць адно аднаго такімі, якімі яны з'яўляліся, мяняць сябе, а не свет вакол. А бацькоў — не маніпуляваць сваімі дзецьмі, не імкнуцца зрабіць з іх геніяў, а даваць магчымасць раскрываць сябе. Прычым яна так будавала свае гутаркі з кліентамі, што яны самі пачыналі разумець, у чым памыляліся. Стыль яе зносін з людзьмі быў пазбаўлены настаўлення і дыдактыкі, што так моцна перашкаджае раскрыццю асобы ўжо ў дзяцінстве. І мне гэта імпанавала.

Адкуль я ўсё гэта ведаю? Пакуль Стэла не з'ехала з Мінска, я часам бывала ў яе здымнай двухпакаёвай кватэры на сустрэчах з кліентамі як журналіст: некаторыя з іх былі не супраць маёй прысутнасці, якой нават не заўва-

жалі. Вядома, разам мы абмяркоўвалі розныя жыццёвыя сітуацыі, разбіралі іх, як гаворыцца, па костачках...

Стэла ніколі не раскажвала пра сябе. Што так натуральна паміж сяброўкамі — дзяліцца падрабязнасцямі свайго прыватнага жыцця, — гэтага ў нашых зносінах не было. Я не ведала, што ёй падабаецца есці, піць... Калі яна прыходзіла да мяне ў госці, то перад чаем ці кавай аддавала перавагу шклянцы вады. А калі здараліся святочныя застоллі, практычна нічога не ела... Магла ўзяць трохі фруктаў і кавалачак хлеба. Але на гэта я не звяртала ўвагі: чатырохгадовы досвед нашага з мужам вегетарыянства ў мінулым дазваляў спакойна адносіцца да культуры ежы Стэлы. Але мне ўсё ж было цікава ведаць, адкуль яна родам, хто яе бацькі, дзе вучылася і ці ёсць у яе радня або блізкі сябар. Але я ні пра што не запытвала Стэлу, адчуваючы, што натраплю на сцяну маўчання. І толькі аднойчы, як мне падалося, далікатна намякнула ёй, што хацела б паглядзець калекцыю дарагіх упрыгажэнняў: час ад часу мочкі вушэй Стэлы ўпрыгожвалі завушніцы то з сапфірамі ў залатой аправе, то з месяцовым каменем у срэбры... З такімі ж камянямі яна насіла кулоны. Дагэтуль памятаю і раскошнае кальцо з рубінам у мудрагелістай залатой аправе на яе тонкім безыменным пальцы. Упрыгажэнні заўсёды былі падобныя ў тон вопратцы. Стэла насіла спадніцы і блузкі з аднатоннага шоўку розных адценняў, кароткія камізэлькі, расшытыя залатымі ніткамі. Часам — шаравары

і тунікі, якія носяць жанчыны ў Індыі. Абавязковым атрыбутам яе вопраткі былі лёгкія светлыя шалікі. А на крыльцы носа нязменна пабліскваў маленьчкі смарагд. Пахла ад яе ладанам, карыцай, сандалавымі індыйскімі палачкамі і яшчэ нечым асаблівым. Я назвала б гэты водар усходнім.

Так, Стэла не звярнула ўвагі на мой намёк, быццам яго і не было. Толькі неяк сумна ўсміхнуўшыся, дакранулася да носа і сказала: “Калі мне споўнілася пяць гадоў, бацька пракалоў мне вушы і нос. Сілком. Гэта было вельмі балюча...”

Напэўна, гэта была адзіная падрабязнасць з яе жыцця, якой яна са мною падзялілася. А потым Стэла знікла, не развітаўшыся са мною. Ці крыўдзілася я на яе? Мабыць, не. Прывыкла, што яна — не як усе. Увогуле, белая варона. І цярпліва чакала, спадзеючыся, што мая экзатычная сяброўка аб’явіцца. Праз паўгода Стэла патэлефанавала мне, як быццам мы і не расставаліся. Паведаміла, што жыве ў Тураве, дзе ёсць лепшая магчымасць для яе сціплай прыватнай практыкі псіхолага. Завяла сабаку, з якім гуляе вечарамі па беразе Прыпяці. Часам я тэлефанавала ёй, кансультавалася, калі перада мною паўставалі незразумелыя моманты майго асабістага жыцця. З часам пунктаў перасячэння для нашых кантактаў становілася ўсё менш і менш. Таму і зносіны паступова спыніліся. Час ад часу я з цеплынёй успамінала Стэлу. І ў гэтыя хвіліны чамусьці мяне зноў апаноўваў смутак, які спадарожнічаў нашым сустрэчам. Праз гады я атрымала паштовае паведамленне аб тым, што на маё імя прыйшла бандэроль. Гэта быў важкі канвэрт з Турава. Ад Стэлы.

Белая варона

Калі ты атрымаеш гэты ліст, я буду ўжо далёка. Так далёка, што наўрад ці хто пра мяне ўспомніць. Ды і няма такіх: усе мае тураўскія сваякі на іншым свеце. Маці таксама пайшла з жыцця. А сяброў-прыяцеляў, акрамя сабакі, я так і не завяла. Калі прачытаеш гэты рукапіс, зразумееш, чаму я так і не змагла раскажаць табе або каму-небудзь іншаму гісторыю майго жыцця. І наўрад ці ўжо каму агучу тое, што было часткова напісана мною пра сябе яшчэ ў дні нашых заняткаў на псіхалогіі. Чаму я пераслала гэтыя занатоўкі табе? Ты журналіст, калі палічыш патрэбным, апублікуеш тое, што здасца цікавым для чытача. Бо мая праблема даволі распаўсюджаная ў адносінах дзяцей і бацькоў. З чым пасля я не раз і не два сутыкалася, практыкуючы і ў Тураве. Некаторыя выпадкі апісала. Адрэдагуеш, калі вырашыш пра іх раскажаць. Выбачай, што не пераслала табе ўсё гэта па электроннай пошце: я так і засталася прыхільнай партатыўнай пішучай машынкай і толькі на ёй пісала гэтыя радкі. Мне заўсёды было ўтульна, калі на вечарах яе клавішы мерна пастуквалі. І падавалася, што я паглыбляюся ў далёкае індыйскае дзяцінства, калі мой бацька нешта друкаваў на вечарах...

Дзякуй табе за ўсё. Ты была такой добрай да мяне і недапытлівай, што заслугоўваеш ведаць пра мяне ўсё. Пра адно прашу: не называй майго прозвішча. Малаверагодна, але ўсё ж, раптам хто з іх знаёмых наткнецца на вядомыя імяны.

Страх
бацькоўскай
нелюбові, пра
якую сёння мы,
псіхолагі, імат
гаворым, самы
сур’ёзны з усіх
страхаў для
дзіцяці, які
кладзе адбітак
на ўсё яго
жыццё

Я нарадзілася ў Індыі, у Тривандруме, дзе бацька працаваў у адной з клінік. Ён быў урачом-неўрапаталагам. І трапіў туды разам з маёй маці ў часы, калі СССР разгарнуў актыўную дапамогу краінам “трэцяга свету”. У Індыю, як і ў шэраг іншых краін, таксама накіроўваліся нашы ўрачы, настаўнікі, будаўнікі... Мае бацькі абодва скончылі маскоўскія ВДУ, маці была лінгвістам, выдатна валодала англійскай і французкай мовамі. У Маскве яны і пажаніліся пасля сустрэчы на Чырвонай плошчы незадоўга да заканчэння сваіх інстытутаў. Маці, ураджэнка Турава, заўсёды марыла пра Маскву, дзе і сустрэла свой лёс у асобе аварца з Дагестана. Ужо ў Індыі бацька захапіўся Аюрведой, скончыў сертыфікацыйны курс у найстарэйшым інстытуце Аюрведы пры аюрведычнай клініцы “Васудэва Віласам”. Ты, вядома, памятаеш, што Сусветная арганізацыя аховы здароўя (The World Health Organization (WHO) — Аўт.) прызнае Аюрведу ў якасці альтэрнатыўнай медыцыны — мы з табой пра гэта гаварылі.

А потым наша сям’я пераехала ў маленькі гарадок непадалёк ад Тривандрума... Колькі сябе памятаю, бацька паглыбляў свае веды па Аюрведзе ўсё жыццё. Ад яго і ад маці я пераняла звычку пастаянна чаму-небудзь вучыцца. Адтуль, з Індыі, маё веданне моё. Маці выкладала індыйскім

дзеткам англійскую мову. Бацька працаваў пры буйным гатэлі ў медыцынскім цэнтры “Аюрведа”. Я свабодна гавару па-англійску, па-французку. Ведаю і хіндзі. А яшчэ крыху — малаялам. На гэтай мове размаўляюць у Керала. Але, як ты разумееш, у Мінску гэта ўсё мне не спатрэбілася.

Пачатковую адукацыю я атрымала дома. А потым мы з маці паехалі ў Тураў. У мясцовай школе мяне атэставалі, і я пайшла ў пяты клас, як і ўсе савецкія дзеці. Бацька прыязджаў да нас раз у паўгода. А ўлетку мы жылі ў Індыі. Тата хацеў, каб пасля заканчэння школы ў Тураве я вучылася ў Індыі ў інстытуце Аюрведы, але мяне прывабіла псіхалогія. І я паступіла ў Ленінградскі ўніверсітэт на факультэт псіхалогіі. Вучылася 6 гадоў завочна і працавала лабарантам у педінстытуце ў Мінску на адной з кафедр, куды мяне ўладкавала цётка, старэйшая маміна сястра. Там працавала яе сяброўка-выкладчык. Былі ў маім жыцці і факультатывыя заняткі па псіхалогіі асобы ў інстытуце, і прыватная, як ты ведаеш, практыка...

Падавалася б, цалкам усталяванае жыццё. І ўсё выдатна. Чаго яшчэ жадаць?

У тым ўся і справа, у тым і бяда, што я нічога не жадала. Навакольны свет людзей з іх грубасцю і, прабач, дурасцю, панібрацтвам і цікаўнасцю, бязладнасцю ў сувя-

зях і безадказнасцю мяне не задавальваў. Я добра адчувала сябе толькі ў адзіноце: у лесе, на беразе ракі, у сваім пакоі ў доме бабулі і дзеда ў Тураве. Калі б сінявата-чорны сабака-дварняк, які да мяне там прыбіўся, быў назойлівы, давялося б цяпець яго прысутнасць, як даводзілася цяпець некаторых кліентаў. Але ў адрозненне ад іх Кобальт (я дала яму гэтае імя) ніколі нічога не прасіў. Яму не патрэбная была мая ласка і нават, падавалася, ежа яго не прыцягвала. Ён проста сядзеў і чакаў, а калі я клікала яго з сабою гуляць, спакойна ішоў побач, ненадоўга адбязгаючы для сваіх натуральных патрэб. І да ежы падыходзіў з годнасцю, павольна, як бы нехаця. Адным словам, ён быў халодны і стрыманы, як і я.

Хто яго так выхаваў, не ведаю. Мяне — бацька.

Памятаю сябе чатырохгадовым дзіцем. Я сяджу на крэсле, бацька — насупраць. Яго аскетычны прыгожы твар, які не адлюстроўваў ніякіх пачуццяў, спакойны і непарушны. Ён бярэ мяне на калені і расказвае казку пра дзяўчынку, якая не ведала, што яна дачка бога...

З дзіцячых гадоў бацька ўнушаў мне, што я і ёсць тая дзяўчынка з казкі. “Значыць і ты бог, раз я твая дачка”, — радалася я.

З гэтым перакананнем жыла вельмі доўга.

З чатырох гадоў мне ўнушалася: размаўляць я павінна спакойна, не выяўляць эмоцый, быць акуратнай, ежу не хапаць са стала рукамі, ні ў якім разе не хадзіць басанож... І гэта ў Індыі, дзе круглы год — цеплыня, не гаворачы пра гарачыню... Нават дома трэба было адзяваць мяккі абутак. “Каб не стукала...” Так можна было патурбаваць сон бога Вішну, які спіць з ліпеня на кастрычнік, а яго ў гэты час замяшчае Шыва. Я задавала бацьку пытанні, якія ставілі яго ў тупік. Вось некаторыя з іх. Чаму індыйцы ходзяць паўбосыя, кідаюць на зямлю смецце, а мне нельга? Чаму бог Вішну ці Шыва ім дазваляе? Чаму яны гучна размаўляюць, а іх дзеці вішчаць і ходзяць мурзатыя? Чаму я не магу з імі пагуляць?

Адказ быў адзін: ты — дачка бога, ты — дасканаласць, ты ідэальная...

Вось у такія рамкі ўганяў мяне мой бог — тата. Ён быў бяспрэчным аўтарытэтам для мяне. І я паступова аддалялася ад дзяцей, а да сямі гадоў ужо сама грэбліва морчылася ад іх крыкаў, пахаў, ліпкіх рук. Перад дзецьмі я аддавала перавагу чытанню. І калі маці прапаноўвала мне з імі пагуляць за межамі нашага двара, абгароджанага высокім плотам, я здзіўлена ўсківала брыво, маўляў, там столькі смецця і бруду. Мне не хацелася, каб яны прыходзілі ў наш двор, дзе светлыя бетонныя пліты мыліся ледзь не шампунем. Я дагэтуль памятаю сляды ад босых ног маміных вучняў: часам яны прыходзілі да яе на дадатковыя заняткі. Аднойчы — гэта была нядзеля — мы пачулі гучны крык. Ён даносіўся з вуліцы. Маці пайшла паглядзець, што ж там здарылася, а ў двор вярнулася з хлапчуком гадоў пяці, нагу якога залівала кроў. Мабыць, той паслізнуўся і разбіў калена. Яна аказала яму дапамогу, напіла чаем і паклікала мяне ў надзеі, што я паспачуваю хлопчыку. Павер, нічога, акрамя абыякавасці ў той момант, я не адчувала. Увечары пачула, як маці расказвала бацьку пра гэтае здарэнне, але той быў спакойны і ніякіх асцярог з нагоды маёй бяздушнасці не выказаў. Толькі кінуў фразу, якая гучыць дагэтуль у маёй памяці: той, хто будзе

мець справу з хворымі і ўбогімі, павінен быць халодны як лёд. Я разумела, што маці не падабаецца такая пазіцыя. Яна была вельмі добрая да людзей. І калі бацькі не было дома, спрабавала абудзіць маю спячую душу: запрашала з сабою прайсціся на пасёлку, на беразе акіяна, звяртала маю ўвагу на прыгажосць людзей, на захад сонца, на белых ібісаў... Яна спынялася з некаторымі індыйцамі, падоўгу з імі гутарыла, спагадліва ківаючы галавой... А я, абьякаявая да ўсяго, стаяла побач. На ўсё, што адбывалася вакол мяне, я глядзела нібы праз шкло. Мне падавалася, што жыю я ўнутры празрыстага шара і адтуль выйсці мне ніяк нельга: я ж — дачка бога. Неяк бацька сказаў: твая маці наўрад ці цябе зразумее, яна вельмі простая... Пасля таіх слоў аўтарытэт маёй добрасардэчнай маці ў маіх вачах знізіўся, а мае з ёй зносіны год ад году становіліся ўсё больш фармалізаванымі. Я была ветлівая, але, калі мяне нешта не задавальвала, спакойна аргументавала, чаму я не згодная з яе прапановай, да прыкладу, нешта з'есці, куды-небудзь пайсці ці надзець тую вопратку, якая так падабалася маці. З часам я нават есці стала адна ў сваім пакоі, памятаючы, як бацька вучыў мяне не прымаць ежу на людзях. Вельмі хутка маці перастала мне што-небудзь раіць, толькі пагаджалася з усімі маімі прапановамі. І год ад году рос невыказны смутак у яе вачах. Калі прыязджаў бацька, яна крыху ажыўлялася, але гэтае ажыўленне хутка згасала. Бацька з ёй практычна не размаўляў: ён прыязджаў да мяне.

Нішто не магло прабіць шкло майго адчужэння ад свету ў тураўскай школе. Вельмі хутка аднакласнікі ад мяне адварнуліся. Ну навошта ім патрэбная была дзіўная дзяўчынка з нязменнай кнігай у руках, якую ў пятым класе цікавіла філасофія старажытнага свету і Сярэднявечча і якая чытала Веды ці Бхагават-Гіту. Я не жавала цукеркі, не ела на перапынках у школьным буфэце катлеты і не насілася да тлуму на калідорах... За партай сядзела адна. Ці пакутавала я ад гэтага? Зусім не. Як і ад мянушкі “снежная каралева”. Я ведала: маё сэрца павінна быць халодным.

Час ад аднаго прыезду бацькі да другога пралятаў вельмі хутка. І калі ён прыязджаў, мы ўволю гаварылі пра розныя светабудовы, дзе жыюць дасканалыя людзі, дзе пануе гармонія і спакой. Я таксама ведала, што абавязана скончыць школу, як бы ні было мне ў ёй нецікава, вярнуцца ў Індыю і, паступіўшы ў інстытут Аюрведы, прадоўжыць справу бацькі.

Калі я перайшла ў 10 клас, памерла маці. Цяпер я разумее ад чаго. Смутак і боль тачылі яе знутры. Урачы казалі: інфаркт. Бацька на пахаванне не прыехаў. Хавала яе мая цёця, маміна старэйшая родная сястра. Яна была адзінокая і жыла ў другой палове дома. І хоць у яе не было дзяцей, было відаць, што я ёй не цікавая: і яе да сябе я не падпускала, колькі б тая ні спрабавала да мяне дастукацца. Зрэшты, і мне цётка была не патрэбная. Я разумела, што буду вымушана цягнуць яе клопат і апеку да выпускных экзаменаў, у горшым выпадку да паўналецця. А потым, бывай Беларусь, з яе дажджамі і змрочным надвор'ем. Гавару гэта так, для трапнага слоўца. Бачыш, асяроддзе паўплывала на мяне. Заўважаю, што ў маёй размове з'явіліся жарганізмы, не ўласцівыя... дачцэ бога. Так, на пахаванні маці я не пуціла ні слязіны.

Бацька, цётка і дранікі

Яго прывёў у клас дырэктар, прадставіў. Назаву юнака выдуманым дагестанскім іменем Валі. Так звалі дзедна на лініі бацькі. Яно як мага лепш падыходзіла да яго ўсходняй знеінасіці. Чымсьці гэты спакойны і ўпэўнены ў сабе хлопец нагадваў майго бацьку: ён быў такі ж хударлявы, чорнавалосы і трымаўся з вялікай годнасцю. Праўда, на гэтым падабенства канчалася. Ён быў адкрытым, ветлівым і дружалюбным. Наўпрост накіраваўся да маёй парты і сеў побач. Я адчула, як калыхнуўся мой шар, яго сценка быццам прадушылася, я нават злёгка адсунулася ўбок...

У адрозненне ад мяне Валі меў выдатнае пачуццё гумару і быў камунікабельны. Пра такіх гавораць: лёгкі чалавек. Людзі былі яму цікавыя. Таму, як потым я даведалася, ён збіраўся паступіць на факультэт псіхалогіі ў Ленінградскі ўніверсітэт. Тое, чаму я не навучылася за гады зносін з бацькам, адбылося на хвалі сімпатый да Валі за некалькі месяцаў. Вядома, гэта было першае каханне. Я ўпершыню адчула, што ў мяне з'явіліся жаданні: з'есці на перапынку яблык, выціць разам з Валі ў буфэце іхлянку чаю, дакрануцца да яго рукі... І нават паспрабаваць катлету, якую ён, нахвальваючы, упісаў. Ён прымусяў мяне прайсціся басаною на беразе Прыпяці: у той год вясна была ранняя і вельмі цёплая. І я ўпершыню адчула, да чаго ж прыемны мяккі пясок і шаўкавістая маладая трава. І як прыемна смяцца па дрэбязях, гледзячы на воблака, якое нагадвае бараду аднаго нашага настаўніка. А яшчэ я рыдала, чаго не рабіла з чатырох гадоў, на плячы ў Валі, калі мы прыйшлі на могількі: ён хацеў убачыць магілу маёй маці. Вялікае, зананае кудысьці далёка ў надсвядомасць пачуццё віны перад маці, якой я баялася або не магла з прычыны аўтарытэту бацькі выказаць сваю даччыную любоў і прыхільнасць, нібы ручаём, вылівалася з мяне са слязмі. У той вечар я аклікнула сваю цёцю: яна капалася ва ўласным агародзіку. Бог мой, мне дыхалася так лёгка і свабодна і хацелася абняць увесь свет. Памятаю, як тая здрыганулася, калі я заключыла яе ў абдымкі, замітусілася і паклікала нас з Валі, які праводзіў мяне да брамкі, вячэраць. Упершыню ў жыцці я ела дранікі са смятанай. Без нажа і відэльца, гледзячы на Валі. Ён браў дранік сваімі тонкімі доўгімі пальцамі, мачаў у смятану і смачна адкусваў велізарны кавалак. І расказваў, як ядуць у Ерэване яго сваякі лаваш, калі едуць на пікнік на возера Севан: унутр кладуць шмат базіліку, шіка і сыр... Я спрабавала зрабіць з дранікамі тое ж самае, што і Валі, але ў мяне гэта дрэнна атрымлівалася. Смятана цякла па руцэ, і я вымушана была яе злізваць, чаго ніколі не рабіла нават у дзяцінстве. Цётка глядзела на нас вачамі, поўнымі слёз, і ўсё прыгаворвала: ешце, яшчэ нармажу... І пахла ад яе па-хатняму, пірагамі і крыху часнаком, які, як аказалася, яна прарывала на грядцы.

Бацька, які прыехаў у Тураў у маі даць наказ дачцэ перад выпускнымі экзаменамі, адразу ж убачыў у ва мне перамену. Мае іскрыстыя вочы, шырокая ўсмешка, вясёлы тон яго збянтэжылі. “Дачцэ бога нельга быць такой адкрытай...” — сказаў ён мне за вячэрай. А ад яго пытання — куды надзявалася стрыманасць — я гучна разрагаталася. І чым даўжэй я смялася, тым глыбей разумела, якой страшнай сцяной, што агароджае ад рэальнага свету, акружыў мяне з дзяцінства бацька.

Навошта, чаму, за што... У 16 гадоў я яшчэ не шукала адказу на гэтыя пытанні, не думала, што ў бацькі на тое былі нейкія свае прычыны... Калі б не Валі, я так і не пазнала б, што жыццё — гэта не кнігі, не выдуманая гісторыя пра дасканалы свет, у якім жыюць гарманічныя людзі — пра гэта я і сказа-

ла бацьку назаўтра. І яшчэ пра тое, што буду паступаць у Ленінградскі ўніверсітэт, а не ў інстытут Аюрведы. Бацька моўчкі ўспрыняў мае словы, толькі збялеў. Ён не захацеў пазнаёміцца ні з Валі, ні зайсіці да цёткі, а праз тыдзень паехаў, пісьмова паведамліваючы мне, што па заканчэнні школы матэрыяльна падтрымліваць мяне перастане, а таксама нагадаў, што ў мяне засталіся ўпрыгажэнні маці. Таму я працавала, як ты разумееш, і вучылася завочна. На мае пісьмы бацька не адказваў. Я ж спраўна пісала яму, паведамляла, як і чым живу, расказвала пра сваіх калег, пра новыя павеіцы ў псіхалогіі. Пра тое, што псіхалогія і Аюрведа могуць суіснаваць дружалюбна. Але бацька маўчаў.

Табе, вядома, не церпіцца ведаць, што ж было з Валі. Пасля выпускных экзаменаў ён з'ехаў з бацькамі: яго тату, ваеннага, перавялі ў Ерэван. Удні паступлення мы дамовіліся сустрэцца ў Ленінградзе ў вызначаны дзень і гадзіну ў садзе поблізу Адміралцейства. Я чакала яго там тры гадзіны. Але Валі не прыйшоў ні ў той дзень, ні назаўтра. Я была ў роспачы, нягледзячы на радасць залічэння. Тады я не сцяміла зайсіці ў дэканат і даведацца, ці паступаў такі чалавек на псіхалагічны факультэт. Пра тое, што Валі ў спісах абітурыентаў не значыўся, даведлася ў дні сваёй першай сесіі. Ці сумавала я? Нядоўга. Тут якраз мне і спатрэбілася дрэсіроўка бацькі, маўляў, калі няма кветак сярод зімы, так і сумаваць пра іх не трэба. Так, я думала аб тым, што Валі мог выканаць волю бацькі, які настойваў на ваеннай кар'еры сына. Ці мала куды яго потым паслалі служыць. І што стала з яго сям'ёй, калі ў сувязі з вайной у Нагорным Карабаху Арменія ў пачатку 90-х апынулася ў стане поўнай блакады. Яна ж доўжылася тры гады. Памятаю, ты расказвала, як спрабавала адишукаць сваіх армянскіх сяброў, якія так і не адегукнуліся. Можна, і Валі няма ў жывых...

Так, я хутка ўвайшла ў прывычны рытм жыцця: мала з кім мела зносіны, больш з кнігамі, чым з людзьмі. Так пасля нікога і не ўпусціла ў сваё жыццё. Напэўна, каб быць такой адкрытай, кім я стала з Валі, мне патрэбны быў менавіта ён. Часам мне падаецца, што Усявышні паслаў мне гэтага дзіўнага юнака, каб я ўбачыла жыццё такім, якім яно ёсць, без прыкрас ды ілюзій. І палюбіла яго. З яго непраказальнасцю, крутымі паваротамі...

Так, такога, як Валі, я больш, на жаль, не сустрэла. Быў адзін добры чалавек у маладосці, але я... Зрэшты, гэта асобная гісторыя. З боку іншых мужчын спробы збліжэння са мною былі і працягваюцца нават цяпер, але ты ж ведаеш маю халоднасць. Я зноў у сваім шары, праўда, цяпер умею адтуль выходзіць, калі мне трэба і калі не адчуваю небяспекі, як гэта было з табой. Цётка мая памерла. І дом я прадала. Што датычыцца бацькі. Чаму, спытаеш, яшчэ ў дзяцінстве я не бунтавала, не спрабавала нешта яму даказаць? Я вельмі баялася страціць яго любоў. Паколькі страх бацькоўскай нелюбові, пра якую сёння мы, псіхологі, шмат гаворым, самы сур'ёзны з усіх страхав у дзіцяці, які накладвае адбітак на ўсё яго жыццё.

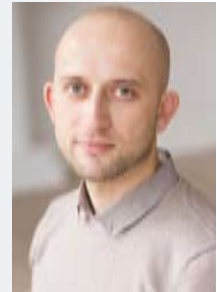
Вось так і працягваю жыць з гэтым адбіткам. Больш за тое, мне трэба разабрацца, што ж адбылося з маім бацькам, адкуль у ім, ураджэнцу маленькай аварскай вёсачкі ў Дагестане, гэтая прага бачыць людзей ідэальнымі, дасканалымі. Таму я развітваюся з табой. Не ведаю, ці вярнуся ў Беларусь. І таксама не ведаю, ці знайду сваё бацьку ў нашым індыйскім доме. Нешта мне паказвае, што ён жывы. Напэўна, гэта маленькая часцінка вышэйшай істоты, якая жыве ў кожным з нас. Я ж — дачка бога. Прабач, гэта ўсяго толькі жарт.

Валянціна **Ждановіч**

Каментарый псіхолога

Голас дзяцінства

Гісторыя жыцця Стэлы расказвае нам пра тое, наколькі важная сапраўдная любоў бацькоў у адносінах да дзяцей, бо менавіта яна вучыць дзіця любіць сябе і іншых людзей, задае вектар успрымання і адносінаў да сябе, іншых людзей і да свету ў цэлым

Сяргей **Жадзькоў**, псіхолог, Цэнтр псіхалагічнага адносінаў

Мы ўсе некалі былі дзецьмі і мелі патрэбу ў эмацыйнай падтрымцы і любові. Калі ўсё гэта атрымлівалі, то адчувалі: мы — у бяспецы. Гэтыя базавыя патрэбы любога чалавека — аснова яго гарманічнага развіцця. Але, калі яны не задавальняюцца, мы адчуваем адчай і адчужанасць.

У паводзінах бацькі Стэлы няма ні ўражлівасці, ні агрэсіі ў адносінах да людзей. Але гэта ўсяго толькі на першы погляд. На самай справе гэтыя пачуцці спраецываны на другіх, паколькі, відаць, у гэтага чалавека былі вельмі высокія патрабаванні і да сябе, і да навакольных. Думаю, ён разумее, што не дасканалы, але ўсяляк гэта разуменне выцяснюе. І знайшоў выхад для сябе стаць дасканалым: пачаў ствараць са сваёй дачкі дасканалую істоту, дачку бога, мяркуючы, што такім чынам сам стаў творцам ці богам. За ўсім гэтым крыецца воля да ўлады, імкненне да ўладання і падначалення праз маніпуляцыю дзяўчынкай у выглядзе ўнушэння, забарон і крыўд, а не здольнасць любіць. Бо ў яго адносінах да Стэлы няма прыняцця яе асобы, гэта значыць станоўчых адносінаў да яе індывідуальнасці незалежна ад таго, ці радавала яго дачка, ці не. Бацька не быў зацікаўлены, каб Стэла ішла па сваім уласным шляху. Але ж павага выключае выкарыстанне аднаго чалавека ў мэтах другога і існуе на аснове свабоды. Бацька не хацеў, каб дачка развівалася для самой сябе і па-свойму, ён хацеў, каб яна служыла яму. Маці ж выбрала пазіцыю захвары і жалю да сябе, падпарадкаваўшыся волі мужа, замест таго каб змагацца за сябе і за дачку і паказаваць дзіцяці здаровую мадэль паводзін.

Пісьмо Стэлы — голас маленькай дзяўчынкі, якая хоча, каб яе разумелі, прымалі, прызнавалі і любілі. Але абнадзеівае тое, што, стаўшы дарослым чалавекам, яна прыйшла да ўсведамлення: перш чым любіць іншых, трэба навучыцца любіць сябе! І яна на правільным шляху.

Прыгожае люстэрка галерэі

У цэнтры Мінска, у Палацы Рэспублікі цікавыя праекты рэалізуе Мастоцкая галерэя “Універсітэт культуры”, якой спаўняецца 15 гадоў

Павел Сапоцька

ЮРЬИ ИВАНОВ

Мастоцкая галерэя “Універсітэт культуры” была створана ў 2002 годзе і перададзена Беларускаму дзяржаўнаму ўніверсітэту культуры і мастацтваў. Дзейнасць яе скіраваная на тое, каб ствараць умовы для развіцця здольнасцяў маладых мастакоў, а ў апошнія гады шмат увагі там надаецца й развіццю міжнародных сувязяў, прэзентацыі творчасці мастакоў з рэгіёнаў Беларусі.

Цяпер кіруе дзейнасцю галерэі магістр культурылогіі, старшы выкладчык Універсітэта культуры і мастацтваў Павел Сапоцька. З ім наша размова.

— *Спадар Павел, якія праекты апошняга часу выклікалі, на ваш погляд, найбольшы грамадскі рэзананс?*

— Нядаўна мы ладзілі выставу пясочнай графікі. Гэта міжнародны праект, у ім паўдзельнічала 38 аўтараў, якія працуюць у тэхніцы пясочнай графікі з Беларусі, Літвы, Малдовы, Расіі ды Украіны. Дарэчы, цяпер гэтае мастацтва называюць таксама пясочным

жывапісам. Надзвычай цікавы праект, і ўпершыню ў нашай Мастоцкай галерэі мы такую выставу зладзілі. Кожны з аўтараў прадставіў па адным творы. І кожны дзень падчас працы выставы кожны ахвочы мог падысці да спецыяльнага століка ды паспрабаваць сам нешта стварыць. Былі таксама майстар-класы, творчыя сустрэчы, прэзентацыі кніг, рабілі мы нават некалькі спектакляў для дзяцей — было ўсё вельмі цікава. Цяпер ёсць новыя задумы ў працяг: каб з часам далучыць да праекта іншыя краіны ды якраз у Беларусі даваць магчымасць аўтарам паказваць плён сваёй творчасці. Увогуле ж гэта быў тур па розных гарадах і краінах, а Мінск аказаўся ў ліку гарадоў, што прымалі выставу. Мы яе доўга рыхтавалі, затое — паспяхова прайшла.

— *Скажыце, вось падобныя міжнародныя выставы — наколькі частая цяпер з’ява ў галерэі?*

— Па сутнасці, палова з тых праектаў, якія мы рэалізуем — гэта праекты міжнароднага ўзроўню.

— *З якімі краінамі, творцамі, мастакамі супрацоўніцтва ў вас ужо адладжана?*

На выставе пясочнай графікі

**У выставе
пясочнай
графікі, якая
праходзіла
ў галерэі
“Універсітэт
культуры”,
упершыню
паўдзельнічала
38 аўтараў
з Беларусі,
Літвы,
Малдовы, Расіі
ды Украіны**

ВОЛЫГА КАЧУРА

Творы студэнтаў кафедры
народнага дэкаратыўна-
прыкладнага мастацтва
Універсітэта культуры і мастацтва

— Мы ладзілі ўжо выставачныя праграмы з творцамі, а таксама й арганізацыямі, установамі культуры й адукацыі, дыпрадстаўніцтвамі, творчымі суполкамі з Расіі, Польшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Украіны, Славакіі, Германіі, у нас “адзначыліся” таксама Італія, Іран, Ізраіль... Цяпер вось рыхтуем сумесную выставу з Амбуладай Японіі. Цікавым будзе і праект з Выдавецкім домам “Звязда” пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі з Амбуладай Кітая. Гэта прэзентацыя серыі кніг — а выйшла іх ужо 9 — пераклады з кітайскай мовы на беларускую вершаў знакамітых аўтараў. У плыні гэтага праекта будзе й выстава твораў мастака Камілія Камала — ён ілюстравалі зборнікі, а таксама невялічкі канцэрт — з удзелам нашага беларуска-кітайскага змешанага хору з Універсітэта культуры і мастацтваў. А надалей ужо ёсць дамоўленасць з Амбуладамі Эквадора, Індыі, Палестыны, Расіі ды Італіі. Дарэчы, мы падступаемся да вялікага праекта “Беларускія таленты ў свеце”: зробім спробу паказаць творчасць таленавітых беларусаў, што жывуць у розных краінах. У прыватнасці, такія творцы ёсць, аказваецца,

і ў Індыі, Эквадоры... Дарэчы, па Індыі ўжо ёсць ініцыятыва з боку нашых супляменнікаў, якія там жывуць. Адна беларуска — ужо 7 гадоў, другая — 2. Прычым яны там займаюцца выяўленчым мастацтвам, абжываюцца, выйшлі абедзве замуж... Праз іх мяркуюем прыцягнуць у свае праекты таксама й творчыя рэсурсы індыйскіх мастакоў.

— Падзяліцеся сакрэтамі, спадар Павел: як удаецца вам знаходзіць такія цікавыя людзей?

— Універсальных сакрэтаў няма. Кожная выстава быццам вырастае — пасвойму, ідзе сваім шляхам. Пачынаецца ўсё з нейкай задумы, нават выпадковай інфармацыі — хоць, праўда, я схільны да думкі: нішто ў гэтым свеце не выпадкова. Здараецца, і мы выходзім на амбулады, бывае й наадварот. Часам спатку з партнёрскамі суполкамі вядзем падрыхтоўчую працу, не падключаючы самі дыпрадстаўніцтвы. Так было, напрыклад, з некаторымі беларуска-польскімі ды беларуска-расійскімі праектамі. Мы па выніках навуковай ды адукацыйнай працы звязваліся з мастакамі, творчымі людзьмі з гэтых краін, а потым выходзілі для падтрымкі нашых

КАЦЬРЫНА АЛЯКСЕВА

Выстава фотаздымкаў Мікіты Фядосіка да 70-годдзя народнага артыста СССР Валянціна Елізар'ева

ДЗМІТРЫ БІСЦЕУ

Штогод у мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" праходзіць Рэспубліканская мастацкая выстава стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Гэта вялікая справаздачная творчая акцыя, якая мае ўжо свае добрыя традыцыі, мае шырокі розгалас у прэсе, шырокае грамадскае прызнанне. Выстава звычайна рыхтуецца і ўспрымаецца як вынік творчай працы маладога пакалення мастакоў, прадстаўнікоў сучаснай мастацкай школы Беларусі, якія сталі пераможцамі значных конкурсаў — як унутры краіны, так і за яе межамі.

Творы мастачкі Іны Салдатавай

КАЦЬРЫНА АЛЯКСЕВА

задумаў на амбасады. Нядаўнія дзве выставы мы зладзілі ў плыні VII З'езда беларусаў свету. Была цікавая выстава экслібрысаў "Тры калыханкі": паказалі творы беларускі з Балгарыі Ганны Ціханавай-Іарданавай, а таксама яе сябровак-мастачак з Беларусі Вольгі Крупянковай ды Таццяны Сіплевіч. А ідэя другой выставы, пад назвай "Зора і Вітаўт", з'явілася дзякуючы сяброўскім стасункам з творчымі калектывамі рэдакцыі газеты "Толас Радзімы" і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Калі набліжаўся з'езд, мы абмяркоўвалі: што б такое цікавае нам прадставіць? Урэшце выйшлі на Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына", канкрэтызавалі задуму. Спачатку былі ў нас ідэі правядзення менавіта мастацкай выставы, а ўрэшце вырашылі пакуль абмежавацца дакументальнай, прысвечанай вядомым дзеячам беларускай дыяспары ў ЗША — Зоры і Вітаўту Кіпеля.

— **У замежжы, сапраўды, жыве шмат цікавых мастакоў-беларусаў. Магчыма, збіраецца праз суполку "Бацькаўшчына" прадоўжыць такую супрацу на прадстаўленні ў Беларусі творчасці беларускіх мастакоў замежжа?**

— Так, абавязкова прадоўжым! У прыватнасці, нам цікава, як рэалізуюць свае таленты беларусы ў Францыі, Малдове. Мяркуем, удасца далучыць да такіх праектаў і адпаведныя амбасады. Хочам яшчэ паспрабаваць, "адпрацаваць" такі фармат мастацка-дакументальных выстаў, як "Беларусы ў Малдове" і "Малдаване ў Беларусі". Хацелі зрабіць гэтак і з Індыяй. Як нам тое бачыцца? Што, напрыклад, беларусы Індыі возьмуць частку фінанса-

вых абавязкаў на сябе: каб даставіць карціны, аформіць страхоўку. Аднак тыя індыйцы, якія жывуць у Беларусі, у асноўным, як аказалася, займаюцца вакалам і харэаграфіяй. Таму я ўжо тэлефанавалі ў БДУ, Лінгвістычны ўніверсітэт... Спадзяюся, гэта будзе цікава.

— **Што ў бліжэйшых планах?**

— Мы выйгралі тэндар на правядзенне Дзён Еўрапейскай спадчыны ў Беларусі. Тэма гэтага года — "Спадчына і прырода". Праходзіць праект пад куратарствам нашага Міністэрства культуры, пад эгідай Савета Еўропы. Мы рыхтуем фотаэкспазіцыю (прыблізна 50-60 фотаздымкаў) — адлюструем нашы прыродныя багацці. Да кожнага здымка паэты спецыяльна ўзяліся пісаць вершы. А мы да таго ж будзем выбіраць яскравыя вытрымкі з твораў беларускіх класікаў. І такія тэксты будуць супраджаць кожны выстаўлены фотатвор.

— **Дарчы, у такім жанры — яго можна вызначаць як фотаслова — працуе і вядомы фотамайстар з газеты "Звязда" Яўген Пясецкі. Помніцца, у 90-я гады і ў часопісе "Беларусь" была рубрыка "Фотаслова". Спадар Яўген наступова далучыўся да вершатворасці, выдаў кнігу фотаздымкаў з вершамі. Вы ж ведаеце: рознымі шляхамі людзі рухаюцца ў мастацтва. Як тое, дарчы, у вас было?**

— У тых мясцінах, з якіх я родам, людзі з вялікай павагай ставяцца да мастацтва. Родам я з Маладзечна, мама нарадзілася ў Смаргоні — а гэта тыя асяродкі культуры, якія звязаны з жыццём і дзейнасцю дзяржаўнага дзеяча, дыпламата, кампазітара, уладальніка знакамітай "сядзібы музаў" у Залессі Міхала Клеафаса Агінскага. Мама, Алена Уладзіміраўна Смірнова, мае карані ў Расіі: у свой час майго дзядулю-афіцэра накіравалі пасля Тамбоўскага ваеннага вучылішча службыць у Смаргонь. Бабуля там працавала выкладчыцай матэматыкі — там і нарадзілася мая мама. Пазней мае родныя пераехалі ў Маладзечна, дзе бацькі мае пазнаёміліся. Тата родам з мястэчка Аляхновічы, што пры чыгунцы Мінск — Маладзечна. Там цяпер аграгарадок даволі вялікі, я вельмі люблю туды ездзіць. І вось цяпер нават адчуваю прыемную стому ад працы на тамтэйшым бульбяным полі (усміхаецца).

— **Быць бліжэй да зямлі — гэта ж здорава! Увогуле, як мне падаецца, інтэлігенцыі такі досвед вельмі карысны: каб не адрывацца ад рэальнасці...**

— Згодзен! Таму й бацькоўскі дом, у якім цяпер жывуць мае цётка й стрыечная сястра, наведваю з ахвотай. На жаль, бабуля мая, Вера Аўзбушаўна — такое рэдкае сёння імя было ў майго прадеда, — пайшла з жыцця некалькі месяцаў таму. Дарэчы, бабуля была полькаю, дзявочае прозвішча ў яе Собаль, і вёска Сабалі, з якой яна родам, стаяла на мяжы Беларусі з Літваю. Цяпер тае вёскі ўжо няма.

— *Цікава, што рэдкае цяпер, блізкае да згаданага вамі прадедаўскага імя было і ў радаводзе знакамітага пісьменніка-рамантыка Аляксандра Грына. Ён, як вядома, наш супляменнік: з роду беларускай шляхты, Грынявіцкіх — у Расіі ж яны карысталіся прозвішчам Грынеўскія. Дык вось, бацькам пісьменніка быў Стэфан Еўзэбіуш Грынеўскі. Яшчэ імя Еўзэбіуш было ў бацькі вядомага польскага паэта, перакладчыка Юльюша Славацкага.*

— Даволі цікавыя шраг... Трэба будзе пакапацца і мне ў сваім радаводзе. Зрэшты, мой тата, Сапоцька Міхаіл Станіславіч, будаўнік, і да пісьменніцтва дачынення не мае. А з роду Сапоцькаў быў каталіцкі святы Міхал Сапоцька: ён нарадзіўся, ёсць звесткі ў інтэрнэце, у 1888 годзе ў вёсцы Юшэўшчына — цяпер гэта Навасады ў Валожынскім раёне. Гадоў дзесяць таму на Беларусь, у касцёл у Красным (дзе, дарэчы і я быў ахрышчаны: гэта Маладзечанскі раён) прывозілі абраз святога Міхала. Суправаджаў працэсію арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, а беатыфікацыя ксяндза Сапоцькі адбылася ў 2000 годзе ў польскім Беластоку. Я тады вучыўся ў 11-м класе. А 2008-м нашы родзічы з Беластока выйшлі на сувязь, пацвердзілі: святы — з нашага роду. Пра тое знойдзены цікавыя дакументы. Мы ведаем, што святы — дваюрадны дзядзька майго дзеда Станіслава.

— *Што ж, такая роднасць узвышае дух — як і мастацтва. Як яно ўваходзіла ў вашае жыццё? Праз каго?*

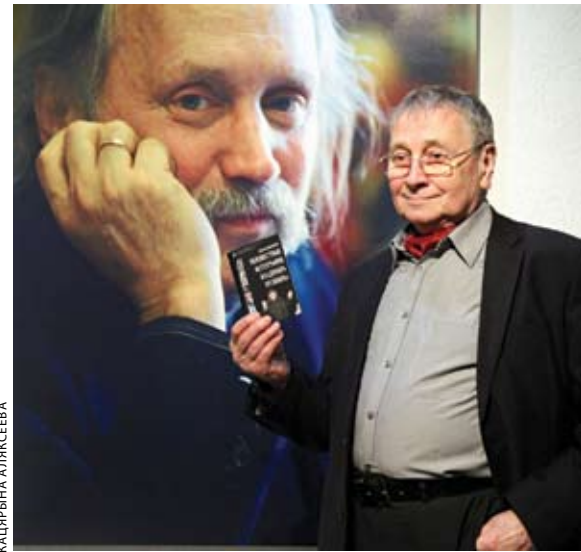
— Выключную ролю ў тым таямніцтве адыграў маладзечанскі мастак Кастусь Іванавіч Харашэвіч. Мы жывём у Маладзечне на вуліцы, названай у гонар мастака Язэпа Драздовіча. І прыбудоваю да нашага дома — Дзяржаўная дзіцячая школа мастацтваў. Дык вось, я хадзіў у тую школу, і для нас найвялікшым аўтарытэтам быў Кастусь Іванавіч: ён да нас прыходзіў праводзіць майстар-класы, і мы часам заглядалі ў ягоную

майстэрню. А выкладалі ў нас маладзечанскія мастакі, сябры Саюза мастакоў Васіль Таркан, Алесь Пашкевіч, Васіль Лазоўскі, Вера Дворак... Добра памятаю заняткі па лепцы, яшчэ ў нас выкладалі малюнак, жывапіс, кампазіцыю, былі цікавыя заняткі па гісторыі мастацтва. Увогуле я адвучыўся год на падрыхтоўчым і два на асноўным аддзяленні. А было там пяцігадовае навучанне.

— *Чаму сьцілі?*

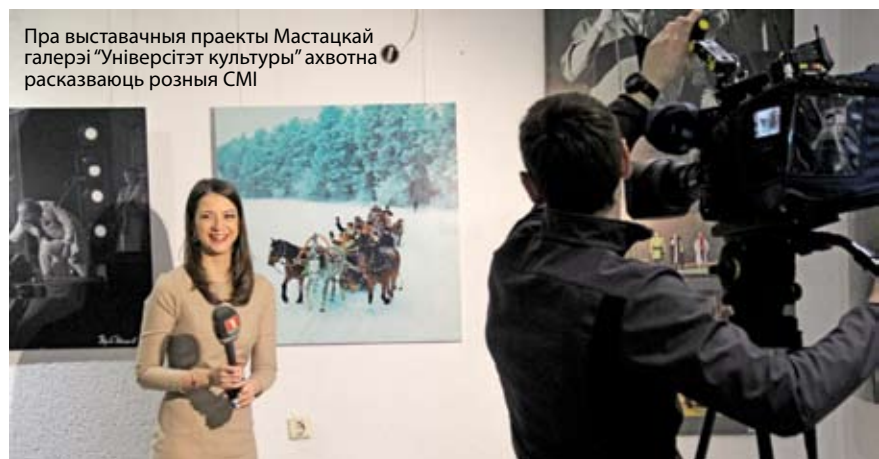
— Цяжка сумяшчаць было мастацтва з асноўнай вучобай: у школе ж фізіка-матэматычны профіль. З часам я ўпэўніўся, што па натуре — гуманітарый. А матэматыка, безумоўна, дапамагае спазнаваць законы вышэйшай гармоніі. Я б дадаў: як і мастацтва. Што да Кастуся Іванавіча, то мы былі добра знаёмыя, і я прыходзіў і потым да яго ў майстэрню. Планавалі зрабіць буклет. І мне пашчасціла цягам трох гадзін адфатаграфавачь усе ягоныя творы, што былі ў майстэрні. Цяпер ёсць задума: зрабіць віртуальную выставу. І ўвогуле — паказаць маладзечанскі мастакоўскі патэнцыял у нашай галерэі. У наступным годзе пакажам аддзяленне студыі выяўленчага мастацтва пры Палацы культуры, потым і Дзіцячую школу мастацтваў, аддзяленне дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва пры Маладзечанскім дзяржаўным музычным каледжы імя Міхала Клеафаса Агінскага. Ёсць і вельмі моцная суполка сталых мастакоў: Алесь Пашкевіч, Васіль Таркан, Мікола Аўчыннікаў, Ягор Мяжуеў. Яны і творцы, і выкладчыкі. Ганаруся тым, што некаторыя з гэтых творцаў, як я ўжо казаў, і мяне ўводзілі ў свет мастацтва. Таму мая задача — абавязкова такую выставу зрабіць.

Гутарку вёў Іван **Ждановіч**

Юры Іванов — аўтар фотавыставы, прысвечанай Уладзіміру Мулявіну

У Мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" — шматбаковая і разнастайная дзейнасць. Цяпер яна штогод рэалізуе дзясяткі творчых праектаў, скіраваных на падтрымку творчых ініцыятыў адоранай і таленавітай моладзі, развіццё і ўмацаванне міжнародных культурных сувязяў. Галерэя творча, крэатыўна папулярывуе мастацкую спадчыну беларускіх аўтараў, прэзентуе творчыя дасягненні замежных мастакоў беларускай публіцы, дае магчымасць таленавітым прадстаўнікам беларускай дзяясары паказаць свае творы на Бацькаўшчыне.

Пра выставачныя праекты Мастацкай галерэі "Універсітэт культуры" ахвотна расказваюць розныя СМІ

Прыцягальны вобраз сталіцы

Яго стваралі, кожны па-свойму, літаральна ўсе вядомыя беларускія мастакі

У Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі праходзіць экспанаванне выставы “Горад. Архітэктура. Мы”, прымеркаванай да святкавання 950-годдзя Мінска. Экспазіцыю ствараюць дзясяткі твораў жывапісу, графікі і скульптуры з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея, якія перадаюць аблічча горада — старажытнага і сучаснага, даваеннага і пасляваеннага, урачыстага і паўсядзённага, горада плошчаў, праспектаў і спальных раёнаў. Выстава ставіць сваёй мэтай паказаць Мінск шматпланавым як у часе, так і ў мастацкіх стылях, на-

блізіцца да разумення тэмы горада ў беларускім выяўленчым мастацтве, выявіць кола ідэй, матываў і прыёмаў унутры гэтай тэмы. Іншымі словамі — асэнсаваць і паказаць пэўны зрэз гарадской іканаграфіі.

Экспазіцыя дае рэдкую магчымасць убачыць у адзінай выставачнай прасторы работы беларускіх мастакоў розных пакаленняў, мастацкіх традыцый і стылявых арыенціраў, якія былі створаны практычна за сто гадоў і так па-рознаму адлюстроўвалі сталіцу нашай дзяржавы.

Дарэчы, да адкрыцця выставы была прымеркавана таксама і прэзентацыя альбома “Горад. Архітэктура. Мы”, у які ўвайшло каля чатырохсот твораў жывапісу, графікі і скульпту-

ры. Альбом падрыхтаваны сумесна з выдавецтвам “Мастацкая літаратура”.

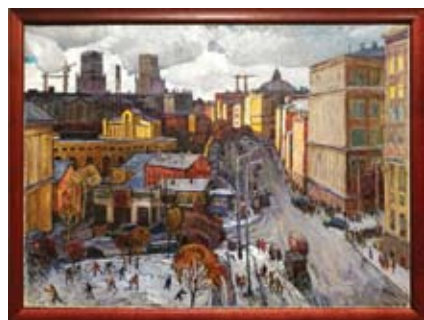
Сярод тых, хто пісаў Мінск, — цудоўны жывапісец-рэаліст, заслужаны дзеяч мастацтваў Барыс Аракчэеў.

Гаворыць дачка жывапісца мастак Аксана Аракчэева:

— Прырода была яго першым настаўнікам. Хлопчык з расійскай вёсачкі на рацэ Сіць, бегаючы па яе берагах, збіраў каменчыкі. Для яго яны былі рознакаляровымі. Ён такімі іх бачыў...

Лагун Уладзімір Андрэевіч. “Мой горад” (1973)

Каткоў Сяргей Пятровіч. “Гарадскі пейзаж” (1967)

Хлапчук вырас у вялікага жывапісца, карціны якога сёння займаюць годнае месца ў музеях, галерэях, дамах калекцыянераў не толькі нашай краіны, але і ўсяго свету. Больш за тое, майстар выхаваў дзясяткі вучняў.

— Да сваіх студэнтаў бацька ставіўся як да творчых асоб, — расказвае Аксана Аракчэева. — Лічыў, што галоўная задача педагога — стварыць для вучня творчую атмасферу. Студэнты яго вельмі любілі. Многія самі сталі добрымі выкладчыкамі.

Не быўшы беларусам па паходжанні, Аракчэеў стаў ім па светаадчуванні і па той любові, якую адчуваў да беларускай гісторыі, культуры, прыроды. “Бярэзіна”, “Цішыня. Жыровіцкі манастыр”, “Возера Свіцязь”, “Пераправа арміі Баграціёна цераз Днепр каля Старога Быхава” — гэта толькі частка яго мастацкай спадчыны.

Пейзаж, партрэт, нацюрморт, ваенныя, гістарычныя карціны... Аракчэеў быў артыстычны ва ўсіх жанрах. І, вядома ж, шмат замалёвак Мінска, напісаных з незвычайнай шчырасцю.

— Некалі мой бацька пісаў будынікі, якіх ужо даўно няма на плошчы Свабоды. Быўшы маленькай дзяўчынкай, я назірала з вокнаў яго майстэрні за жыццём горада, а бацька ў гэты

час пісаў трамвайнае кальцо. Цяпер і трамвайнага кальца няма на гэтай плошчы і тых уражліва вялізных дрэў. Але ў яго карцінах жыве тое, што было ў сталіцы некалі і што цікава “прачытаць” сёння.

Аксана Аракчэева сама многаму вучылася ў свайго бацькі. Сёння яна не толькі жывапісец, але і знаўца кніжнай графікі — афармляе кнігі для дзяцей і школьныя падручнікі для вучняў малодшых класаў. Яшчэ Аксана — прыхільніца гарадскога пейзажа. Ёсць у яе любімыя куткі Мінска: сквер імя Янкі Купалы з відам на раку Свіслач, набярэжная, Юбілейная плошча з Кафедральным саборам, Гарадской ратушай і старыя вулачкі горада. Нату-

ральна, час уносіць свае карэктывы ў аблічча горада. І Аксана адлюстроўвае іх у сваіх работах. Часта параўноўвае свае работы з карцінамі бацькі. Радуецца, калі знаходзіць нешта блізкае па духу. Не, у яе свой стыль у творчасці, але філасофія яго ўсё ж нябачна перадалася па спадчыне. І яна гэтым вельмі даражыць, прысвячаючы бацьку многія свае творчыя задумы.

Ёсць на выставе і работы пра Мінск, напісаныя Васілём Сумаравым. Каб зразумець вытокі творчасці гэтага мастака, трэба пабываць у яго ў майстэрні. Зрэшты, гэта заўсёды пажадана, калі пішаш пра мастака. Але ў адносінах да Сумарава мае асаблівы сэнс. Майстэрня ў яго незвычайная. У

ёй заўсёды поўна хлопцаў і дзяўчат: тут малююць, лепяць, здымаюць адбіткі з гравюр, ткуць на самаробных станках габелены... Тут пануе дух калектыўнай творчасці, і па-за гэтай атмасферай пастаяннай выдумкі і шчырасці пачуццяў цяжка ўявіць мастацтва самога Сумарава.

Ён і сам майстраваў і маляваў з дзяцінства, з тых часоў, як памятае сябе: дапамагаў бацьку і брату сталярнічаць, хадзіў у дзіцячую ізастанову пры чыгуначнай школе, вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы і затым на аддзяленні жывапісу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, які скончыў у 1965 годзе.

Гады вучобы супалі з найцікавейшым перыядам у беларускім мастацтве, калі ў яго ўлілося новае пасляваеннае пакаленне маладых мастакоў. Яно прыўнесла ў сталую атмасферу творчага жыцця дух рызык, пошукаў жыццёвай праўды. Гэта быў час, калі многае пераасэнсоўвалася і адкрывалася зноў, калі кожная выстава выклікала бурныя спрэчкі, якімі былі захоплены не толькі студэнты, але і маладыя педагогі.

У тым асяроддзі фарміраваўся і Сумараў, набываючы не толькі валоданне выяўленчай граматай, але і мастацкі густ, погляд на жыццё і мастацтва, у якім шукаў свае ўласныя пункты адліку.

Ён вучыцца ў Канчалоўскага паўнаце адчування жыцця, яе матэрыяль-

насці, сакавітасці фарбаў; звяртаецца да досведу Кустодзіева і праз яго прыходзіць да разумення значнасці народных вытокаў у культуры, захапляецца прымітывістамі... А ўслед за гэтым наступіў той важнейшы ў біяграфіі момант, калі аказалася неабходным па-свойму пераасэнсаваць добрасушленна засвоеныя хрэстаматычныя паняцці і пачыналася фарміраванне ўласных пазіцый.

Сумараў першымі ж работамі заявіў пра сябе як своеасаблівы мастак. Яго дыпломная карціна “Плытагоны” была паказана на ўсесаюзным аглядзе творчасці выпускнікоў мастацкіх ВНУ. У тым жа 1966 годзе на Рэспубліканскай выставе твораў маладых мастакоў ён паказаў цэлую серыю першых самастойных работ, прывезеных з паездкі ў Ленінград і Карэлію: “Гарадскі пейзаж”, “Паўночная вёска”, “Кар’ер”, “Хімзавод” — апошняя была адабрана і на Усесаюзную маладзёжную выставу.

Усе пералічаныя работы адрозніваліся экспрэсіўнасцю колеру і форм. Але асабліва востра гэтыя якасці выявіліся ў “Хімзаводзе” — карціне суровай і некалькі ўрбаністычнай. Адчуванне вуглаватасці і няўтульнасці прамысловага масіву мастак перадаў у градацях халодных смарагдава-сініх і чорна-белых тонаў, у кантрасных супастаўленнях плоскасцяў і аб’ёмаў, вострых ракурсах заводскіх карпусоў і акруглых аркад над роўнядзю ракі,

у рытме ўзнятых на дыбкі труб, якім быццам бы цесна ў фармаце карціны, і яны распіраюць яе, надаючы кампазіцыі ўнутранае напружанне.

Стан некаторай адчужанасці, характэрны для гэтага пейзажа, паступова змяняецца ў Сумарава пачуццём лірычнасці, асабістых адносін да таго, што адбываецца. Гэтыя якасці паступова становяцца ўсё больш уласцівымі яго творчасці.

У разнапланавых ракурсах бачыць мастак свой родны горад у карціне “ЦЭЦ-2”, напісанай яшчэ да 900-годдзя Мінска. Ён не ідзе пракладзеным шляхам лававога проціпастаўлення новага старому, якое стала агульным месцам у пейзажах на аналагічныя тэмы, хоць яго кампазіцыя і складаецца са спалучэнняў архітэктурных вобразаў розных эпох. У вобразах гэтых узноўлены фрагменты рэальнай натуры, той самай, што заўсёды перад вачамі мастака, — ён яе бачыць са сваіх вокнаў альбо па дарозе ў майстэрню, па дарозе ў цэнтр горада. Тут знойдзена месца і дому, у якім Сумараў нарадзіўся і вырас, апаведу пра людзей, іх жыццёвыя клопаты. З дзіўнай цеплынёй узнёўляецца побыт гарадскога прадмесця. Але куткі Мінска трансфармуюцца ў нейкую новую пластычную кампазіцыю, дзе знаёмыя дэталі, убачаныя з нечаканых пунктаў погляду, у нечаканым ракурсе, заінтрыгоўваюць глядача. Усё гэта злёгка нагадвае старыя гравюры з гарадскімі

Мазалёў Аляксандр Пятровіч.
“Мінск. Плошча Перамогі” (1960)

перспектывамі, апраўленымі сюжэтнымі сцэнамі.

Востры погляд, назіральнасць, непасрэднасць уражанняў ад убачанага ў жыцці і павышаная цікавасць да традыцый, да пытанняў стылістыкі, пераасэнсаванне досведу, атрыманага ў інстытуце, і пошукі ўласнай жывапіснай манеры — усё сплалася ў творчасці Сумарава, абумовіўшы разнастайнасць яго творчых памкненняў.

Работы, вядомыя па публікацыях, могуць стварыць уражанне, што мастак развіваўся аднакіравана. На самай справе гэта не так. У ранніх

спробах звярнуцца да грамадзянскай тэмы адчуваюцца нясмелыя водгаласы “суролага стылю” ў мастацтве пачатку 60-х гадоў — манументалізацыя вобразаў, абагульненасць формаў. Такія карціны “Пісьмо”, “Вяртанне”, “Лікбез”, у якіх адчуваецца яшчэ вучнёўскі падыход у наіўнай сэнсавай сімволіцы, аморфнасці вобразаў.

Аднак амаль у той жа час Сумараў піша цэлую серыю карцін, дзе розныя пластычныя і жанравыя пачаткі набываюць нечакана новую і цікавую інтэрпрэтацыю. Спалучэнне пейзажа і бытавой карціны ў адной кампазіцыі з мноствам сюжэтных сцэн становіцца прынцыпам яго жывапісу. Сумараў з нейкай асалодай акунаецца ў гэты адкрыты перад ім “мікрасвет” стылізаваных вобразаў, выяўляючы прыхільнасць да “мініяцюрызацыі”.

Некаторыя з работ, выкананых у такім плане, зусім невялікага фармату, але тым больш скуруп’лёзна выпісаны ў іх дэталі, фігуркі людзей — у кожнай свой жэст, свая міміка, свой характар.

Так, цэлую серыю сюжэтных сцэн ак разгортвае аўтар на плошчы нядзельнага Мінска з карагодам аўтобусаў, магазіннымі шыльдамі, чаргой ля кіёска. Карціна называецца “Нядзеля” (1968). Яна іскрыцца колерамі святочнай вясёлкі, працята прыўзнятым настроем і святлом.

У другой рабоце пра Мінск — “Вясёлая зіма ў Лошыцы” — з той жа невычэрпнай фантазіяй і амаль дзіцячай непрадузятасцю ствараецца вобраз свята жыцця. У самой пластыцы колеру, яго музычнасці, трапятлівасці перададзена адчуванне зімовай казкі, населенай вясёлымі чалавечкамі — хлопчыкамі і дзяўчынкамі, якія выглядаюць тут амаль “алавынымі салдацкамі”.

Адаючы ўсяго сябе дзецям і шчыра верачы, што ў кожным з іх жыве маленькі мастак, Сумараў мімаволі зведваў і на сабе чароўнасць іх непрадузятай сюжэтай раскаванасці, колеравай фееры, смеласці кампазіцыйных і пластычных пабудоў. Напэўна, толькі прафесійная патрабавальнасць да самога сябе і пачуццё гумару засцерагалі яго ад знарочыстага прымітывізму, у які было б лёгка ўпасці, — бо нават асабліва тэматычныя рэчы, прымеркаваныя да падзейных выстаў, такіх як “Фізкультура і спорт”

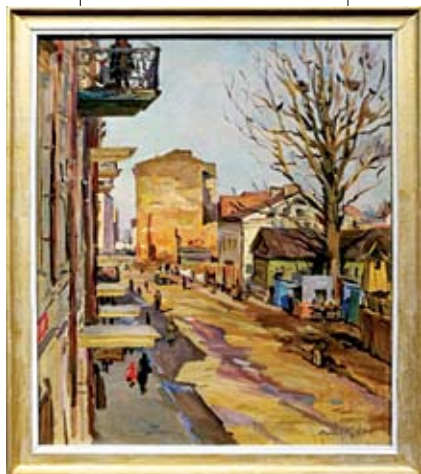
або “Заўсёды напаягатове”, ён імкнуўся выканаць у той жа паўжартаўлівай манеры карцінкі-лубка.

Такая ж знарочыстасць адчуваецца ў “пажарным” каларыце гарача-аранжавай кампазіцыі “Спякотны дзень. Трэнероўка пажарнікаў” з вогненна-чырвонымі машынамі і чалавечымі фігуркамі, паравозным дымам на фоне панарамы Мінска з лозунгамі на дамах і закаханай парачкай ля фантана, з мітуслівай бабкай, якая заганяе казу ў двор. Тут усё падаецца цацачным, амаль казачным. Доўгая і некалькі праязіная назва гэтай карціны падкрэслівае яе апавядальны лад, няспешнасць ходу думкі. Мастак як бы з вышыні, не спяшаючыся, сочыць за тым, што адбываецца.

Перспектыўная пабудова кампазіцыі Васіля Сумарава з нязменна высокім, быццам закінутым далягядам дае магчымасць не толькі максімальна раскрыць плошчу агляду і максімальна засяліць яе, але і вырашыць прастору як умоўнае асяроддзе. Асабліва наглядна гэты прыём выкарыстаны ў карціне “Дзень абуджаецца”. Умоўнасць прасторы падкрэсліваецца тут і вельмі вытанчаным, ледзь серабрыстым колерам, зіготкім, як каштоўны метал.

Такі падыход, як ужо гаварылася, характэрны для Сумарава. У яго і пераднагагодні мінскі рынак у карціне “Хутка Новы год” ператвараецца ў маляўнічы калейдаскоп. Кірмашовы колер з перавагай халоднай гамы малінавага, жоўтага і блакітнага; кірмашовая кампазіцыя, нібы карусель, якая закруцілася вакол вялізнага дрэва, з карункамі галінак і чародкамі птушак; нарэшце, кірмашовы дух, які ўладарыць над рынкам, — усё гэта заўважана вострым поглядам мастака, які ўмее не толькі ўлавіць характэрныя дэталі, але і арганізаваць іх, падпарадкаваць логіцы кампазіцыйнай пабудовы карціны.

Пры ўсёй “шматслоўнасці” сваіх твораў Сумараў застаецца цікавым і ўдумлівым суразмоўцам. Залогам таму служыць давернасць інтанацыі, з якой ён звяртаецца да гледача, нязменна захоўваючы пры гэтым дыстанцыю паміж ім і сабою і не парушаючы той меры ўмоўнасці, за якой мастацтва бытапісання ператвараецца ў сумны паўтор агульнавядомага. Менавіта таму з такой цікавасцю зноў і зноў

Воранаў Натан Майсеевіч.
“Мінск. Інтэрнацыянальная вуліца” (1949)

звяртаешся да яго твораў, не раз бачаных і добра вядомых.

Сярод іх асаблівае месца займае карціна “Мой дом”. Яна была напісана ў 1970 годзе, пабывала на многіх выставах і хутка набыла папулярнасць. У карціне ў большай ступені, чым у іншых работах, выяўлена светаадчуванне мастака. Яна як бы факусіруе адну з асноўных ліній яго творчасці, абагульняе яго пошукі.

Крытыкі адзначалі, што гэтая работа стаіць у шэрагу тых твораў, дзе з

улікам сучасных мастацкіх вартасцяў трансфармуюцца традыцыі народных карцінак і мініячюр. Апавяданне складаецца тут са мноства падзей, якія як бы адбываюцца адначасова на адной сцэне. Да сказанага варта дадаць, што, выкарыстоўваючы падобны прыём стылізацыі народнай творчасці ў якасці актыўнага сродку далучэння да традыцый, Сумараў робіць гэта не абстрактна і не ў пагоню за модай, а ў выніку свайго натуральнага дачынення да вытокаў “наіўнага” мастацтва. Ён арганічна думае гэтымі катэгорыямі, і ў рабоце бачна выяўляецца асобны пачатак мастака. “Мой дом” — гэта сапраўды дом, у якім ён нарадзіўся і вырас, гэта ў некаторым родзе “сямейная фатаграфія”, якая адлюстравала родных і суседзяў, памятных эпізоды, адчуванні дзяцінства, малалецтва і юнацтва, якія складаюцца ў своеасаблівую панараму жыцця. Яна разгортваецца на фоне будаўніцтва новага горада, верталётаў, якія ляцяць, электрапаяздоў, якія імчаць... І ў гэтым пярэстым, але разумным цячэнні плыве скрозь гады, нібы казачны карабель, вясёлы чырвоны дом. Ён некалі падаваўся вялізным, працятым сонцам. Такім і застаўся ў памяці, такім і адлюстраваны ў карціне, напоўнены свячэннем колеру, з расчыненымі насцеж вокнамі,

дзе гуляюць вяселлі, мараць, чытаюць кнігі — у доме жывуць не тоячыся, няхітрым будзённым жыццём.

Мастак не раз вяртаецца да ўпадабанай тэмы. Яму хочацца больш пільна ўгледзецца ў тое, што адбываецца ў “яго” доме. Ён як бы павялічвае, падае буйным планам адно акно. Так з’яўляецца карціна “Вяселле”, напісаная праз два гады пасля “Майго дома”.

Жаданне выдзеліць акно з вяселлем у самастойную кампазіцыю вельмі паказальнае. Яно сведчыць аб патрэбнасці мастака перайсці да партрэтных характарыстык, расказаць пра жыхароў дома больш падрабязна і грунтоўна. Ён робіць яшчэ адзін крок у гэтым напрамку — піша ў тым жа годзе “Нацюрморт з Ласкай”, у якім мы ўжо бачым дом знутры ў прадметных вобразах рэчаў-партрэтаў, якія як бы прадстаўляюць сваіх гаспадароў. Гэта акно, адна створка якога расчынена ў сонечнае святло, а іншая зачынена ад старонніх вачэй змятай газетай; стол, падзелены на дзве часткі, — на адной палове белы абрус, чаша, бутэлька з-пад малака з кветкай, пад сталом аблавухі дварняк Ласка, а на другой — апрацоўчыя дошкі і мясарубка з крывава-чырвоным фаршам...

Аўтар укладвае ў рэчы сімвалічны сэнс, падкрэсліваючы іх светлую і цёмную паловы, якія як бы падзяляюць “добра і зло”, бескарысліваць і абжорства. Разам з тым Сумараў умее спалучаць наіўнасць з сур’ёзнасцю і выклікаць у гледача глыбокія роздумы, застаючыся верным тым традыцыям, якія жывяць яго творчасць. Панарам падзей праглядаецца з вышыні, як бы скрозь гады і адлегласці, што надае карціне манументальны маштаб, нягледзячы на яе невялікія памеры.

Сімвалічная абагульненасць, да якой прыходзіць Сумараў у гэтай карціне і якая можа здацца не вельмі характэрнай для яго манеры, тым не менш уласцівая светаўспрымання мастака, у ёй адчуваюцца сумараўская інтанацыя і тое асаблівае жывапісна-пластычнае бачанне, якое адрознівае ўсю яго творчасць.

Шмат пісалі пра Мінск народныя мастакі Беларусі Май Данцыг і Леанід Шчамялёў. Іх работы таксама ўпрыгожваюць выставу. Як і карціны іншых аўтараў, для каго быў вельмі блізім вобраз сталіцы роднай краіны.

Веніямін Міхееў

Оскар Марыкс. "Мінск. Гандлёвыя рады" (1945)

Монас Манасзон. "Камароўка" (1980)

Леў Лейтман. "Галоўны паштамі" (1954)

Павел Гаўрыленка. "Мінск. Дом урада" (1940)

Данцыг Май. "Мінск абуджаецца" (1960)

Міхаіл Філіповіч. "Бітва на Нямізе" (пачатак 1920-х)

Валянцін Волкаў. "Мінск. 3 ліпеня 1944 года" (1946-1955)